

Eksporto plėtros galimybių Lietuvoje įvertinimas. L.Gudinienė, I.Kleinauskytė

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Lina GUDINIENĖ, Ingrida KLEINAUSKYTĖ

EKSPORTO PLĖTROS GALIMYBIŲ LIETUVOJE ĮVERTINIMAS

Magistro darbas

Šiauliai, 2009

**ŠIAULIŲ UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ MOKSLŲ FAKULTETAS
EKONOMIKOS KATEDRA**

Lina GUDINIENĖ, Ingrida KLEINAUSKYTĖ

EKSPORTO PLĖTROS GALIMYBIŲ LIETUVOJE ĮVERTINIMAS

**Magistro darbas
Socialiniai mokslai, ekonomika (04 S)**

Magistro darbo autorius Lina Gudinienė, Ingrida Kleinauskytė

(vardas, pavardė, parašas)

Vadovas Doc. dr. Daiva Beržinskienė

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

Recenzentas _____

(pareigos, vardas, pavardė, parašas)

SANTRAUKA

Lina Gudinienė, Ingrida Kleinauskytė

Eksporto plėtros galimybių Lietuvoje įvertinimas. Magistro darbas.

Magistro darbe yra išanalizuotos ir įvertintos Lietuvos eksporto plėtros galimybės 2004 – 2008 metų laikotarpiui. Sukaupta, susisteminta ir apibendrinta įvairių Lietuvos ir užsienio autorių mokslinė literatūra, siekiant išsiaiškinti tarptautinės prekybos sampratą, eksporto įtaką Lietuvos ekonomikai, Lietuvos ekonominės politikos poveikį eksportui. Pateikiama eksporto nauda Lietuvai ir įvertinti veiksniai, įtakojantys eksporto pokyčius. Atlikta Lietuvos eksporto dinamikos analizė pagal šalis bei prekių grupes bei įvertinti užsienio prekybos pokyčiai, Lietuvai tapus Europos Sąjungos nare. Išanalizuotos lietuviškos kilmės prekių eksporto galimybės. Patvirtinta suformuluota hipotezė, kad lietuviška produkcija turi perspektyvą įsitvirtinti užsienio rinkoje.

SUMMARY

Lina Gudinienė, Ingrida Kleinauskytė

The assessment of export expansion possibilities for Lithuania. Master's work.

The Master's Paper analyses and assesses the export expansion possibilities in Lithuania in 2004 – 2008. Scientific literature of various Lithuanian and foreign authors has been collected, systemized and summarized in order to identify the concept of international trading, impact of export on the economy of Lithuania, impact of Lithuanian economical politics to the export. The benefit of export to Lithuania has been described and the factors impacting the changes of export have been assessed. Analysis of Lithuanian export dynamics was performed by countries and groups of the goods and changes of foreign trading have been assessed after Lithuania became the member of the European Union. The export possibilities for the goods of Lithuanian origin have been analyzed. The formulated hypothesis that the Lithuanian products have a perspective to strengthen a position in the foreign market has been approved.

TURINYS

ĮVADAS.....	9
1. EKSPORTO PLĖTROS TEORINIS ASPEKTAS	12
1.1. Tarptautinės prekybos samprata.....	12
1.2. Lietuvos ekonominės politikos poveikio eksportui vertinimas	21
1.3. Eksporto rizikos mažinimo galimybės	25
1.4. Lietuvos eksporto tikslai ir eksporto augimas	29
1.5. Eksporto strategijos pagrindimas	33
1.6. Lietuvos eksporto tyrimo metodikos pagrindimas.....	40
2. LIETUVOS EKSPORTO ANALIZĖ	44
2.1. Lietuvos eksporto dinamika 2004 – 2008 m. laikotarpiu	44
2.1.1. Eksporto retrospektyvos analizė pagal šalis.....	51
2.1.2. Eksporto perspektyvos analizė pagal šalis.....	60
2.1.3. Eksportuojamų prekių retrospektyvinė analizė.....	65
2.1.4. Eksportuojamų prekių perspektyvos analizė.....	77
2.1.5. Eksportą įtakančių veiksnių analizė	81
3. LIETUVIŠKOS KILMĖS PREKIŲ PLĖTROS GALIMYBIŲ PAGRINDIMAS.....	92
3.1. Mineralinių produktų eksportas	97
3.2. Lietuviškos medienos eksportas.....	100
3.3. Lietuviškų trašų eksportas	102
3.4. Tekstilės eksportas	105
IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS	111
LITERATŪRA	116
PRIEDAI	122

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

1.1 pav. Tarptautinės prekybos teikiama nauda.....	15
1.2 pav. Tarptautinės prekybos naudos šaltiniai.....	16
1.3 pav. Pagrindiniai tarptautinės prekybos bruožai.....	17
1.4 pav. Lietuvos įstojimo į ES privalumai ir trūkumai.....	21
1.5 pav. Eksporto būtinumą sąlygojančios priežastys.....	25
1.6 pav. Prekinio kredito draudimo privalumai.....	27
1.7 pav. Nacionalinio konkurencingumo augimo tempai.....	30
1.8 pav. Tiesioginio ir netiesioginio eksporto palyginimas.....	34
1.9 pav. Netiesioginio eksporto privalumai.....	37
2.1 pav. Eksporto sezoniškumo banga 2004 – 2008 m. (proc.).....	45
2.2 pav. Lietuvos eksportas 1999 – 2008 m. (mln. Lt).....	47
2.3 pav. Lietuvos eksportas pagal standartinės tarptautinės prekybos klasifikaciją (SITC) 1999 – 2008 m. (mln. Lt).....	49
2.4 pav. Lietuvos eksportas produktų pagal veiklos rūšių klasifikatorių (CPA) 2000 – 2007 m. (mln. Lt).....	50
2.5 pav. Eksporto apimtis į Rusiją per 2004 – 2008 m. (mln. Lt).....	52
2.6 pav. Eksporto apimtis į Latviją per 2004 – 2008 m. (mln. Lt).....	54
2.7 pav. Eksporto apimtis į Vokietiją per 2004 – 2008 m. (mln. Lt).....	55
2.8 pav. Eksporto apimtis į Estiją per 2004 – 2008 m. (mln. Lt).....	57
2.9 pav. Eksporto apimtis į Lenkiją per 2004 – 2008 m. (mln.Lt).....	58
2.10 pav. Eksporto pajamų prognozė 2009 m. pagal trendo funkciją (mln. Lt).....	61
2.11 pav. Eksporto pajamų prognozė 2009 m. pagal trendo funkciją į Rusiją (mln. Lt).....	61
2.12 pav. Pajamos iš eksporto į Rusiją nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. (tūkst. Lt).....	62
2.13 pav. Pajamos iš eksporto į Latviją nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. (tūkst. Lt).....	62
2.14 pav. Pajamos iš eksporto į Vokietiją nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. (tūkst. Lt).....	63
2.15 pav. Pajamos iš eksporto į Estiją nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. (tūkst. Lt).....	64
2.16 pav. Pajamos iš eksporto į Lenkiją nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. (tūkst. Lt).....	64

2.17 pav. Naftos produktų eksportas per 2003 – 2008 m. (mln. Lt).....	66
2.18 pav. Naftos produktų eksporto dinamika atskirais sezonais 2004 – 2008 m. (proc.).....	67
2.19 pav. Kelių transporto priemonių eksportas 2003 – 2008 m. (mln. Lt).....	68
2.20 pav. Kelių transporto priemonių eksportas atskirais sezonais 2004 – 2008 m. (proc.).....	69
2.21 pav. Drabužių ir drabužių priedų eksportas 2003 – 2008 m. (mln. Lt).....	70
2.22 pav. Drabužių ir drabužių priedų eksporto dinamika atskirais sezonais 2004 – 2008 m. (proc.).....	71
2.23 pav. Elektros mašinų, aparatų ir prietaisų, nenurodytų kitose pozicijose, bei jų elektrinių dalių eksportas 2003 – 2008 m. (mln. Lt).....	72
2.24 pav. Elektros mašinų, aparatų ir prietaisų, nenurodytų kitose pozicijose, bei jų elektrinių dalių dinamika atskirais sezonais 2004 – 2008 m. (proc.).....	72
2.25 pav. Baldų ir jų dalių, patalynės reikmenų, čiužinių, čiužinių karkasų, pagalvių eksporto dinamika atskirais sezonais 2004 – 2008 m. (proc.).....	74
2.26 pav. Baldų ir jų dalių, patalynės reikmenų, čiužinių, čiužinių karkasų, pagalvių eksportas 2003 – 2008 m. (mln. Lt).....	75
2.27 pav. Lietuvos eksporto struktūra.....	76
2.28 pav. Eksporto pajamos 2004 - 2008 m. iš naftos produktų (tūkst. Lt).....	77
2.29 pav. Eksporto pajamos 2004 - 2008 m. iš elektros mašinų, aparatų ir prietaisų, nenurodytų kitose pozicijose (tūkst. Lt).....	78
2.30 pav. Eksporto pajamos 2004 - 2008 m. iš kelių transporto priemonių (tūkst. Lt).....	79
2.31 pav. Eksporto pajamos 2004 - 2008 m. iš baldų ir jų dalių, patalynės reikmenų, čiužinių, čiužinių karkasų, pagalvių (tūkst. Lt).....	79
2.32 pav. Eksporto pajamos 2004 - 2008 m. iš drabužių ir drabužių priedų (tūkst. Lt).....	80
2.33 pav. Eksporto ir importo ekonominio atvirumo laipsniai 2003 – 2008 m. (proc.).....	81
2.34 pav. Eksporto ir BVP augimo tempai 2003 – 2008 m. (proc.).....	82
2.35 pav. Dvylikos mėnesių infliacija 2006 – 2008 m.	85
2.36 pav. Tiesioginės užsienio investicijos 1997 – 2009 m.....	88
3.1 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksportas.....	92
3.2 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000 – 2008 m. (mln. Lt).....	93
3.3 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksportas pagal prekių grupes 2004 – 2008 m.	96
3.4 pav. Mineralinio kuro eksportas į užsienio rinką 2004 – 2008 m.....	98
3.5 pav. Mineralinio kuro eksportas 2004 – 2008 m.....	99

3.6 pav. Lietuviškos kilmės baldų ir jų grupės eksportas 2004 – 2008 m.....	101
3.7 pav. Medienos eksportas į užsienio rinką 2004 – 2008 m.....	101
3.8 pav. Trašų eksportas į užsienio rinką 2004 – 2008 m.....	103
3.9 pav. Lietuviškos kilmės tekstilės eksportas 2004 – 2008 m.....	106
3.10 pav. Tekstilės eksportas į užsienio rinką 2004 – 2008 m.....	107

LENTELIŲ SĄRAŠAS

1.1 lentelė. Eksportui įtaką darančios ekonominės politikos priemonės.....	23
1.2 lentelė. Naujų kompanijų motyvai eksportui.....	31
1.3 lentelė. Eksporto būtinumo priežastys.....	39
2.1 lentelė. Eksporto dinamikos analizės rezultatai 2004 – 2008 m. (mln. Lt).....	44
2.2 lentelė. Eksportas pagal makroekonomikos kategorijų klasifikaciją 2000 – 2007 m. (proc.).....	50
2.3 lentelė. Lietuvos eksporto prognozė 2009 m. (mln. Lt).....	60
2.4 lentelė. Tiesioginių užsienio investicijų įtaka ekonominės veiklos rūšims.....	89
2.5 lentelė. Eksportą veikiančys veiksniai.....	90
3.1 lentelė. Prekių grupės iš kurių daugiausia eksportuota produkcijos 2004 – 2008 m. (tūkst. Lt).....	94
3.2 lentelė. Eksportas pagal apskritis 2002 – 2008 m.....	94
3.3 lentelė. Trašų eksportas pagal apskritis 2004 – 2008 m.....	103

IVADAS

Šiuolaikinė tarptautinė prekyba – tai neatskiriama kasdienio gyvenimo dalis, nes šalys prekiauja viena su kita, stengdamosios gauti kuo didesnės naudos ir importuoti prekių pigiau negu pačios gali pasigaminti. Tai sudėtingas įvairių veiksnių, jų tarpusavio sąveikos ir veiksmų kompleksas, apimantis rinkotyrą ir rinkodarą, produktų kūrimą, jų kokybišką gamybą, įpakavimą, logistiką, paskirstymą, reklamą ir pardavimą. Kiekvienas veiksnys ar jų sąveika priklauso nuo sudėtingų procesų, vykstančių globalinėse rinkose, bei šalies politikos tam tikru laikotarpiu.

Vienas iš pagrindinių veiksnių, sąlygojančių eksporto plėtrą Lietuvoje, yra valstybės vykdoma eksporto politika ir palankių sąlygų sudarymas eksportuotojams. Eksportas yra vienas pagrindinių valstybės ekonominių rodiklių, kadangi kiekviena valstybė skaičiuoja savo užsienio prekybos balansą. Norint, jog užsienio balansas būtų teigiamas, reikia, kad valstybės eksporto apimtys būtų didesnės negu importo apimtys. Ekonomikos teorija teigia, kad tarptautinė prekyba padeda efektyviau naudoti išteklius ir skatina ekonomikos plėtrą. Beveik visos valstybės tiek importuoja, tiek eksportuoja įvairią produkciją, taip skatindamos efektyvesnį išteklių panaudojimą, taikant specializaciją.

Šiandieną visos šalys dalyvauja tarptautinėje prekyboje. Prekyba yra svarbiausias prekių ir paslaugų judėjimo būdas pasaulyje. Lietuvai labai svarbu užimti savo nišą pasaulio ir Europos Sąjungos (ES) rinkoje, skatinti ekonomikos augimą ir gyvenimo gerovės kilimą, priartėti prie ES šalių. Siekdama šių tikslų, tokia maža valstybė, kaip Lietuva, negali remtis tik vidiniais ištekliais, nes jie yra riboti. Lietuva gali tapti tokia plėtros šalimi kaip ES šalys tik plėtodama išorinius ryšius. Lietuvos ekonomikos augimas remiasi eksporto ir užsienio investicijų plėtra. Šių sričių skatinimas daro teigiamą įtaką ir kitiems šalies ekonomikos rodikliams – darbo užmokesčio didėjimui, nedarbo mažėjimui, užimtumo augimui.

Lietuvos ūkio konkurencingumas yra vienas iš socialinių ir ekonominių klestėjimą lemiančių veiksnių.

Lietuvos narystė ES išplėtė realizacijos rinkas, sudarė prielaidas užsienio prekybai pagyvinti, prekių ir paslaugų gamybai reorganizuoti, ekonomikai plėtoti. Tačiau įsitvirtinti pasaulinėje rinkoje, prisiimant šiuolaikinius globalizacijos iššūkius, ir išlaikyti savo eksporto konkurencingumą bei jį didinti esant nevienodoms, blogesnėms konkurencinėms sąlygoms lyginant su kitų šalių eksportuotojais užsienio rinkose yra ūkio subjektams sunkiai įveikiamas uždavinys.

Pasaulinės prekybos organizacijos ir ES principai ir nuostatos draudžia tiesioginį eksporto rėmimą, viena veiksmingiausių netiesioginės paramos eksportuotojams formų yra užsienio šalių

rinkų analizė ir tyrimo duomenų perdavimas ar pardavimas sumažintomis (dotuojamomis) kainomis eksportuotojams.

Lietuvos, kaip mažos valstybės, ekonomika buvo, o ateityje dar labiau turėtų būti orientuota į eksportą. Dar Adamas Smitas pabrėžė, kad mažai, neturtingai gamtiniais ištekliais, šaliai parduoti savo produktus užsienio rinkose gyvybiškai svarbu. Tai – jos garbingo išlikimo suvereniam valstybei pagrindas. Todėl šių šalių įmonių, ypač smulkių įmonių, savininkai, mokesčių mokėtojai, pelnytai tikisi valstybės institucijos paramos. Ekonominės krizės laikotarpiu eksportas mūsų šaliai tampa svarbus, o tai verčia ieškoti naujų eksporto plėtros ir jo skatinimo galimybių.

Temos aktualumas. Lietuvos gerovė ir šalies ekonominis augimas labai susijęs ir priklauso nuo užsienio prekybos. Galimybė eksportuoti produkciją daugeliui įmonių padeda ne tik išsilaikyti rinkoje, bet ir didinti gamybos, kartu ir prekybos, apimtį, išlaikyti ir kurti naujas darbo vietas. Todėl užsienio prekybos plėtra yra labai svarbus uždavinys, tuo labiau, kad yra gana palanki Lietuvos geografinė padėtis.

Darbo problema – išryškėja poreikis Lietuvos tarptautiniams prekybiniam santykiams nagrinėti, nepakankamai ištirti veiksniai, turintys įtakos eksporto plėtrai. Besikeičianti situacija pasaulinėje prekyboje įtakoja Lietuvos eksporto tyrimų tęstinumą.

Darbo objektas – Lietuvos eksporto plėtra.

Darbo tikslas – išanalizuoti ir įvertinti 2004 – 2008 metų laikotarpio eksporto plėtros galimybes.

Uždaviniai:

1. Teoriniu aspektu išanalizuoti tarptautinės prekybos reikšmę Lietuvos ekonominiame vystymuisi.
2. Atlikti 2004 – 2008 metų laikotarpio Lietuvos eksporto dinamikos analizę.
3. Nustatyti ir įvertinti veiksniai, įtakančius Lietuvos eksportą.
4. Išanalizuoti ir pagrįsti lietuviškos kilmės prekių eksporto plėtros galimybes.

Metodai. Naudojamas literatūros sisteminimas, analizė (mokslinės literatūros analizė), statistikos metodai (lyginamoji, retrospektyvos bei perspektyvos analizė, grupavimo, detalizavimo, prognozavimo, apibendrinimo būdai).

Darbe iškelta **hipotezė**. Eksportuojama lietuviška produkcija turi perspektyvą išsivirti užsienio rinkoje.

Darbą sudaro trys dalys – konceptualioji, analitinė–tiriamoji ir konstruktyvioji. Remiantis lietuvių bei kitų užsienio autorių nuomone bei teorijomis, konceptualiojoje dalyje atskleidžiama tarptautinės prekybos samprata, eksporto teigiama ir neigiama įtaka Lietuvos ekonomikai. Analitinėje–tiriamojoje dalyje vertinama eksporto nauda Lietuvai ir analizuojama, kokie makroekonominiai veiksniai įtakoja eksporto padidėjimą ar sumažėjimą. Konstruktyviojoje dalyje,

remiantis atlikta analize, pateikiami suformuluotos problemos sprendimo būdai bei patvirtinama iškelta darbo hipotezė.

Teorinis darbo reikšmingumas – sukaupta, susisteminta ir apibendrinta mokslinė literatūra, kuri galėtų būti naudinga tiek mokslo, tiek verslo atstovams, besidomintiems teoriniais Lietuvos eksporto klausimais.

Praktinis darbo reikšmingumas – darbe nustatyti ir įvertinti veiksniai, įtakojantys eksportą, atlikta jų 2004 – 2008 m. laikotarpio analizė. Išanalizuotos, įvertintos ir skaičiavimais pagrįstos lietuviškos kilmės prekių eksporto galimybės. Atliktų tyrimų rezultatai galėtų būti naudingi visiems, besidomintiems šalies eksporto galimybėmis.

Šiame darbe remiamasi Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos informacija, Lietuvos ūkio ministerijos duomenimis, Lietuvos ir užsienio autorių literatūra.

Darbą sudaro 121 puslapis, 11 lentelių, 55 paveikslai. Bibliografinį aprašą sudaro 97 šaltiniai.

1. EKSPORTO PLĖTROS TEORINIS ASPEKTAS

1.1. Tarptautinės prekybos samprata

Kiekvienos didelės ar mažos valstybės ūkis yra pasaulinio ūkio dalis. Jis suprantamas kaip technologinių, informacinių, ekonominių, ekologinių, kultūrinių ryšių visuma. Pasaulinis ūkis pradėjo formotis tarptautinės prekybos dėka. Kiekvienos šalies natūralus siekis – gauti ekonominės naudos iš visuomeninio darbo pasidalijimo tarptautiniuose mainuose [32].

Auganti tarptautinė prekyba prisideda prie ES klestėjimo ir daro poveikį mūsų kasdieniniam gyvenimui. Užimdama pirmą vietą pasaulio prekyboje, ES siekia pašalinti tarptautinės prekybos kliūtis, todėl ji vaidina pagrindinį vaidmenį Pasaulio prekybos organizacijoje [24].

Kiekvienoje šalyje gaminamos prekės ir paslaugos, kurios suvartojamos vietoje arba eksportuojamos į kitas šalis.

Anot C.Pass ir kt. [69], *tarptautinė prekyba* – tai apsikeitimas prekėmis ir paslaugomis tarp valstybių. Pasak V. Vengrausko ir N. Perminienės [90], *tarptautinė prekyba* – tai pardavimo – pirkimo procesas, vykdomas tarp įvairių šalių pardavėjų, pirkėjų ir tarpininkų. Keletą šimtmečių egzistavusi pasaulinė prekyba apibūdinama šešiais pagrindiniais bruožais:

1. Prekyba tarp atskirų valstybių augo labai greitai – greičiau nei gamyba.
2. Ji augo labai netolygiai.
3. Iš esmės pasikeitė prekės ir paslaugos, kuriomis prekiaujama.
4. Pasikeitė pagrindiniai dalyviai. Kai kurios nacionalinės ekonomikos išitraukė į pasaulinę prekybą kur kas intensyviau nei kitos.
5. Skiriasi prekybos būdas (santykis tarp valdžios ir rinkos) nacionalinėje ir tarptautinėje rinkose, taip pat ir skirtinguose sektoriuose.
6. Egzistuoja labai skirtingos prekių ir paslaugų prekybos sąlygos.

Palyginti neseniai užsienio prekyba buvo suvokiama kaip paprasta prekių ir paslaugų pasikeitimo tarp valstybių visuma. Šiais laikais tai sudėtingiausias fenomenas, kuris suvokiamas kaip tarptautinių integracinių procesų svarbiausia sfera.

Vykstant tarptautinei prekybai, šalys specializuojasi tam tikrų prekių gamyboje. Išsiplėtus prekių rinkai, didėja jų gamyba, o padidėjus gamybos apimčiai, mažėja prekių gamybos išlaidos, padidėja šalies realiųjų pajamų kiekis.

Prekyba tarp šalių plėtojosi greičiau nei visuminė gamyba. Tai reiškia, kad gaminių, parduodamų už valstybės ribų, kiekis pastebimai išaugo. Prieš Pirmąjį pasaulinį karą tarptautinė prekyba išaugdavo 2,5 proc. per metus, o gamyba – 2,2 proc. Antrojoje amžiaus pusėje augimo greičio normos išaugo. Net neatsižvelgiant į infliaciją, galima pateikti tokius pasaulinės prekybos visuminės apimtys skaičius: 1938 m. – 25 mlrd. USD; 1945 m. – 58 mlrd. USD; 1958 m. – 114

mlrd. USD; 1975 m. – 903 mlrd. USD; 1984 m. – 1915 mlrd. USD. Pastaraisiais dešimtmečiais prekybos augimas paprastai yra didesnis už pasaulinės gamybos augimą. Auga gamyba, didėja perkamoji galia, nes didėja pinigų apyvarta ir išauga apyvartos kreditavimo finansai. Be to, įtakos turi ir tai, kad egzistuoja pervežimų sistema, kurios dėka prekės ir žmonės pagrįstai pigiai ir lengvai gabenami iš vienos vietos į kitą. Visi šie veiksniai lemia tarptautinės prekybos augimą ir jai daro didesnę įtaką nei kliūčių mažinimas. Daugumoje šalių vis daugiau ir daugiau gamintojų gamina ne tik vietinei ar nacionalinei, bet ir pasaulinei rinkai, todėl išoriniai mainai daugumoje šalių turėtų augti sparčiau nei vidiniai, nors palyginamoji augimo tempų analizė rodo, kad taip dažniausiai būna išsivysčiusiose, o ne besivystančiose šalyse. Pastarosiose pinigų taupymo mastai, kreditų prieinamumas ir gyventojų urbanizacija gali daryti didesnę įtaką vidiniams mainams.

Antrasis svarbus tarptautinės prekybos veiksnys, pritaikomas vidinei prekybai per sienas, yra tas, kad per paskutiniuosius penkiasdešimt metų prekyba augo šuoliais, netolygiai: vienais metais greičiau, kitais – lėčiau. Kai kada tarptautinės prekybos apimtis, palyginus su praėjusiais metais, netgi sumažėdavo. Tai būdavo pasaulinių karų arba ekonominių depresijų laikai. Niekas taip nežlugdė tarptautinės prekybos kaip karas. Saugumo struktūros būvis – nesvarbu, ar tai vietinis, ar didesnio masto konfliktas, ar toks rafinuotas konfliktas, kaip šaltasis karas tarp supervalstybių, ar visa apimantis pasaulinis karas, – visuomet tiesiogiai veiks prekybos pobūdį.

Trečiasis faktas – pastarąjį šimtmetį labai pasikeitė tarptautinės prekybos sudėtis. Anksčiau tai buvo mainų struktūra, kai keičiamasi prekėmis, o daugumą prekių sudarė maistas, mineralai arba kitos žaliavos, dabar tai – mainų sistema, kurioje vyrauja pramonės gaminiai. XIX a. 2/3 pasaulio prekybos sudarė pirminiai produktai, 1966 m. jų liko tik 1/3, o 1983 m. – tik 17 proc. visos pasaulio prekybos. Šiandien tarptautinėje prekyboje netgi žaliavų mainai į pramonės gaminius nėra dažniausi. Netgi besivystančios šalys stengiasi vis mažiau eksportuoti pirminių produktų. Kai kurios prekės (varis – Zambijai, kakava – Ganai, džiuotas – Bangladešui) gali sudaryti valstybės eksporto pagrindą, bet bendras pirminių produktų pardavimas pasaulinėje prekyboje 1970 m. siekė tik 10 proc., o 1983 m. – tik 5 proc.

Vienintelis pirminis produktas, iki šiol nepraradęs paklausos pasaulinėje prekyboje, – nafta. ES importuoja ir eksportuoja beveik penktadalį viso pasaulio prekių, todėl auganti tarptautinė prekyba prisideda prie ES, jos valstybių narių ekonomikos augimo ir klestėjimo, daro poveikį mūsų kasdieniniam vartojimui. Išaugusi prekyba suteikia vartotojui galimybę rinktis iš platesnio gaminių spektro, o konkurencija tarp užsienio ir vietinių gamintojų mažina kainas bei didina kokybę. Tarptautinė prekyba skatina ekonomikos augimą, taip pat kartu daro ir didesnę įtaką tradicinėms pramonės šakoms, gamtos išteklių naudojimui, klimatui ir kt. [87].

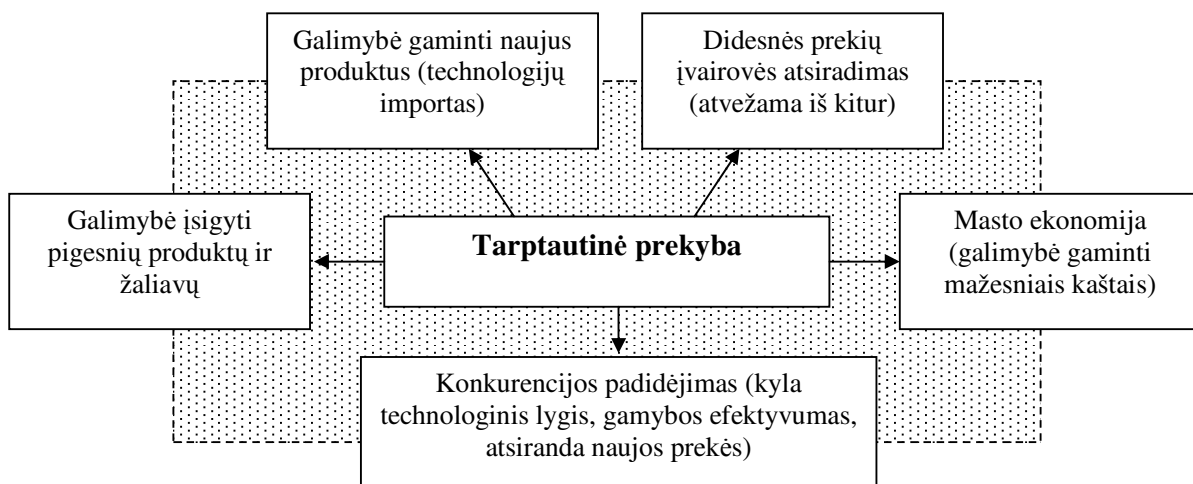
Tarptautinė prekyba nulemia efektyvumo padidėjimą, tačiau ne visi iš to išlošia. Kainų pokyčių pasekmės ne visoms ekonominėms grupėms yra vienodos. Tarptautinė prekyba mažina

importuojamų prekių kainą, vadinasi, ji yra nepalanki vietiniams gamintojams, tačiau palanki vartotojams. Kaip pavyzdį paimkime gyvulių augintojus, kurie, eksportuodami produkciją, gauna pelną ir patiria nuostolių, jeigu atsiranda kitų gyvulių importuotojų į vidaus rinką, kadangi dėl padidėjusio importo kainos sumažėja. Iš kitos pusės galima teigti, kad gamintojai ir vartotojai yra tie patys asmenys, todėl importas ir eksportas kompensuoja vienas kitą. Gamintojai gauna naudą eksportuodami, o tų pačių prekių importas jiems nenaudingas, nors jie mielai perka importuotas žaliavas, jei jos yra pigesnės. Visa tai skatina gamybines kompanijas specializuotis eksportuojamų prekių gamyboje, lygiagrečiai apribojant gamybą tų prekių, kurios sunkiai konkuruoja su importuojamomis prekėmis.

Galimybė gaminti naujus produktus, kurią suteikia tarptautinė prekyba, taip pat ir didesnės prekių įvairovės atsiradimas, duoda naudą vidaus rinkos vartotojams. Suteikiama nauda ir gamintojams, perkantiems pasaulinėje rinkoje žaliavas bei kitus gamybos procese naudojamus išteklius.

Tarptautinės prekybos nauda [86]:

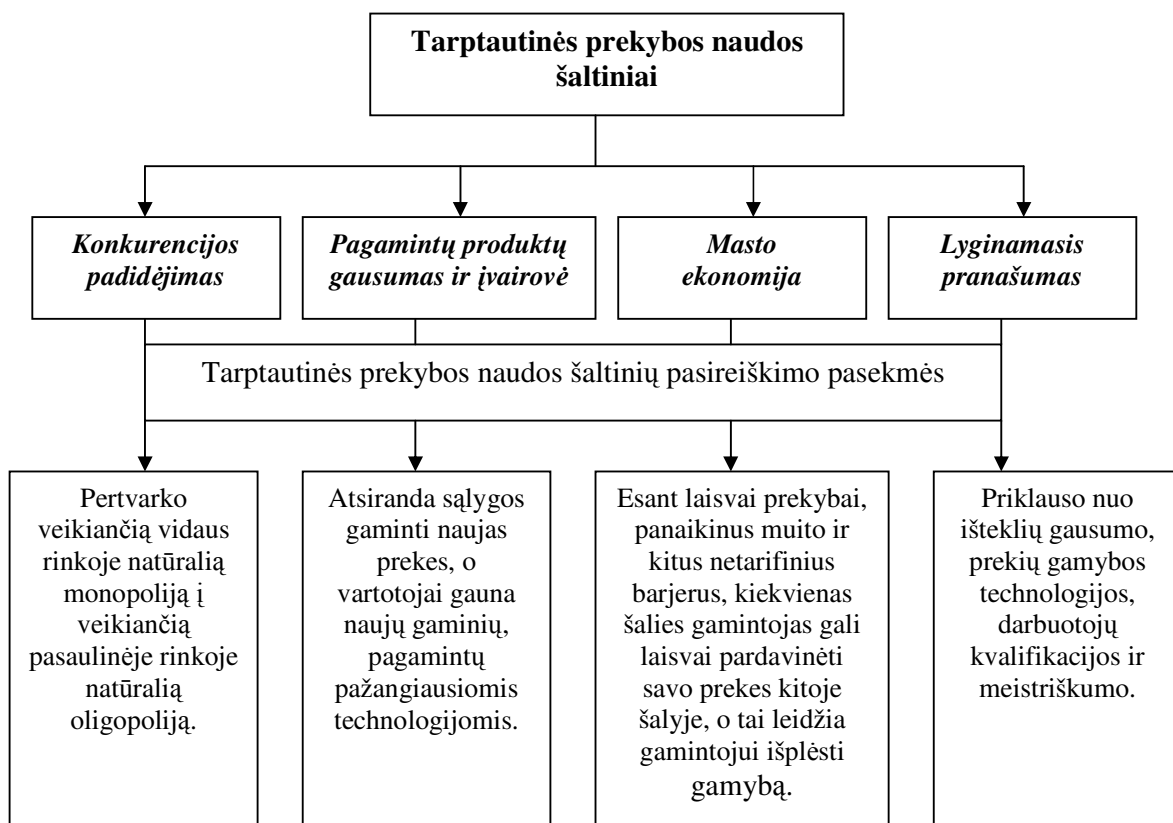
1. *Pasaulinis ūkis patiria naudą, kai vyksta mainai tarp atskirų valstybių.* Tarptautinių mainų prielaida yra gamybos sąlygų skirtumas. Pvz., subtropinio klimato šalys specializuojasi auginti kavą, citrusinius vaisius, teikti paslaugas saulės ir šilto vandens mėgėjams, o atšiauraus klimato šalys tenkina kalnų slidinėjimo pomėgius ir t. t.
2. *Skirtingas darbo produktyvumas.* Naudojant pigią darbo jėgą pasaulinėje rinkoje gausu neaukštos kokybės, bet pigių prekių.
3. *Šalys importuoja prekes (paslaugas), kurių gamyba joms žymiai brangesnė nei perkant pasaulinėje rinkoje.* Vadinasi, tarptautinė prekyba skatina efektyviau naudoti turimus išteklius.
4. *Tarptautinei prekybai didelę įtaką daro skoniu, polinkių ir prioritetų įvairovė.* Neįmanoma įsivaizduoti Lietuvos rinkos be kavos, arbatos, citrusinių vaisių ir t. t.



1.1 pav. Tarptautinės prekybos teikiama nauda

Šaltinis: Vengrauskas V., Perminienė N. (2002). Tarptautinis verslas. Kaunas: Technologija.

Tarptautinės prekybos pagrindas yra mainai ir specializacija. Todėl galima sakyti, jog tarptautinė prekyba yra priemonė, padedanti šalims vystyti specializaciją, didinti savo išteklių našumą ir taip plėsti bendrą gamybos apimtį.



1.2 pav. Tarptautinės prekybos naudos šaltiniai

Šaltinis: Vengrauskas V., Perminienė N. (2002). *Tarptautinis verslas*. Kaunas: Technologija.

Tarptautinės prekybos nauda skatina šalių tarptautinius mainus. Kiekviena šalis specializuojasi gaminti tą produktą, kurio gamyboje turi absoliutų pranašumą.

Tarptautinės prekybos ekonominės prielaidos yra šios:

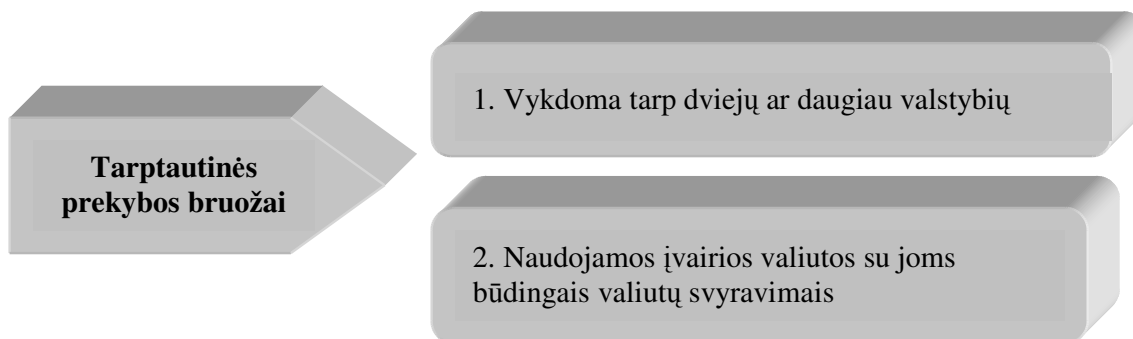
1. *Skirtingos gamybos sąlygos*. Skiriasi gamtos, klimato sąlygos, apsirūpinimas ištekliais. Todėl gaminamos prekės ar teikiamos paslaugos labai skirtingos.
2. *Skirtingi gamybos našumo lygiai*. Kiekviena šalis, naudodama pažangesnę technologiją, specializuojasi gaminti tai, kas jai sekasi geriau. Gamybos kaštai įvairiose šalyse skirtingi (skiriasi darbo jėga, transportavimo, gamybos išlaidos, technologija ir pan.).
3. *Skonių, polinkių, prioritetų įvairovė*. Net jei ir visose pasaulio šalyse gamybos sąlygos būtų vienodos, šalys siektų prekiauti.

Tarptautinės prekybos vyksmas pagrįstas lyginamųjų kaštų, arba kitaip vadinamų lyginamųjų pranašumų, teorija. Jau 1776 metais Adamas Smitas suformulavo šią teoriją savo knygoje „Tautų gerovė“ [90]. Jis teigė, kad šalis turi lyginamąjį pranašumą, jeigu ji gali gaminti prekę santykinai pigiau, tai yra mažesniais kaštais negu konkurentai. Abi tarpusavyje prekiaujančios šalys turi naudos, jeigu jos specializuojasi gaminti tas prekes, kurių gamyboje turi lyginamąjį pranašumą ir

prekiauja viena su kita tomis prekėmis atitinkamomis kainomis. Kainų santykiai priklauso ne tik nuo kaštų, bet ir nuo abiejose šalyse esančios paklausos. Lyginamojo pranašumo atsiradimą sąlygoja daug priežasčių. Pavyzdžiui, Irakas specializuojasi naftos gavyboje. To priežastis – didžiuliai išteklių. Kita vertus, tokia šalis, kaip Kinija, turinti daug pigios, nekvalifikuotos darbo jėgos, įgyja lyginamąjį pranašumą darbui reikiose ūkio šakose. Lyginamasis pranašumas priklauso ne tik nuo išteklių panaudojimo, bet ir nuo darbuotojų meistriškumo, technologijos lygio. Pavyzdžiui, Japonijoje gerai išvystyta technologija, kuri suteikia lyginamąjį pranašumą, gaminant tokias prekes, kaip robotai ar didelės spartos kompiuteriai.

Apibendrinant tarptautinės prekybos teorijas, galima daryti išvadas, jog nėra vienos teorijos, kuri galėtų paaiškinti „visų produktų ir visų laikų tarptautinę prekybą“. Pasak E.Vaiginienės, G.Kasnauskienės, A.Miškinio [89], Hecksheris – Ohlinas savo teorijoje rašė, kad šalies lyginamieji konkurenciniai pranašumai kyla iš jos apsirūpinimo išteklių, palyginti su kitomis šalimis. Tuo tarpu interviu su Snowdon ir Stonehouse M.Porteris [71] teigia, kad šiuolaikinėje ekonomikoje nebeverta kalbėti apie lyginamuosius pranašumus, nes ne jie daro įtaką dabartiniam prekybos tarp valstybių modeliui, kadangi ne vienos šalies lyginamieji pranašumai gali būti lengvai perkelti į kitą šalį. Ypač tai pasakytina apie kapitalą ir žmogiškuosius išteklius, kurie juda į šalį, turinčią palankiausias aplinką ir technologijas efektyviai ir pelningai juos panaudoti.

Tarptautinės prekybos teikiami privalumai gali pavirsti trūkumais, o tuomet patiriama ir žala. Prekių eksportas padidina eksportuojamų prekių kainas šalies viduje, nes sumažėja pasiūla. Eksportas naudingas gamintojams, bet ne vartotojams.



1.3 pav. Pagrindiniai tarptautinės prekybos bruožai

Šaltinis: Jakutis A. ir kt. (2005). *Ekonomikos teorija*. Vilnius: Eugrimas.

Kai prekyba vyksta už valstybės sienų, ji tampa šalies socialinės ir ekonominės politikos objektu. Šalys prekiauja viena su kita, kad galėtų įsigyti užsienio prekių žemesnėmis kainomis negu gamindamos tokias pat prekes šalies viduje [32].

Tarptautinės prekybos politika vykdoma įvairiomis formomis:

1. Laisvoji prekyba:

- laisvoji prekyba skatina konkurenciją ir apriboja monopolijų viešpatavimą;
- laisvoji prekyba suteikia pasirinkimo galimybę vartotojams, nes praplečia produkcijos asortimentą;
- pasireiškiant gamybos masto ekonomijos efektui, laisvoji prekyba gali sąlygoti efektyvesnę gamybą. Šiuo atveju nauda – praplėsta laisvosios prekybos rinka;
- laisvoji prekyba, vykdoma remiantis palyginamojo pranašumo principu, padeda daug efektyviau paskirstyti išteklius.

Kaip mini A. Jakutis [32], laisvos prekybos pagrindinis teiginys – kiekviena šalis turi plėtoti tik tas gamybos sritis, kurios tai šaliai patogiausios palyginti su kitomis šalimis. Todėl naudingiausia gaminti prekes, kurių sąnaudos, palyginus su kitų gamintojų, yra žemos, prekės yra paklausios toliau už valstybės ribų. Laisva prekyba pateisinama tada, kai nauda gaunama ne kitų sąskaita. Laisvoji prekyba, be privalumų, turi ir daug trūkumų, todėl valstybių užsienio prekybos politika vyksta protekcionizmo kryptimi.

2. Protekcionizmas. Čia naudojami muitai, teikiamos subsidijos nacionalinio ūkio vystymui, kitais būdais apriojamas prekių judėjimas. Protekcionizmas, taikdamas laisvosios prekybos apriojimus, sumažina naudą iš specializacijos arba visai jos neteikia. Jeigu šalys negali laisvai prekiauti, jos yra priverstos perkelti išteklius iš efektyvios (žemų kaštų) jų naudojimo sferos į neefektyvią, kad patenkintų įvairius savo poreikius.

Vykdam protekcionistinę politiką, didinami importo muitai, o eksporto muitai mažinami arba iš viso jų atsisakoma.

Anot R. Matiušaitytės [63], **protekcionizmas** – tai valstybės valdžios ekonominė politika, kuria siekiama šalies ekonomiką apsaugoti nuo kitų šalių konkurencijos ir (arba) išplėsti, užkariauti užsienio rinkas.

Pagrindiniai protekcionizmo tikslai: pagrindinėmis priemonėmis padaryti šalies ūkį kuo mažiau priklausomą nuo užsienio rinkos konjunktūros, išugdyti vidaus pramonės šakas [32]. Pasak R. Matiušaitytės [63], pagrindinės protekcionizmo priemonės yra:

1. Dempingas. Dempingas taikomas tokiais pagrindiniais atvejais:

- siekiant įsigalėti užsienio rinkose, užvaldyti jas. Taikomas tol, kol vietiniai gamintojai pralaimi konkurencinėje kovoje ir pasitraukia iš rinkos. Tuomet kainos padidinamos ir dažnai viršija iki dempingo buvusį lygį;
- siekiant išplėsti gamybą, kad būtų gaunama didesnė ekonomija dėl gamybos masto. Šiuo atveju dempingo būdu realizuojama kitose šalyse ta produkcija, kuri neturėjo paklausos šalies vidaus rinkoje.

Atskiros šalys, naudojamos antidempingines priemones (įstatymus, sankcijas, papildomus muitus ir pan.), kovoja su importuojamų prekių dempinginėmis kainomis.

2. *Embargas*. Embargas taikomas dėl šių pagrindinių priežasčių: politinių, sveikatos apsaugos ir moralinių.

3. *Muitai*, jų naudojimo priežastys:

- uždėtas konkrečioms prekėms muitas padeda atitinkamoms pramonės šakoms;
- uždėjus muitus, akivaizdžiai parodoma, kad vyriausybės tiesiogiai apriboja užsienio gamintojų veiklą;
- muitas yra patogesnis politine prasme, kadangi susidaro regimybė, kad muitai gausina valstybės pajamas, tuo tarpu subsidijos – jas eikvoja [86].

4. *Kvota* – vyriausybės nustatyta didžiausia leidžiama produkcijos importo ar eksporto apimtis.

Importo kvotų naudojimo tikslai – apsaugoti šalies gamintojus nuo pernelyg didelės užsienio konkurencijos; kainų stabilumui vidaus rinkoje palaikyti; gauti ekvivalentines prekybines nuolaidas iš kitų šalių; išvengti per didelės šalies priklausomybės tų produktų, kurių nacionalinis ūkis negamina [86].

Eksporto kvotų naudojimo tikslai – aprūpinti šalies vartotojus pakankamomis prekių žemomis kainomis atsargomis, baiminantis, kad baigsis gamtiniai išteklių; didinti eksportuojamų prekių kainas, ribojant jų išvežimą iš šalies [86].

5. *Netarifiniai apribojimai* – tai administracinis prekybos reguliavimas, naudojamas, kai ekonominiai metodai nepakankamai efektyvūs [86]. Gali būti organizuojama vieša agitacija pirkti tik savo šalies prekes; importuojamos prekės sulaikomos pasienyje; taikomi dirbtiniai formalumai muitinėse; ypač griežta prekių standartų, sertifikatų sistema, tam tikri reikalavimai prekės įpakavimui, licencijavimo sistema ir panašiai [86].

6. *Eksporto subsidijos* – tai vyriausybės piniginiai išmokėjimai ūkio subjektams, eksportuojantiems savo produkciją į užsienio valstybes.

Eksporto subsidijos gali būti:

1. Netiesioginės eksporto subsidijos, kai vyriausybė suteikia paramą eksportuotojams, organizuodama užsienyje parodas, mugės, reklamuodama prekes.

2. Tiesioginės eksporto subsidijos, kai vyriausybė eksportuotojams skiria pinigines išmokas, kada nustatoma fiksuota suma už eksportuojamos prekės vienetą arba kada nustatomas fiksuotas procentas nuo eksportuojamos prekės vertės [86].

Vykdam protekcionistinę politiką, importo muitai didinami, eksporto – mažinami arba iš viso atsisakoma eksporto muitų.

Kaip teigia V. Kvainiauskaitė [41], atsakant į klausimą, ką valstybė turėtų taikyti – protekcionizmą, suteikiantį sąlygas vystytis nacionalinei ekonomikai, ar laisvą prekybą, leidžiančią tiesiogiai palyginti nacionalinius prekybos išteklius su tarptautiniais, kyla nepalaujami ginčai ir diskusijos tarp politikų ir ekonomistų. Atrodytų, kad ne tokia jau trumpa praktika šioje srityje galėtų duoti realų atsakymą, nulemiantį kurios nors vienos politikos pranašumą kitos atžvilgiu. Bet praktika pateikia akibrokštą: įvairiais pasaulinės ekonomikos laikotarpiais labiau pasiteisino tai viena, tai kita politika. Tačiau niekuomet nebuvo efektyvi tik viena: efektyviausiai veikia protingas abiejų politikų derinimas atsižvelgiant į situaciją.

Dabartinėmis ekonominių procesų globalizacijos sąlygomis plėtojant užsienio prekybą, atsirado poreikis sukurti patikimą eksporto skatinimo politiką. Nors pagrindinis vaidmuo tenka galingiausioms ir labiausiai išsivysčiusioms valstybėms bei regionams, tačiau ir tokios nedidelės šalys, kaip Lietuva, siekiančios turėti efektyviai funkcionuojančios rinkos ekonomiką, negali likti nuošalyje. Lietuvoje verslo ateities perspektyvos siejasi su didėjančiu prekių eksportu ir paslaugomis. Net ir padidėjus šalies vidaus rinkos paklausai, eksporto reikšmė nemažės, nes orientuojantis tik į vidaus rinką, daugumos prekių gamybos išlaidos tampa pernelyg didelės, o tuomet ir šalies viduje darosi sunku konkuruoti su importu [65].

Galimybė eksportuoti produkciją daugeliui įmonių padeda ne tik išsilaikyti rinkoje, bet ir didinti gamybos bei prekybos apimtį, išlaikyti ir kurti naujas darbo vietas. Todėl užsienio prekybos išplėtimas yra labai svarbus uždavinys, tuo labiau, kad yra gana palanki Lietuvos geografinė padėtis. Tačiau eksporto augimo tempai daugiau ar mažiau priklauso nuo daugelio veiksnių: lito kurso poveikio, bendrovių vadovų kompetencijos, tiesioginių užsienio investicijų ir pan. [65].

Vienas iš pagrindinių veiksnių, sąlygojančių eksporto plėtrą Lietuvoje, yra valstybės vykdoma eksporto politika ir palankių sąlygų sudarymas eksportuotojams [65].

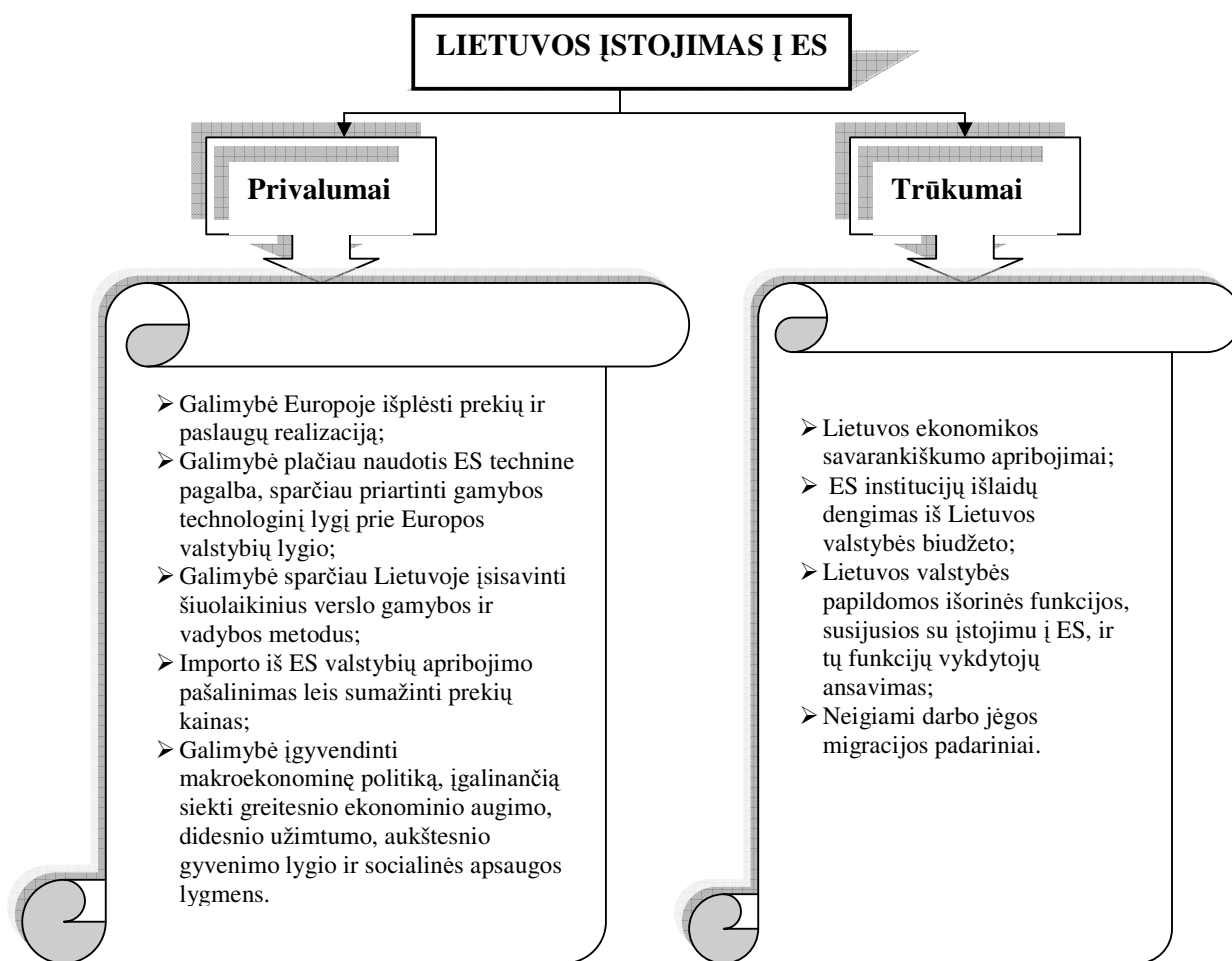
Apibendrinant galima teigti, jog tarptautinė prekyba atveria duris Lietuvai į užsienio rinkas, galimybę ne tik eksportuoti lietuvišką produkciją, tačiau ir pažinti užsienio papročius, kultūras bei pomėgius. Išanalizavus tarptautinių ekonominių santykių teorijų esmines nuostatas pastebėta, kad keičiasi teorinis požiūris į eksporto efektyvumo reikšmę. Tačiau nė viena teorija nepaaiškina visų realiai egzistuojančių prekybos tipų, tik išreiškia teorinį požiūrį į susidariusias tarptautinės prekybos problemas. Tarptautinių prekybos teorijų reikšmė yra ta, jog jos padeda išsiaiškinti rinkoje konkurencingą produkciją bei padeda suprasti valstybės vykdomos prekybos politikos formas.

1.2. Lietuvos ekonominės politikos poveikio eksportui vertinimas

Nuo 2004 m. gegužės 1 d. Lietuva įsijungė į ES bendrąją užsienio prekybos politikos erdvę bei perėmė visus ES sutartinius santykius su trečiosiomis šalimis bei tarptautinėmis organizacijomis, taip pat ES taikomus prekybos instrumentus trečiosioms valstybėms. Pasikeitęs prekybos režimas reiškia, kad prekyboje su trečiosiomis šalimis Lietuva taiko vienodus su kitomis ES valstybėmis muitų tarifus bei prekybos instrumentus. Lietuvoje pagaminti produktai taip pat turi ES kilmę ir trečiosios šalys lietuviškoms prekėms taiko tokius pačius muitų tarifus kaip ir kitoms ES valstybėms.

Lietuvai perėmus ES prekybos režimą, santykiai su trečiosiomis šalimis yra reguliuojami atsižvelgiant į ES bendrosios prekybos politikos priemones – prekybos liberalizavimą daugiašaliu mastu (naujas PPO derybų raundas), regioniniu (dvišalės ir regioninės preferencinės prekybos sutartys) bei vienašaliu pagrindu (ES bendroji preferencijų sistema) [52].

Lietuvos įstojimas į ES turi savo privalumus ir trūkumus. Pateikiama 1.4 paveiksle.



1.4 pav. Lietuvos įstojimo į ES privalumai ir trūkumai

Šaltinis: Snieška V., Baumilienė V. ir kt. (2005). Makroekonomika. Kaunas: Technologija.

Anot A. Snieškos ir V. Baumilienės [79], maža Lietuvos valstybė gali tapti didele tik aktyviai skatindama užsienio prekybą. Šio ekonominio sektoriaus reikšmingumas ir nuolatinis žymus prekybos deficitas rodo, kad jam reikia skirti didesnę dėmesį.

Pagrindinės valstybės tarptautinės prekybos politikos užduotys yra:

1. Padėti vietiniams gyventojams eksportuoti kuo daugiau produkcijos ir taip didinti jos konkurencingumą tarptautinėje rinkoje.
2. Riboti importą ir taip mažinti užsienio prekių konkurencingumą vidaus rinkoje.

Anot A. Džikevičiaus [19], Lietuvos eksporto politiką reglamentuojantis dokumentas yra eksporto plėtros skatinimo strategija. Šios strategijos pagrindinis tikslas – pasiekti, kad eksportas sudarytų kuo didesnę šalies pardavimų dalį ir sumažėtų einamosios sąskaitos balanso deficitą. Nepaisant to, kad eksporto apimtys kasmet didėja, jos iki šiol nėra pakankamos, kad užtikrintų teigiamą užsienio prekybos saldo.

Lietuviškų prekių eksporto skatinimas yra vykdomas tokiomis kryptimis:

1. Valstybinėmis eksporto skatinimo priemonėmis (siekiant palankesnio su užsienio valstybėmis režimo, teikiant informaciją šalies eksportuotojams apie dvišalėse bei daugiašalėse tarptautinėse sutartyse numatytas lengvatas ir reikalavimus, keliamus eksportuojamoms prekėms ir eksportuotojams).
2. Užtikrinant lietuviškų prekių kokybę (pvz., sertifikuojant eksportui skirtus produktus), derinant teisinę bazę su ES norminiais dokumentais ir techniniais reglamentais bei tarptautiniais standartais, siekiant įgyvendinti ES prekių kokybės reikalavimus.
3. Sukuriant informacinę sistemą apie prekybos sąlygas užsienio rinkose.
4. Taikant rinkodaros priemones, nukreipiant eksporto rėmimą (pvz., gerinant prekių įvaizdį, organizuojant eksportuotojų dalyvavimą parodose ir mugėse, įmonėms sudarant individualias rinkodaros programas).

Labai svarbu skatinti tiesiogines užsienio investicijas į sritis, kuriose eksportas galėtų didėti: būtina derinti Lietuvos ir užsienio investuotojų interesus, šalinti barjerus investicijoms, tobulinti rizikos priežiūros institucinę infrastruktūrą ir veiklą, sudaryti teisingas ir ekonomines sąlygas plėtoti elektroninį verslą. Lietuvos eksporto skatinimo strategijoje numatomas palankaus jos ūkio subjektų, jų gaminamų prekių ir teikiamų paslaugų įvaizdžio kūrimas [79]. Eksportui įtaką darančios ekonominės politinės priemonės pateikiamos 1.1 lentelėje.

1.1 lentelė

Eksportui įtaką darančios ekonominės politikos priemonės

	<i>Horizontaliosios</i>	<i>Sektorinės</i>
<i>Vidaus politika</i>	Mokesčių politika Darbos santykių reguliavimas Žemės naudojimo ir jos išsigijimo reguliavimas Įėjimo į rinką reguliavimas	Subsidijos remiamoms ekonomikos šakoms ar įmonėms (žemės ūkiui, didelę pridėtinę vertę kuriančioms šakoms) Klasterių skatinimas Investicijos į tyrimus ir plėtrą
<i>Užsienio politika</i>	Muitų ir netarifinių kliūčių mažinimas derybose Pasaulio prekybos organizacijoje (PPO) Regioninių preferencinių prekybos susitarimų sudarymas Valstybės institucijų ir atstovybių užsienyje darbuotojų kvalifikacijos kėlimas	Eksportuotojų mokymas Metiniai apdovanojimai Sąlygų kreditams gauti gerinimas Informacijos apie užsienio rinkų reguliavimą kaupimas Dalyvavimo parodose rėmimas

Šaltinis: Meilienė E., Snieška V. (2005). Lietuvos ekonominės politikos ir eksporto skatinimo strategijos sąveika. Viešoji politika ir administravimas. Nr. 11

Anot E. Meilienės ir V. Snieškos, išanalizavus 1.1 lentelės duomenis galima teigti, jog iš visų ekonominės politikos priemonių, kuriomis galima daryti įtaką Lietuvos įmonių eksportui, efektyviausios ir tikslingiausios yra horizontaliosios vidaus ekonominės politikos priemonės. Jas taikant sudaromos sąlygos ilgalaikiam konkurencingumui ir eksporto plėtrai [65].

Kaip teigia D. Bernatonytė [9], viena iš pagrindinių Lietuvos užsienio prekybos problemų yra eksporto apimčių didinimas. Nors šalies eksporto apimtys kasmet didėja, jos yra nepakankamos, kad užtikrintų teigiamą užsienio prekybos saldo.

Išskirtume šias pagrindines kliūtis, trukdančias Lietuvos eksporto plėtrai:

1. Apyvartinių lėšų trūkumas. Eksportuojančios produkciją įmonės siekia, kad už gautas prekes būtų skubiai apmokėta ir dėl to yra priverstos taikyti kainų nuolaidas.
2. Realizuojant produkciją, pastebimi didžiuliai nuostoliai dėl dažnai pasitaikančių nemokių pirkėjų. Tyrimai rodo, kad net ir rinkos ekonomikos šalyse kiekvienais metais bankrutuoja daugelis įmonių dėl šių veiksnių: vidinių, priklausančių nuo įmonės veiklos, kurie sudaro 63 proc. visų bankroto priežasčių, ir išorinių, nepriklausančių nuo įmonės veiklos ir sudarančių 37 proc. visų bankroto priežasčių.
3. Nėra garantijų dėl apmokėjimo už prekes nustatytu laiku dėl užsienio finansų kredito organizacijų veiklos nesklandumų, jų atliekamų operacijų trukmės, valiutų kurso keitimosi, neapmokėtų pirkėjų sąskaitų ir pan.
4. Kartais nutraukiamas eksportas į didesnes rizikos šalis, kur nestabili ir neprognozuojama politinė ir ekonominė padėtis.

Eksportu ir importu yra laikomi atitinkamai prekių išvežimas ir įvežimas į Europos Bendrijos teritoriją (bet kurios iš 25 valstybių narių), išskyrus tranzito procedūrą. Pagal Europos Bendrijos steigimo sutartį, prekyba jos viduje grindžiama laisvu prekių judėjimu, todėl prekyba tarp bet kokių

šalių narių yra laikoma ne eksportu ir importu, o tiekimu į Bendrijos rinką ir tokiai prekybai taikomi tiekiamą į rinką reglamentuojantys teisės aktai [20].

Plačiausiai paplitusi tarptautinės prekybos apribojimų priemonė yra *įvežimo muitas*, kurį moka importuotojas vyriausybei. Kadangi muitai didina importuojamų prekių kainas vidaus rinkoje, jie naudingi vietiniams tokių prekių gamintojams, tačiau nuostolingi vartotojams.

Ekonominės sankcijos. Kraštutinė valstybės tarptautinės prekybos apribojimo forma yra ekonominės sankcijos. Pvz., *prekybos embargas* – valstybės uždraudimas įvežti produkciją į kokią nors konkrečią šalį arba draudimas išvežti iš kokios nors šalies. Dažniausiai šalis įveda embargą prekybai su kita šalimi politiniais motyvais. Ekonominės sankcijos kokios nors konkrečiai šaliai gali būti priimtoms ir kolektyviniu sprendimu, kada jos įvedamos Jungtinių Tautų organizacijos sprendimu.

Techniniai barjerai. Tai administracinis reguliavimas, kuriam esant vyksta importinių prekių diskriminacija nacionalinių prekių naudai, įvedant specifinius kokybės standartus, saugumo normas, sanitarinius apribojimus ir kt.

Išsivysčiusių šalių liberalai tvirtina, kad tarptautiniai mainai daugiau naudos atneša besivystančioms šalims, o ne išsivysčiusių šalių ūkiams. Anot amerikiečių ekonomisto W. Rostow, užsienio prekyba skatina kapitalo, technologijų, žinių ir vadybos įgūdžių migraciją į besivystančias šalis, o tai sudaro sąlygas jų pažangai ir ekonomikos augimui. „Per ilgą laiką, – pabrėžia W. Rostow, – veikiant rinkos jėgoms, pasaulio valstybių ir regionų ekonominis lygis, realus darbo užmokestis ir gamybos veiksnių kainos susivienodins“ [27].

Akivaizdūs ekonominiai ES laimėjimai leidžia ir Lietuvai, ugdančiai gebėjimus pasinaudoti ekonominės integracijos teikiamais privalumais, tikėtis visokeriopos teigiamos ES narystės įtakos tiek ekonomikai, tiek ir kitiems dalykams.

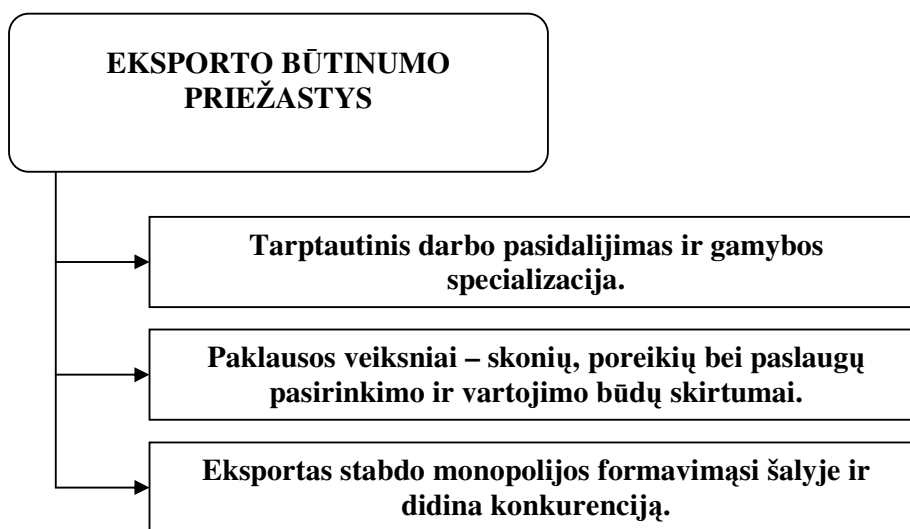
Tai, kad Lietuva įsitraukė į ES vidaus rinką ir dalyvauja plėtojant keturias laisves, yra svarbiausias ekonominis narystės ES pranašumas. Taip yra sudarytos palankesnės prekybos sąlygos, be muitų bei fizinių kliūčių prie valstybių sienų steigti naujus verslus didžiausioje pasaulio rinkoje. Atsirado daugiau galimybių dirbti, studijuoti ar tiesiog keliauti.

Apibendrinant galima teigti, jog tarptautinė prekyba suteikia šalims palankias sąlygas bendradarbiauti tarpusavyje, išvengiant papildomų išlaidų. Šiandien tarptautinė prekyba pasikeitė, tačiau jos pagrindą sudaro kai kurių anksčiau egzistavusių tarptautinės prekybos teorijų teiginiai. Bet kuri šalis, nevykdanti užsienio prekybos ir viską gaminanti pati bei neišvengiamai ko nors atsisakanti, patiria milžiniškus nuostolius. Užsienio prekyba leidžia riboti gamtos, darbo bei kitų gamybos veiksnių išlaidas, kurios gali būti paskirstomos efektyviau, taip pat galima padidinti darbo našumą.

1.3. Eksporto rizikos mažinimo galimybės

Dabar be eksporto savo verslo neįsivaizduoja beveik nė viena didesnė įmonė tiek užsienio šalyse, tiek ir Lietuvoje. Sėkmingas dalyvavimas tarptautinėje rinkoje gali suteikti puikias galimybes pasinaudoti visais jo privalumais – didesne rinka savo produkcijai ir paslaugoms, geresne gyvenimo kokybe, idėjomis, pigesniais darbo ir kapitalo ištekliais, kvalifikuotais žmogiškaisiais ištekliais, bet jis taip pat skatina prisiimti ir didesnę investicijų riziką, aukštą konkurencijos lygį.

Eksporto būtinumą sąlygoja tam tikros priežastys, kurios pateikiamos 1.5 paveiksle.



1.5 pav. Eksporto būtinumą sąlygojančios priežastys

Šaltinis: Startienė G. (2002). *Tarptautinės prekybos finansavimas, rizika, mokėjimai, kreditavimas*. Kaunas: KTU, Technologija.

Žiūrint iš mikro lygio (eksporto subjektų) perspektyvos, eksportą skatina dar ir kiti, papildomi motyvai [83]:

1. Eksportuodama prekes, įmonė siekia padidinti apyvartą ar gauti didesnę pelną.
2. Eksportas padidina įmonės gamybinių pajėgumų apkrovimą ir kartu užimtumą įmonėje.
3. Didinant gamybą eksporto sąskaita, gali būti pasiektas kaštų sumažėjimas dėl gamybos masto ekonomijos, o tai padidina įmonės konkurencingumą užsienyje ir šalies viduje.
4. Eksportuojant vykdomas gamybos diversifikavimas ir kartu rizikos valdymas, nes įmonė tuomet nėra priklausoma tik nuo vienos rinkos.

Specialus eksporto atvejis yra vadinamas pasyvus apdorojimas, kai nebaigtos prekės papildomam apdorojimui „eksportuojamos“ į užsienį, kur mažesni gamybos kaštai, ypač darbo užmokestis, o paskui vėl reimportuojamos į šalį.

Pasak R. Vilpišausko [91], nepriklausomoje Lietuvoje pereinant nuo centralizuotos planinės prie rinkos ekonomikos didelius pokyčius patyrė užsienio prekyba. Suirus sovietinei centrinio

planavimo sistemai, pirmaisiais atkurtos nepriklausomybės metais sugriuvo daugelis rinkų. Didžiausią įtaką šalies užsienio prekybos raidai turėjo šie svarbiausi politiniai, socialiniai ir ekonominiai pokyčiai:

- vyriausybės vykdoma užsienio politika;
- eksportuojamų ir importuojamų prekių struktūra;
- regioninės ekonominės krizės;
- dvišaliai ir regioniniai laisvos prekybos susitarimai;
- integracija į pasaulinę prekybos organizaciją.

Didelę įtaką tarptautinei prekybai daro tarptautinės organizacijos. Tokia organizacija yra ir PPO – Pasaulio Prekybos Organizacija. Tai vienintelė tarptautinė organizacija, besirūpinanti prekybos tarp šalių taisyklėmis. Jos tikslas – padaryti prekybą kuo liberalesnę. Lietuva irgi yra šios organizacijos narė. Narystė PPO suteikia Lietuvos prekybos režimui stabilumą ir patikimumą – tai yra reikšmingi faktoriai Lietuvos prekybos partneriams bei investuotojams.

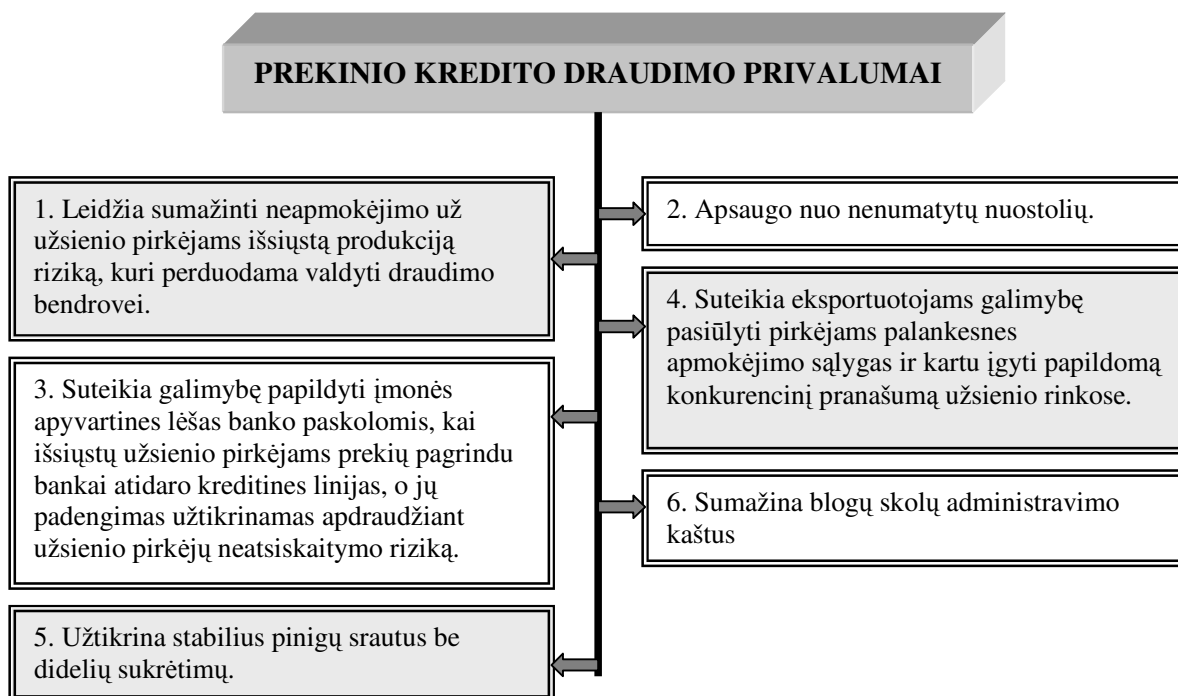
Anot R. Grinevičiaus ir kt. [26], Lietuvos narystė PPO suteikia daugiau teisių ginant prekybos interesus, dalyvaujant pasaulinės prekybos liberalizavimo procese bei derantis dėl palankesnių prekybos sąlygų su stojančiomis į PPO šalimis. PPO šalims narėms tarpusavio prekyba tampa liberalesnė, skaidresnė ir prognozuojama. Pasak autorių, narystė PPO Lietuvai suteikia ne tik privalumų, tačiau, kaip ir kiekvienoje organizacijoje, yra ir trūkumų. Vienas iš trūkumų – padidėjusi konkurencija. Importuojama produkcija sukuria konkurencinį spaudimą vietos gamintojams, todėl išryškėja jų bankroto grėsmė, ypač jei nebuvo užtikrinta rinkos apsauga, į rinką patenka pigesnių ir prastesnių prekių.

Prekiaujant vietinėje ir užsienio rinkose atsiranda rizika, kuri iškyla visuose prekybos etapuose: pradedant nuo žaliavų pirkimo, prekių gamybos, sandėliavimo, jų gabenimo ir baigiant pirkėjo išsipareigojimų vykdymu.

Sėkmingas eksporto sandorio užbaigimas reiškia savalaikį ir tikslų importuotojo išsipareigojimų įvykdymą. Tam didelės įtakos turi teisingas mokėjimo formų pasirinkimas, gautinų sumų monitoringas bei kruopštus finansinių instrumentų pasirinkimas prekiaujant su užsienio partneriais. Išskiriamos dvi mokėjimų formos: išankstinis ir atidėtas mokėjimas. Vienas iš pastarojo finansinių instrumentų – prekinis kreditas "atvira sąskaita". Ši mokėjimo forma naudojama dažniausiai, nes išankstinis apmokėjimas ir akredityvai jau nebėra apmokėjimo sąlygos, kuriomis galima konkuruoti tarptautinėje rinkoje. Pirkėjai Vakarų Europoje yra įpratę, kad tiekėjai juos kredituotų, tad prekiaudami su Lietuvos įmonėmis jie tikisi, kad panašias sąlygas suteiks ir Lietuvos eksportuotojai.

Apmokėjimo už prekes nustatymas „atvira sąskaita“ susijęs su komercine rizika, t.y. visada egzistuoja didesnė ar mažesnė tikimybė, kad užsienio pirkėjas dėl įvairių priežasčių gali nevykdyti savo įsipareigojimų (neapmokėti už prekes).

Prekinio kredito draudimas yra vienas efektyviausių eksporto rizikos minimizavimo instrumentų. Prekinio kredito draudimas:



1.6 pav. Prekinio kredito draudimo privalumai

Šaltinis: Eksporto rizikos minimizavimas. [Internete]. Žiūrėta [2008 –12 –10]. Prieiga per internetą: <<http://www.lepa.lt/lt/EksportoRizikosMinimizavimas.html>>

Eksportą ir importą įtakoja skirtingi veiksniai. Eksportas priklauso nuo tiriamos valstybės prekių paklausos užsienyje, kurią savo ruožtu lemia užsieniečių pajamos ir atitinkamos prekės santykinės kainos, kurios savo ruožtu priklauso nuo kainų lygio tiriamoje valstybėje ir kitose valstybėse bei valiutos kurso. Kylant pajamų lygiui užsienyje, kyla paklausa tiek savoms, tiek importuotoms prekėms, todėl didėja eksportas iš tiriamos valstybės. Tiriamos valstybės eksportas tiesiog proporcingas užsieniečių pajamoms. Kylant santykinėms kainoms tiriamoje valstybėje, o užsienyje – ne, eksportas mažėja. Tuomet eksportas yra atvirkščiai proporcingas kainų lygiui.

Tiesioginis eksportas į Azijos valstybes pusantro karto didesnis už eksportą į Šiaurės ir Pietų Ameriką, bet vis dėlto prekyba su Azijos regiono valstybėmis plėtojasi vangiai. To priežastis – mažos investicijos, neišnaudojamos turtingų bei įtakingų regiono valstybių finansinės paramos galimybės.

Tiesioginio eksporto atveju gamintojai aktyviai veikia paskirstymo kanaluose, nors patį paskirstymą gali atlikti ir užsienio rinkoje veikiantis agentas, įgaliotas platintojas ar dukterinė gamintojo įmonė.

Netiesioginis eksportas – pasyvesnis veiklos užsienio rinkoje būdas, kai prekės parduodamos eksporto ar prekybos kompanijai, kuri paskui užsienyje atlieka marketingo veiksmus. Kadangi šiuo atveju veikloje dalyvauja savarankiški partneriai, kurie perka ir parduoda prekes savo vardu, gamintojas turi parduoti produkciją mažesne kaina, tačiau sumažėja ir jo išlaidos bei rizika, būdinga veikiant užsienio rinkose. Veiklą užsienyje pradedanti ir patirties neturinti įmonė dažniau renkasi netiesioginius kanalus.

Ir tiesioginio, ir netiesioginio eksporto atveju prekės gaminamos savo šalyje, o parduodamos užsienyje. Atskiru eksporto porūšiu laikoma prekių gamyba ir pardavimas užsienyje. Gamyba užsienyje nėra eksportas įprastine šio termino prasme, tačiau tai vienas iš būdų įmonėms siekti naudos iš veiklos užsienyje ir jis taip pat priskiriamas tarptautiniam marketingui.

Gaminant užsienyje sutaupomos transporto išlaidos, nereikia kirsti tos šalies sienos, tad netaikomi importui ir eksportui būdingi suvaržymai. Gamyba užsienyje gali būti kelių formų. Gamybos pagal sutartis atveju vienos šalies įmonės užsakymu prekės gaminamos užsienyje ir parduodamos toje šalyje, kur ir buvo pagamintos.

Mokslinėje literatūroje galima rasti daug eksporto apibrėžimų. Anot J. Bagdanavičiaus ir kt. [2], eksportas yra prekių, technologijų, kapitalo, valiutos išvežimas į užsienį. R. Grinkevičius ir O. G. Rakauskienė ir kt. [26] eksporto sąvoką traktuoja kaip prekių ir (ar) paslaugų pardavimą už nacionalinių ribų tiesioginiu ar netiesioginiu metodu. Anot V. Snieškos ir kt. [79], eksportas – tai prekės ir paslaugos, pagamintos šalyje, bet parduotos užsienyje. Pasak O. Blanchard [11], eksportas – užsienio gyventojų perkamų vidaus prekių ir paslaugų vertė.

Literatūros šaltinių analizė parodė, jog kiekvienas autorius eksporto sąvoką pateikia skirtingai, tačiau apibendrinant galima teigti, kad eksportas yra užsienio paklausos dalis, kuri apima vietos prekes ir priklauso nuo užsienio valstybių pajamų. Užsienio pajamoms didėjant, visų prekių (tiek vietos, tiek užsienio) paklausa taip pat didėja. Taigi didesnės užsienio pajamos lemia didesnį eksportą. Šis taip pat priklauso nuo realiojo valiutos kurso. Kuo didesnė vietos prekių kaina, išreikšta užsienio prekėmis, tuo mažesnė vietos prekių paklausa užsienyje. Kitaip sakant, kuo aukštesnis realusis valiutos kursas, tuo mažesnė eksporto apimtis.

- Užsienio pajamoms didėjant, eksportas auga.
- Augant realiam valiutų kursui, eksportas mažėja [11].

Pirmiausia tiriama tarptautinės prekybos (eksporto ir importo) įtaka. Tyrimo pradžioje daromos kelios prielaidos: kainų lygis nekinta, valiutos kursas nekinta, todėl nekinta santykinės atskirų valstybių prekių kainos, nekinta užsieniečių pajamos. Dėl visų šių priežasčių eksportas yra

nekintamas, autonominis dydis pajamų požiūriu. Padarius šias prielaidas, lieka vienas kintamasis – tiriamos valstybės pajamos, o joms kintant, kinta ir importas, jis yra vidaus pajamų funkcija. Visą importo dalį pajamose apibūdina vidutinis polinkis importuoti, o jo kitimo dydį, pasikeitus pajamoms vienu vienetu – ribinis polinkis importuoti.

Importo funkcija yra: $Z = z * Y$, kur z – ribinis polinkis importuoti, išreiškiamas santykiu tarp importo ir pajamų pasikeitimo apimčių.

Kadangi eksportas laikomas autonominiu dydžiu, o importas tiesiog priklauso nuo pajamų, tai joms kintant kinta ir grynasis eksportas, kuris gali būti teigiamas, nulinis ir neigiamas (didėjant pajamoms, jis visą laiką mažėja, kol tam tikrame taške tampa nuliniu, o toliau jau neigiamu). Kai grynasis eksportas (NX) teigiamas, tai paklausos kreivė (AD) kyla aukštyn, kai nulinis, jos padėtis nekinta, kai neigiamas, leidžiasi žemyn. Kartu pažymėtina, kad keičiasi ir paklausos kreivės (AD) nuolydis mažėjimo linkme, nes tą nuolydį veikia ribinis polinkis importuoti.

Eksporto teorija teigia, kad ekonomikos plėtotė priklauso nuo eksporto didinimo. Ji ignoroja galimybę gaminti įvairių rūšių produktus ir paprastai prieina išvada, kad ir ilgalaikėje perspektyvoje regionas gali augti vien dėl savo eksporto didėjimo. Remiantis eksportu pagrįsta teorija, ekonomika klasifikuojama į du sektorius: eksportuojantis arba pagrindinis sektorius, kuris yra lyg ekonomikos stuburas, ir paslaugų sektorius, kuris aprūpina eksporto sektorių ir jo darbuotojus pajėgumais.

1.4. Lietuvos eksporto tikslai ir eksporto augimas

Lietuvos eksporto augimas sąlygoja ekonomikos, o kartu ir gerovės augimą. S. Brazinsko nuomone, „krašto gerovė ateina per eksportą“ [13]:

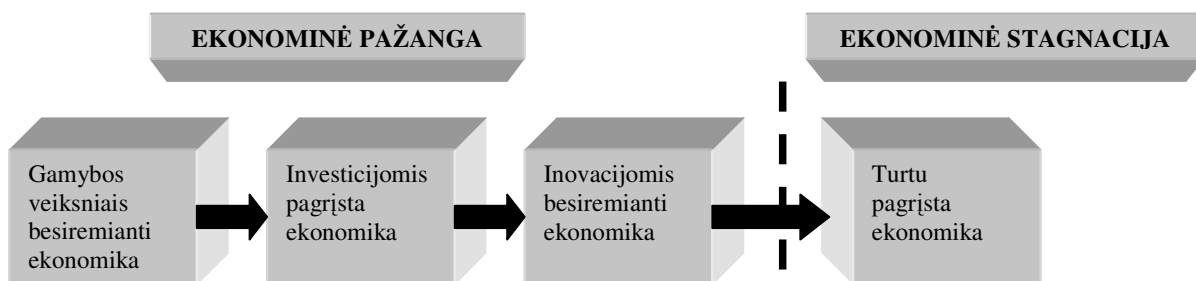
- Auga įmonių gerovė, didėjant apimtims, klientų skaičiui, o kartu ir pinigams;
- Išnaudojami gamybiniai pajėgumai;
- Mažėja kaštai ir įmonės tampa konkurencingesnės;
- Kuriama pridėtinė vertė;
- Plečiamas verslas kitose šalyse ir išnaudojami žmogiškieji ištekliai;
- Reikalingi studentai, moksliniai tyrimai, universitetai, vienaip ar kitaip judama naujosios ekonomikos link, kur reikia žinių, taip pat mokslinių tyrimų, technologijų plėtros, informacinių technologijų pritaikymo ir panaudojimo;
- Sumažinama rizika.

Eksportas glaudžiai siejasi su valstybės ekonominiu augimu. Ekonominį augimą galima apibrėžti kaip pastovų ūkio gamybinio pajėgumo kilimą, pasireiškiantį nacionalinio produkto (pajamų) apimtį didėjimu, tad eksportas sudaro žymią dalį jame. Pasaulyje daug šalių, pasiekusių išpūdingą ekonominį augimą, plėtojant tarptautinę prekybą. Sunku rasti tokią, kurios ekonomika

augtų nekeičiant eksporto apimčių. Kitaip tariant, plėtodamos eksportą, šalis sąlygoja ir ekonomikos augimą. Todėl, pasak Miškinio [73], eksportą, vieną iš tarptautinės prekybos sudedamųjų dalių, galima laikyti ekonominio augimo šaltiniu. Taip pat galima išvelgti, jog ekonomikos augimas įtakoja ir tarptautinę prekybą – padidina eksporto šakos apimtį ir gamybos apimtį.

Eksporto augimas gali ir trukdyti ekonominiam augimui. Sparčiai augant eksporto apimtims gaunamos vis mažesnės įplaukos į šalies biudžetą iš pridėtinės vertės mokesčio, nes eksportuojant produkciją šis mokestis yra gražinamas. Kadangi pridėtinės vertės mokestis yra pagrindinis biudžeto pajamų šaltinis, todėl suprantama, kad augančios eksporto apimtys stipriai mažina šalies biudžeto pajamas. J. Čiburienė [17] taip pat pažymi, kad ženklus ekonomikos augimas gali pasireikšti staigiu turimų išteklių panaudojimu, kas ateityje gali sudaryti sunkumų vykdant tarptautinę prekybą.

M. Porterio [71] modelis ekonominę bei konkurencinę valstybės augimą pavaizduoja keliais etapais: nuo gamybos veiksnių ekonomikos iki investicijų ir inovacijų ekonomikos (žr. 1.7 pav.).



1.7 pav. Nacionalinio konkurencingumo augimo tempai

Šaltinis: Porter M. (1990). Competitive advantage of Nations.

Gamybos veiksnių ekonomikoje konkurencingumą lemia baziniai gamybos veiksniai, tokia ekonomika pasižymi silpna tarptautine konkurencija, subsidijomis bei vidaus protekcionizmu. Investicijų ekonomikos fazėje konkurencingumą lemia ne tik gamybos veiksniai, bet ir aukšta įmonių bei darbuotojų motyvacija, didėjanti vidinės rinkos konkurencija. Inovacijų ekonomikoje veiksniai tampa specializuoti. Nematerialusis kapitalas tampa svarbi varomoji jėga, įmonės kuria globalią strategiją, vidinė rinka sudėtinga ir orientuota į naujus produktus, paslaugų pramonė gerai išvystyta, didelės inovacijos į kapitalą.

Labai svarbi ekonominio augimo sąlyga (anot G. Viliūno) – platus gamybos veiksnių pasirinkimas, bet dar svarbesnė – sistema, kuri užtikrintų pažangos ir specializuotų gamybos veiksnių, būtinų ekonomikos plėtrai, kūrimą. Daugelyje šalių valstybės investicijos į naujausių

krypčių mokslinius tyrimus ir technologinę plėtrą suvaidino lemiamą vaidmenį naujoms pramonės šakoms atsirasti. Šią teoriją geriausiai apibūdina V. Snitkos [81] teiginys, jog žinių gamyba, inovacijos ir mokslinė – technologinė pažanga yra ekonominio augimo ir konkurencinio įmonės ar visos valstybės pranašumo kritiniai veiksmi inovacijomis besiremiančioje ekonomikoje.

Įmonė, prieš priimdama sprendimą eksportuoti, turi išsiaiškinti, ko ji siekia eksportuodama savo produkciją, ar sprendimas eksportuoti yra susijęs su kitais įmonės tikslais. Reikia atsižvelgti į tai, jog sprendimas eksportuoti sukelia poreikį pertvarkyti personalo struktūrą, finansinių išteklių paskirstymą ir pan. Sprendimas eksportuoti susijęs su papildomais kaštais, todėl būtina įvertinti, ar numatomos papildomos pajamos padengs papildomus kaštus [21].

Nėra vienos teisingos plėtimosi į užsienio rinkas strategijos. Nors ir galima pasakyti, kad reagavimo į esamą padėtį strategija padeda kompanijai prisitaikyti, paprastai manoma, kad tokiais motyvais besivadovaujanti kompanija yra mažiau sėkminga negu turinti proaktyvią strategiją. Kompanija turėtų būti labiau iniciatyvi (proaktyvi) ir nukreipti savo išorines pastangas taip, kad taptų orientuota į tarptautines rinkas – tai ypač aktualu didelėms kompanijoms [12].

1.2 lentelė

Naujų kompanijų motyvai eksportui

	Vidiniai motyvai	Išoriniai motyvai
<i>Iniciatyvumas</i> Apie 45 %	<ul style="list-style-type: none"> • Noras išplėsti veiklą ilgalaikėje perspektyvoje • Vadovybės norai • Išskirtinis produktas/ technologija • Noras padidinti pelną ilgalaikėje perspektyvoje <i>Apie 44 %</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Valstybės eksporto didinimas <i>Apie 1 %</i>
<i>Reagavimas į esamą padėtį</i> Apie 55 %	<ul style="list-style-type: none"> • Marketingo privalumai • Pertekliniai gamybos pajėgumai • Rizikos paskirstymas • Pardavimų vietinėje rinkoje sąstingis ar mažėjimas <i>Apie 19 %</i>	<ul style="list-style-type: none"> • Konkurencija vietinėje rinkoje • Užsienio rinkų prašymai • Sezonų išlyginimas • Ribota vietinė rinka <i>Apie 36 %</i>

Šaltinis: Brazinskas S. Eksportas – pagrindinis ekonomikos plėtros svirtis, problemos ir perspektyvos // konsultacinio posėdžio pranešimas, 2002 06 11.

Prieš nusprenddami išplėsti kompanijos veiklą į naują rinką, vadovai turi apvarstyti daugelį aspektų, susijusių su tuo, ką:

1. Kompanija galėtų padaryti – atsižvelgiant į jos ištekus ir galimybes.
2. Ką vadovai norėtų padaryti –atsižvelgiant į jų vizijas.
3. Ką kompanija turėtų daryti – atsižvelgiant į kompanijos reputaciją ir į tai, kas būtų priimtina visuomenei. Pagal tai vadovybė turėtų suformuluoti savo eksporto tikslą.

Dažniausiai įmonėms sunku apsispręsti dėl produkcijos eksporto, tam įtakos turi labai daug įvairių priežasčių. Motyvai yra trumpalaikiai ir ilgalaikiai.

Trumpalaikiai motyvai dažnai yra susiję su:

- Neišnaudotais pajėgumais;
- Nepakankamos kokybės produkcija, dėl ko siekiama gaminius parduoti neiškreipiant esamų rinkų stabilumo.

Ilgalaikiai motyvai dažnai yra šie:

- Rizikos paskirstymas. Nepalankios sąlygos įvairių šalių rinkose ne visada susidaro vienodai ir tuo pačiu metu, todėl, išplėtus apyvartą, dažnai pavyksta išsaugoti pajamas.
- Plataus masto privalumai. Būdamos riboto dydžio, nedidelių šalių (taip pat ir Lietuvos) rinkos nesuteikia bazės specializavimuisi ir galimybių tokiam pajėgumo lygiui, kokio reikia pažangiai technologijai. Kad būtų konkurencingos pagal plataus masto veiklos principą, mažose šalyse įkurtos kompanijos yra priverstos eiti į pasaulio rinką ir parduoti produktus, kurių vietos rinkoje parduoti negali.

Kaip pavyzdį, jog įmonės vadovams sunku apsispręsti dėl produkcijos eksporto, galima panagrinėti UAB „Lietkabelis“ sėkmę eksportavus produkciją.

Lietuvos prekybos, pramonės ir amatų rūmų asociacija (LPPARA) 2007 m. organizavo konkursą „Lietuvos eksporto prizas 2007“. Prizas atiteko bendrovei UAB „Lietkabelis“ – vienintelei laidų ir kabelių gamintojai šalyje. Šis apdovanojimas LPPARA organizuojamame kasmečiame konkurse atitenka įmonėms, kurių visos produkcijos eksporto dalis konkurso metais viršija 50 proc., o eksporto augimas, palyginti su praėjusiais metais, yra didesnis kaip 10 proc. Gavusiesiems apdovanojimą su prekybos, pramonės ir amatų rūmų simbolika suteikiama teisė ją naudoti savo prekėms žymėti, paslaugoms pristatyti, veiklos reklamai.

UAB „Lietkabelis“ vadovas S. Gailiūnas, prisimena, kaip pasigirdus kalboms apie sunkią elektronikos pramonės būklę UAB „Lietkabelis“ iš karto ėmėsi dairytis naujų pirkėjų. Labiausiai – Vakarų Europoje. Atsitiko taip, kad, bankrutavus UAB „Ekranui“, o AB „Vilniaus Vingiu“ sumažinus užsakymus, UAB „Lietkabelis“ jau buvo suradęs naujų emaliuotų laidų pirkėjų Lenkijoje, Suomijoje. Todėl kineskopų gamyklos bankrotas didelės įtakos laidų gamintojai nepadarė [58].

Galima teigti, jog jei įmonė nebūtų pradėjusi produkcijos eksporto į užsienio šalis, gal šios įmonės veikla 2007 m. nebūtų buvusi pelninga.

Taigi, ilgalaikiais ir trumpalaikiais eksporto tikslais pagrįsto eksportavimo planavimas ir įgyvendinimas gerokai skiriasi. Todėl svarbu, kad kompanijos vadovai aiškiai apibrėžtų eksporto tikslus ir pagal juos suformuotų eksporto strategiją, kaip padarė S. Gailiūnas, UAB „Lietkabelis“ direktorius.

Anot S. Brazinsko, LEPA ED direktoriaus, eksporto plėtra yra lyg sinergija, kuriai užtikrinti reikia tiek valstybės, tiek visų įmonės ar įmonių vadovų bei darbuotojų, padalinių įsipareigojimo

eksportuoti, koordinacijos, pastovaus tobulėjimo, tikslinių rinkų ir sektorių į tas rinkas įvardinimo [13].

Naujausios teorijos pabrėžia technologijų, inovacijų svarbą valstybės ekonominiam augimui ir taip įtakoja ir eksporto plėtrą. Iš tiesų, praktika rodo, kad tarptautinėje prekyboje nepralaimi tos šalys, kurios investuoja į kvalifikuotą darbą bei naujausių technologijų plėtrą, kurių produkcija yra aukštos pridėtinės vertės.

Lietuvos įmonių eksportas, jo apimtis, prekių rūšys ir pardavimo rinkos labiausiai priklauso nuo Lietuvos turimų santykinų pranašumų ir įmonių produkcijos paklausos vidaus ir užsienio rinkose. Šie veiksniai lemia prekybos srautų plėtrą, rinkos sprendimus dėl eksporto.

1.5. Eksporto strategijos pagrindimas

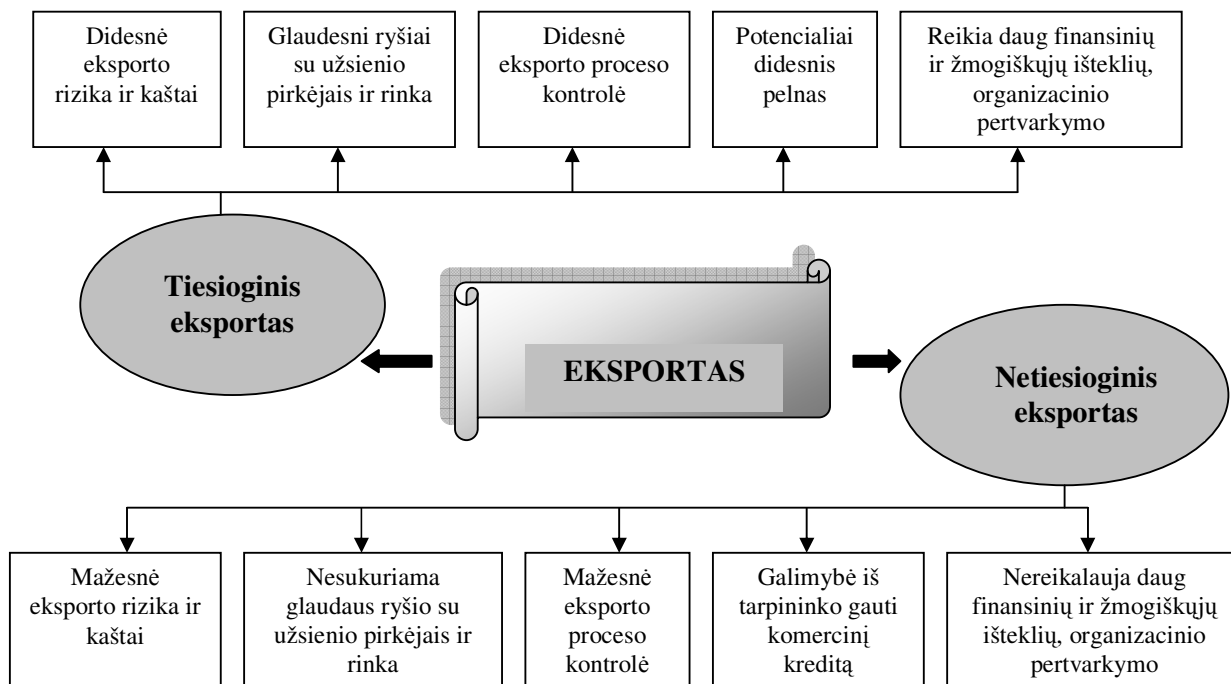
Labai svarbu įmonės eksporto strategijoje teisingai pasirinkti eksporto būdą ir platinimo metodus. Napatyrusi kompanija šokdama tiesiai į nežinomą rinką labai rizikuoja, todėl kartais pravartu šiek tiek „apšilti kojas“ kitų pagalba.

Kompanija, dar nesuinteresuota pati stengtis eksportuoti savo prekes, dažniausiai tik pasyviai vykdo vietinių klientų užsakymus, kurie vėliau produktą eksportuoja. Gamintojo požiūriu šie pardavimai niekuo nesiskiria nuo kitų įprastų vietinių pardavimų. Tokiu būdu kažkas kitas nusprendžia, kad produktas gali būti paklausus užsienio rinkoje ir prisiimdamas visą riziką eksportuoja produktą. Apie tai gamintojas dažnai net nežino. Dauguma kompanijų ima smarkiau domėtis eksportu tik tada, kai sužino, jog jų produktas jau pardavinėjamas užsienyje [94].

Kompanijos, kurios prekiauja per savo personalo atstovus, o ne agentus ir brokerius, yra vadinamos *tiesioginiais eksportuotojais*. Tos kompanijos, kurios naudojasi tarpininkų paslaugomis, yra vadinamos *netiesioginiais eksportuotojais*. Tiesioginiai eksportuotojai vengia tarpininkų savo produkcijos pardavimui užsienio pirkėjams. Jie patys prisiima atsakomybę dėl užsienio rinkų pasirinkimo, užmegzdami kontaktus su užsienio vartotojais, planuodami transportavimą ir transakcijai atlikti reikalingų dokumentų paruošimą. Bijodamos šių būtinų užduočių, daugelis mažų firmų nusprendžia eksportuoti netiesiogiai, naudodamosi tarpininkų paslaugomis. Stambios kompanijos taip pat gali pasirinkti šią alternatyvą ir pasirašyti brokerinius kontraktus dėl eksporto į mažas rinkas, kur investicijos į užsienio padalinių kūrimą neatsipirktų.

Labiausiai ambicingas, bet kartu ir sunkiausias eksporto būdas yra tiesioginis eksportas, kai eksportuotojas pats valdo visus eksporto proceso aspektus nuo rinkos tyrimo ir planavimo iki paskirstymo užsienio rinkoje bei atsiskaitymų. Dėl šitos priežasties kompanija, norėdama pasiekti gerų rezultatų, privalo būti užsibrėžusi įdėti labai daug laiko ir pastangų kompanijos valdyme (žr.

1.8 pav.). Iš kitos pusės, šis būdas gali būti geriausias kelias pasiekti maksimalų pelningumą bei ilgo laikotarpio pardavimų augimą [3].



1.8 pav. Tiesioginio ir netiesioginio eksporto palyginimas

Šaltinis: Baldaufa A., Cravens W. D., Wagner U. (2000). Examining determinants of export performance in small open economies. *Journal of World Business*, Volume 35, Issue 1, Spring.

Brokeriniai ir agentūriniai santykiai vis dar yra geriausios alternatyvos mažose ir santykinai nestabiliose rinkose. Sprendimai dėl tiesioginio ir netiesioginio eksporto visgi reikalauja gilesnės analizės nei paprasčiausias tarptautinės veiklos vengimas, o kompanijos gali taikyti kiekvieną įėjimo metodą keliais būdais.

Tiesioginis eksportas. Tiesioginio eksporto privalumas yra tas, kad jis leidžia išlaikyti didesnę kontrolę kompanijos vadovų rankose, tačiau jie gali pasinaudoti šiuo privalumu tik tuo atveju, jeigu pažįsta užsienio rinkas ir turi patirties derantis su užsienio vartotojais. Tiems produktams, kuriems nereikia specialaus modifikavimo, tiesioginio eksportuotojo užduotis yra parinkti tokį paskirstymo kanalą, kad būtų pasiektos tikslinės rinkos. Firmos vadovas turi susiderėti dėl pardavimo užsienio vartotojams šio kanalo rėmuose.

Jei kompanija nusprendžia į užsienio rinkas eksportuoti tiesiogiai, ji dažniausiai daro vidinius pakeitimus, kad būtų galima atlikti sudėtingesnes užduotis ir pakelti padidėjusį krūvį. Tiesioginis eksportuotojas dažniausiai iš pradžių nusistato potencialias rinkas, kuriose jis norėtų veikti, pasirenka geriausius paskirstymo kanalus ir tada stengiasi užmegzti specifinius verslo kontaktus, kad galėtų parduoti produktą [66].

Vidiniai organizacijos pakitimai. Tik pradedančios eksportuoti kompanijos pardavimai užsienio rinkose dažniausiai beveik nesiskiria nuo vietinės rinkos pardavimų. Veikia tos pačios organizacinės struktūros ir personalas. Kai pardavimai eksporto rinkose padidėja, kompanija gali atskirti eksporto operacijų valdymą nuo vietinių. Tokio atskyrimo pranašumai pasireiškia specializuotų įgūdžių, reikalingų sėkmingai veiklai tarptautinėje rinkoje, centralizacija bei sukonzentruotų ir kryptingų marketingo pastangų nauda, didinant eksporto pardavimus. Galimas atskyrimo trūkumas yra tas, kad dėl segmentacijos sumažės bendrų kompanijos išteklių panaudojimo efektyvumas.

Kai kompanija nusprendžia atskirti tarptautinį ir vietinį verslą, ji gali tai padaryti keliais lygiais. Pvz., kai kompanija pradeda eksporto veiklą, ji gali įkurti eksporto departamentą ar skyrių, vadovaujamą eksporto vadybininko, kuris atsiskaito visos įmonės pardavimų vadybininkui. Vėliau kompanija gali nuspręsti suteikti eksporto skyriui didesnę autonomiją ir eksporto vadybininką padaryti atskaitingu tik generaliniam direktoriui.

Didesnės kompanijos, pasiekusios aukštesnį eksporto lygį, gali išlaikyti eksporto skyrių arba išskaidyti jį pagal produkto ar pagal geografines linijas. Jei produktas turi apibrėžtus galutinius vartotojus, eksporto skyrių galima organizuoti geografiškai. Pvz., gali būti suformuotas skyrius Europai, Tolimiesiems Rytams ir panašiai. Mažos kompanijos personalo poreikiai gali būti patenkinti vienu eksporto vadybininku, atsakingu už visas tarptautines operacijas. Nepaisant to, kokius organizacinius pakeitimus įmonė pritaikys, jie turi garantuoti gerą marketingo veiklą. Yra įrodyta, kad paties produkto ypatybės turi mažiau įtakos pardavimui negu marketingo veikla.

Tiesioginiai eksportuotojai parduoda produkciją per tokius standartinius kanalus:

➤ *Prekybos atstovai.* Užsienio rinkose veikiantys prekybos atstovai yra ekvivalentiški vidaus rinkoje veikiantiems prekybos atstovams. Jie pristatydami produktą potencialiems pirkėjams naudoja kompanijos produkto pavyzdžius ir su jais susijusią literatūrą. Prekybos atstovas dažniausiai pardavinėja keletą komplementarių, tarpusavyje nekonkuruojančių prekių. Prekybos atstovai dažniausiai veikia komisinio užmokesčio pagrindu, neprisiima jokios rizikos ir tam tikram apibrėžtam laikotarpiui yra pasirašę sutartį su kompanija. Sutartis apibrėžia teritorijos ribas, pardavimo sąlygas, konkuravimo metodus, sutarties panaikinimo priežastis ir procedūras ir kitas detales. Prekybos atstovai gali veikti išskirtinėmis arba neišskirtinėmis sąlygomis.

➤ *Agentai.* Tai kompanijos atstovai, turintys suteiktus įgaliojimus atstovauti įmonei sudarant įvairias sutartis. Dažnai terminas „agentas“ yra suprantamas ne taip, kaip pageidautina, nes turi ir daugiau reikšmių, todėl dažniau naudojamas terminas – „atstovas“.

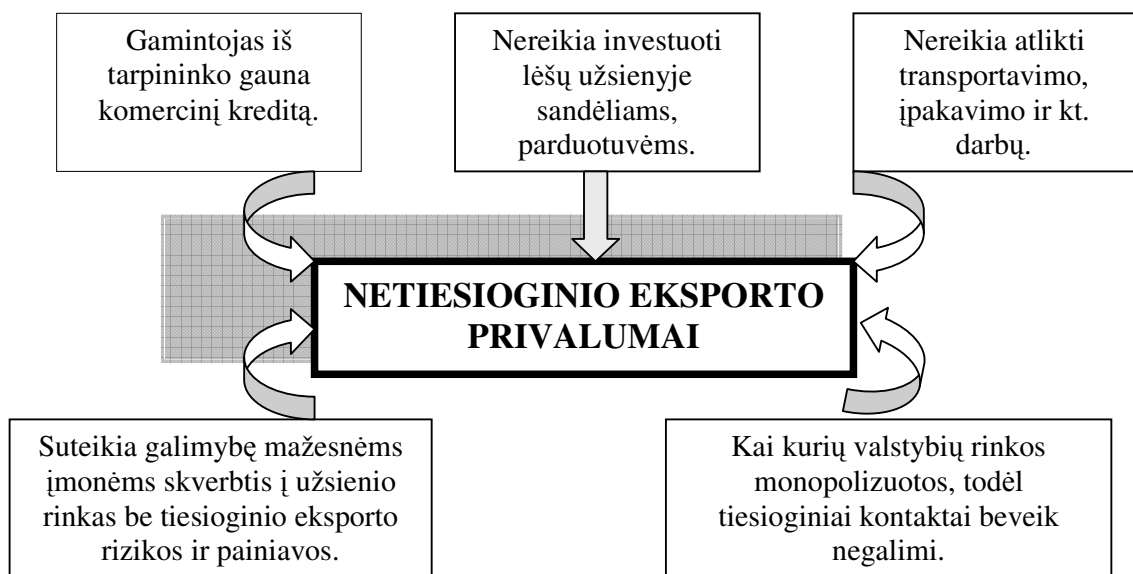
➤ *Platintojai (distributors).* Eksporto platintojas yra prekeivis, kuris gauna prekes iš gamintojo ir parduoda jas su antkainiu. Užsienio platintojas dažniausiai teikia ir garantinį aptarnavimą nuimdamas šią našta nuo gamintojo pečių. Platintojai dažniausiai yra apsirūpinę plačiu

prekių ir jų atsarginių dalių asortimentu bei turi kvalifikuotus darbuotojus, galinčius aptarnauti klientus. Platintojai dažnai pardavinėja ir daug nekonkuruojančių komplementarių prekių [38]. Galutiniai vartotojai dažniausiai neperka iš platintojų, jie perka iš prekybininkų bei dylerių.

➤ *Užsienio mažmenininkai.* Kompanijos gali pardavinėti ir tiesiai užsienio mažmenininkams. Mažmeninės prekybos tinklų augimas daro šį būdą vis populiareesnį. Prekybos atstovai tiesiog važinėjasi po užsienio šalis ir tiesiogiai susitinka su mažmenininkais. Kontaktai gali būti užmegzti ir tiesiog siunčiant brošiūras, katalogus ar kitą literatūrą paštu. Tokiu būdu nereikia mokėti prekybos atstovui, nėra kelionės išlaidų, o užsienio auditorija vis tiek pasiekama. Vis dėlto, norint pasiekti gerų rezultatų, reikėtų kombinuoti keletą veiksmų. Tokie paskirstymo kanalai gali padėti išvežti produktą ir į kitas rinkas, kur mažmeninės prekybos tinklai turi savo parduotuvių.

➤ *Tiesioginis pardavimas galutiniams vartotojams.* Eksportuotojai gali pardavinėti ir tiesiai galutiniams vartotojams. Tiesioginis pardavimas galutiniam vartotojui gali būti vykdomas parduodant produktus tiesiogiai verslo įmonėms arba viešosioms institucijoms pagal viešųjų pirkimų konkursus. Tai dažniausiai būna stambūs objektai, tokie, kaip užsienio šalių vyriausybės, ligoninės, bankai ar kitos įmonės. Lietuvai tapus ES nare, atsivers plačios galimybės dalyvauti ES šalyse rengiamuose viešųjų pirkimų konkursuose. Tokius konkursus skelbia ES institucijos (Europos Komisija, Europos plėtros ir rekonstrukcijos bankas ir kt.), ES šalių vyriausybės, gynybos ministerijos, regioninės ir vietinės valdžios institucijos.

Netiesioginis eksportas. Netiesioginiame eksporte kompanijos naudoja importuojančių šalių platinimo sistemą (agentas, platintojas ir pan.) ir todėl nesukuria glaudaus ryšio su galutiniu vartotoju ar paskutiniąja platinimo grandinės dalimi, dėl ko jai sunku pritaikyti ar sukurti gaminius bei konkurencijos strategiją ir atitinkamai įtvirtinti savo, kaip ilgalaikio konkurento, poziciją. Vadinamasis „patirties poveikis“ tampa per daug silpnas, kai kompanija palieka vietinei platinimo sistemai marketingo darbus, o kartu ir visą veiklą, kuri turi įtakos pardavimų apimčiai ir antkainio ribai.



1.9. pav. Netiesioginio eksporto privalumai

Šaltinis. Milian E. (1998). Methods of exportong and channels of distribution.

Yra keletas rūšių tarpininkaujančių kompanijų, kurios teikia įvairias netiesioginio eksporto paslaugas. Kiekvieno tipo kompanijos turi savų pranašumų [66].

Prekybos agentai. Prekybos arba pirkimo agentai yra užsienio kompanijų, norinčių pirkti tam tikrą produkciją, agentai, kurie siekia įsigyti norimų prekių už kaip įmanoma mažesnę kainą. Užsienio kompanijos už teikiamas paslaugas jiems moka komisinius mokesčius. Užsakovai gali būti ir vyriausybės institucijos, lygiai taip pat gali būti valstybiniai prekybos agentai.

Eksporto valdymo kompanijos. Eksporto valdymo kompanijos veikia kaip vieno ar kelių prekių ar paslaugų gamintojų eksporto departamentas. Jos sudarinėja sandorius ir prekiauja naudodamos gamintojų arba savo vardą ir už tai gauna komisinius mokesčius, konkretų užmokestį arba abu. Kai kurios eksporto valdymo kompanijos už gautas prekes iš karto apmoka gamintojui pagal prieš tai sudarytą sutartį arba iš karto pirkdamos prekes perpardavimui. Dažniausiai tik didžiausios eksporto valdymo kompanijos gali sau leisti išankstinius apmokėjimus arba eksporto finansavimą.

Eksporto valdymo kompanijos dažniausiai specializuojasi pagal produktą arba pagal užsienio rinką, kartais pagal abu. Dėl savo specializacijos geriausios eksporto valdymo kompanijos gerai žino savo produktų specifiką ir aptarnaujamas rinkas, todėl turi jau gerai išvystytus užsienio paskirstymo tinklus. Šitoks greitas priėjimas prie užsienio rinkų ir yra viena iš priežasčių, kodėl įmonės naudojami eksporto valdymo kompanijų paslaugomis, kitokiu atveju tarpusavio prekybinių ryšių kūrimas su užsienio rinkomis gali būti ilgas ir brangus procesas.

Vienas eksporto valdymo kompanijų paslaugų trūkumas yra tas, kad gamintojas gali prarasti užsienio pardavimų kontrolę. Dauguma gamintojų rūpinasi, kad jų produkto ir kompanijos įvaizdis

užsienio rinkose būtų tinkamai išlaikomas. Gamintojas gali sumažinti šią riziką labai rūpestingai pasirinkdamas eksporto valdymo kompaniją, kuri atitinka jo interesus, ir nuolat su ja komunikuoti. Pvz., gali reikalauti reguliarių pranešimų apie marketingo veiksmus parduodant produktą, reikalauti patvirtinimų apie tam tikrus veiksmus, pvz., reklamines kampanijas arba garantinį aptarnavimą. Jei gamintojas nori palaikyti tokius ryšius su eksporto valdymo kompanija, jis turėtų nustatyti visas šias sąlygas derybų metu prieš pasirašant kontraktą, nes ne visos eksporto valdymo kompanijos nori tokios atskaitomybės.

Labai panašios yra *eksporto prekybos kompanijos*. Jos gali veikti tiek kaip gamintojo eksporto skyrius, tiek eksportuoti prekes suteikdamos savo pavadinimus. Speciali eksporto prekybos kompanijos rūšis gali būti grupė, organizuota ir valdoma pačių gamintojų. Šios kompanijos gali realizuoti daugelį arba tik vieną prekybos liniją ir taip atstovauti konkuruojančių prekių gamintojams [66].

Eksporto agentai, prekiautojai ar perpardavėjai perka produktus tiesiogiai iš gamintojo, pakuodami ir pažymėdami produktus atsižvelgiant į savo poreikius. Tada jie parduoda prekes užsienio rinkose savo vardu ir prisiima visą galimą riziką.

Sandoriuose su eksporto agentais, prekiautojais ar perpardavėjais gamintojas atiduoda marketingo kontrolę, o tai gali turėti neigiamų padarinių ateityje stengiantis patiems pardavinėti tose rinkose. Pvz., produktui gali būti nustatyta per maža kaina, produktas neteisingai pateiktas rinkai arba garantinis ir pogarantinis aptarnavimas gali būti ignoruojamas ir pan. Iš kitos pusės, pačiam gamintojui beveik nereikia rūpintis produkto marketingu užsienio rinkose, ir tokia veikla įgalina pardavinėti rinkose, kuriose kitu atveju tokie sandoriai kainuotų labai brangiai [66].

Brokeris neatstovauja nei pirkėjo, nei pardavėjo interesų. Teisine prasme jis yra tarpininkas. Brokeriui yra suteikiami įgaliojimai sudaryti atskiras sutartis. Brokeris vykdo savo klientų sąlygas dėl prekių kainos, kokybės, kiekio. Derybose su klientu jis keičia prekybos sąlygas ir apie tai informuoja užsakovą. Brokeris gali vykdyti ir sandorio vykdymo užsakymą, reklamacijų pateikimą. Atskirais atvejais brokeris įpareigojamas atrinkti tam tikro asortimento prekes, surinkti rinkos būklės informaciją ir pan.

Prisišliejimo marketingas. Tai tokia sistema, kai vienas prekių ar paslaugų gamintojas paskirsto ar parduoda kito prekių ar paslaugų gamintojo produktą. Dažniausiai pasitaikantis prisišliejimo marketingo atvejis yra, kai vienas gamintojas sudaro sutartį su užsienio pirkėju tiekti jam platų asortimentą prekių ar paslaugų (pvz. supermarketams). Dažnai pati kompanija negamina visų produktų, kuriuos pagal sutartį turi tiekti į užsienį, todėl kreipiasi į savo šalies įmones, gaminančias trūkstamus produktus. Tokiu būdu tokios įmonės turi galimybę eksportuoti produktus be jokių marketingo ar paskirstymo kaštų, susijusių su eksportu. Sėkmingi tokio tipo sandoriai dažniausiai reikalauja, kad prekės būtų komplementarios ir trauktų tuos pačius pirkėjus.

Eksporto būtinumas grindžiamas tokiomis priežastimis (žr. 1.3 lentelę) [26]:

1.3 lentelė

Eksporto būtinumo priežastys

Teiginiai	Apibūdinimas
Tarptautinis darbo pasidalijimas ir gamybos specializacija	Šie reiškiniai aiškinami santykinio (lyginamojo) pranašumo teorija. Tam tikra šalis specializuojasi gamindama tuos produktus ir teikdama tą paslaugą, kuriais ji turi sąlygišką pranašumą ir kurie didina darbo bei gamybos našumą. Tokios tarptautinės specializacijos nauda mažina transportavimo išlaidas.
Paklausos veiksniai	Skonių, poreikių bei vartojimo būdų skirtumai. Nacionaliniai gamintojai nėra pajėgūs (ir jiems nėra ekonomiškai naudinga) visiškai tenkinti savo šalies vartotojų poreikių įvairovę. Eksportas didina ir išplečia pasiūlą.
Eksportas mažina monopolijų atsiradimą šalyje ir didina rinkos konkurenciją	Įvairiose šalyse yra skirtingos gamybos sąnaudos, nevienoda ekonomija dėl gamybos apimties. Eksporto konkurencija verčia nacionalines įmones tobulėti, gerinti gamybos organizavimą, technologijas, produkto kokybę, mažinti jo savikainą.
Eksporto būtinybę lemia importas	Valstybė negali tenkinti savo poreikių importu neeksportuodama. Eksporto ir importo santykis matomas prekybos balanse, kuris susijęs su prekybos sąlygomis. Tačiau jų padėtis rodikliai nebūtinai yra tiesiogiai priklausomi. Šis ryšys priklauso nuo paklausos elastingumo. Tik jei paklausa yra neelastinga, prekybos sąlygų pagerėjimas lems prekybos balanso saldo (eksportas didesnis už importą) padidėjimą, ir atvirkščiai.

Šaltinis: Ginevičius R., Rakauskienė O. G., Patalavičius R., Tvaronavičienė M., Kalašinskaitė K., Lisauskaitė V. (2005). *Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje*. Vilnius: Technika.

Eksporto privalumai, palyginti su kitais išėjimais į užsienio rinką būdais, yra [26]:

1. Mažas rizikos laipsnis.
2. Efektyvus būdas, kai potenciali rinka tarp daugybės užsienio rinkų negali būti tiksliai nustatyta.
3. Leidžia parduoti prekes tiek tarpininkų, tiek nuosavų skyrių būdais ir pagal galimybes pasirinkti kontrolės lygį.
4. Eksporto didėjimas leidžia daugiau importuoti, t.y. mokėti užsienio valiuta. Didėjant eksportui, į šalies ekonomiką įliejama papildomų pajamų ir taip didinama bendroji pagamintos produkcijos šalyje paklausa.

Pasirinkimas tarp tiesioginio ir netiesioginio eksporto bei kitos detalios įgyvendinimo aplinkybės didžia dalimi priklauso nuo kompanijos vadovų sugebėjimų. Įmonė, turinti nedaug tarptautinės patirties, gali akivaizdžiai teikti pirmenybę mažai rizikos turintiems brokeriniams susitarimams. Kai rinkoje jos produkcija plečiasi, eksportuojanti kompanija gali nuspręsti, kad laikas yra įkurti užsienio paskirstymo centrą, kurio pagalba būtų galima kontroliuoti jos marketingo strategijas ir paskirstymo sistemas. Šis perėjimas nulemia organizacinių pokyčių atsiradimą ir papildomos vadovų atsakomybės už užsienio veiklas strateginę kontrolę. Pardavėjas taip pat turi investuoti į užsienio įstaigos įrangos pirkimą ir surasti užsienio atstovybei personalą. Dauguma šalių reikalauja iš kompanijų, kad jos gautų vietinius kriterijus tenkinančias licencijas ir būtų užsiregistravusios šalyje, kad galėtų vykdyti prekių eksportą. Todėl sprendimas eksportuoti prekes jau yra didelis žingsnis šalies vietinėms kompanijoms, tačiau sprendimas tapti tiesioginiu eksportuotoju su visomis atsakomybės formomis užsienyje yra didelis šuolis tarptautinio verslo

link.

Diversifikacija leidžia įmonei sukurti ir išlaikyti konkurencinį pranašumą, pasiekiant masto ekonomiją, vietovės bei kitus privalumus bei panaudoti jį savo tikslų įgyvendinimui.

Diversifikacija padeda sumažinti riziką. Problema yra ta, kad diversifikaciją lengviau priima akcininkai nei pats verslas. Praktikoje žinoma tik keletas pavyzdžių, kai diversifikuotas verslas buvo parduotas už aukštesnę nei reali kainą, ir yra žinoma daugybė pavyzdžių, kai toks verslas parduodamas su nuolaida. Pvz., 1977 m. Kaiser Industry buvo išformuota kaip holdingo kompanija, nes diversifikacija sumažino jos vertę. Šios firmos pagrindiniai aktyvai buvo akcijos kompanijose Kaiser Steel, Kaiser Aluminium ir Kaiser Cement, kurios buvo kotiruojamos atskirai. Kaiser Industry akcijos buvo parduotos su žymia nuolaida lyginant su jos investicijų verte. Šis diskontas išnyko, kai oficialiai buvo pranešta, kad šie akcijų paketai bus parduoti ir pajamos paskirstytos.

Tiriant diversifikaciją pagrindinis dėmesys skiriamas didelėms multinacionalinėms korporacijoms tiesioginių užsienio investicijų kontekste. Čia diversifikacija nagrinėjama kaip gamybos racionalizavimas. Diversifikacija leidžia įmonei sukurti ir išlaikyti konkurencinį pranašumą, pasiekiant masto ekonomiją, vietovės bei kitus privalumus bei panaudoti jį savo tikslų įgyvendinimui.

Apibendrinant galima teigti, jog eksporto didinimas turi labai didelę reikšmę šalies ūkiui, todėl stengiamasi jį visokeriopai skatinti ir remti įvairiomis ekonominėmis bei įstatyminėmis priemonėmis. Pvz., ekonominės priemonės gali būti: valstybės priemokos gamintojams už eksportuojamas prekes, prekių pardavimas užsienyje mažesnėmis kainomis nei vidaus rinkoje.

1.6. Lietuvos eksporto tyrimo metodikos pagrindimas

Tiriant makroekonominius rodiklius naudojami tokie metodai: grafiniu duomenų vaizdavimas, dinamikos eilutės, duomenų padėties ir sklaidos charakteristikos, koreliacija, prognozė pagal trendo funkciją. Šie metodai taikomi tiriamojoje dalyje, analizuojant 2004 – 2007 m. Lietuvos eksporto rodiklius.

V. Bartosevičienė, S. Vaitkevičius, I. Jančiuvienė [7] teigia, kad socialiniai–ekonominiai reiškiniai, žinoma, ir užsienio prekyba nuolat vystosi ir kinta, todėl keičiasi ne tik reiškinų apimtis, bet ir jų sudėtis. Dinamikos analizei atlikti naudojamas padidėjimo (sumažėjimo) tempas – bazinis ir grandininis. Šie rodikliai parodo pokytį procentais, kai ataskaitos pradžia prilyginama nuliui. Jei gaunama neigiama reikšmė, vadinasi, reiškiniui būdingas sumažėjimo tempas, o jei teigiama – padidėjimo tempas. Kitas reikalingas rodiklis – vidutinis padidėjimas (sumažėjimas), kuris parodo, kiek vidutiniškai kiekvieną laikotarpį padidėjo (sumažėjo) nagrinėjamos reikšmės.

Absoliutinis grandininis padidėjimas parodo nagrinėjamo laikotarpio reikšmės pokytį, absoliutinę vertę lyginant su praėjusiu laikotarpiu. Jis skaičiuojamas taikant 1 formulę:

$$\Delta y = y_n - y_{n-1} \quad (1)$$

Absoliutinis bazinis padidėjimo (sumažėjimo) rodiklis parodo nagrinėjamo laikotarpio reikšmės absoliutinį pokytį, lyginant su baziniu laikotarpiu. Šis rodiklis skaičiuojamas taikant 2 formulę:

$$\Delta y = y_n - y_b \quad (2)$$

Vidutinis absoliutinis padidėjimas parodo, kiek reikšmė padidėja kasmet. Atliekami skaičiavimai taikant 3 formulę:

$$\bar{\Delta y} = \frac{y_n - y_1}{n - 1} \quad (3)$$

Kitimo tempas rodo, kiek kartų padidėjo ar sumažėjo šio laikotarpio lygis praėjusio laikotarpio atžvilgiu arba kiek procentų siekia einamojo laikotarpio reiškinio lygis, lyginant su praėjusiu. Lyginant mikroekonominus rodiklius, pasitelkiama dinamikos eilučių metodika. Naudojami šie analitiniai rodikliai:

Bazinis didėjimo/mažėjimo tempas

$$T_d = \frac{y_i}{y_0} \times 100\% \quad (4)$$

Grandininis didėjimo/mažėjimo tempas

$$T_d = \frac{y_i}{y_{i-1}} \times 100\% \quad (5)$$

Pokyčio tempas rodo, keliais procentais pasikeičia reiškinio lygis per nagrinėjamą laikotarpį. Jie apskaičiuojami iš kitimo tempų atėmus 100, kai T_d išreikštas procentais. Skaičiuojame taikydami 6 formulę:

$$T_p = T_d - 100 \quad (6)$$

T_d – išreikštas procentais.

Koreliacijos indeksas naudojamas glaudumui tarp nagrinėjamų kintamųjų nustatyti. Reikšmė gali kisti nuo 0 iki 1. Kuo reikšmė artimesnė 1, tuo ryšys glaudesnis. Skaičiavimui taikoma 7 formulė:

$$R_x = \sqrt{1 - \frac{\sum (y - \hat{y})^2}{(\sum y - \bar{y})^2}} \quad (7)$$

Determinacijos koeficientas glaudžiai susijęs su koreliaciniu ir R_x^2 reikšmė parodo, kiek procentų variacijos įtakoja faktorinis kintamasis. Skaičiavimui taikoma 8 formulė:

$$R_x^2 = 1 - \frac{\sum (y - \hat{y})^2}{(\sum y - \bar{y})^2} \quad (8)$$

Taip pat darbe naudojami struktūros santykiniai dydžiai, kurie apibūdina nagrinėjamos visumos sudėtį, bei variacijos užmojis, parodantis skirtumą tarp požymio didžiausios ir mažiausios reikšmės.

Regresijos lygties dydžiai a_0 ir a_1 vadinami regresijos lygties koeficientais. Koeficientas a_0 parodo, kokią atkarpą regresijos lygties tiesė kerta ordinačių ašyje. Koeficientas a_1 , vadinamas regresijos koeficientu, parodo, koku dydžiu pasikeičia rezultatinis požymis, pakitus faktiniam požymiui vienu vienetu. Tiesioginė regresijos lygties išraiška: $y_x = a_0 + a_1 x$. Reikšmės a_0 ir a_1 apskaičiuojamos taikant 9 ir 10 formules:

$$a_1 = \frac{n \sum ty - \sum t \sum y}{n \sum (t^2) - (\sum t)^2}; \quad (9)$$

$$a_0 = \frac{1}{n} (\sum y - a_1 \sum t) \quad (10)$$

Užsienio rodikliams prognozuoti gali būti naudojami įvairūs metodai. Plačiausiai naudojamos ekonometrinės funkcijos, kurios formaliai matematiškai aprašo užsienio prekybos rodiklių priklausomybę nuo ekonominių veiksnių.

Pasak V. Bertosevičienės ir kt. autorių [6], ekstrapoliacija – tai būsimų reiškinio lygių įvertinimas darant prielaidą, kad, remiantis dinamikos eilutės duomenimis, nustatytas dėsningumas tam tikru laipsniu lieka už jos ribų. Ekstrapoliaciją galima atlikti su trendo funkcija [6].

Dažniausiai nagrinėjant ekonominius, socialinius reiškinius naudojamos įvairios trendo funkcijos – tai ekonominių reiškinų dinamikos perspektyvinė analizė, prognozavimas. Lyginant apskaičiuotus dydžius (gautus, naudojant trendo funkcijas) su kitais variantais (ekspertiniu būdu nustatytais techniniais ekonomiais rodikliais, normatyviniu metodu gautais skaičiais ir pan.), geriau galima orientuotis, ką turime daryti, kad būtų pasiektas numatytas rodiklių lygis [73].

Pasak V. Rimkaus, A. Misiūno, J. Gervės [73], vertinant eksporto ir importo funkcijų taikymo užsienio prekybos analizei ir prognozavimui tinkamumą, patikimi rezultatai gaunami prognozuojant agreguotus rodiklius, pvz., bendrą šalies eksporto ir importo mastą. Prognozių patikimumą nulemia įvairių veiksnių, darančių įtaką užsienio prekybos raidai, nustatymas ir jų įtakos įvertinimas. Prognozuojant detalesnius rodiklius, šių modelių patikimumas sumažėja. Kita problema yra ta, kad ekonometrinėmis funkcijomis sunku aprašyti trumpalaikius, kartais vienkartinis tarptautinės prekybos pokyčius, kurie gali turėti esminės įtakos prognozuojamų rodiklių kaitai.

Anot V. Bartosevičienės [6], norint nustatyti, ar teisingai pasirinkta matematinė funkcija, apskaičiuojama vidutinė prognozavimo (aprosimacijos) paklaida, taikant 11 formulę:

$$\mu_{aprosimacijos} = \frac{1}{m} \sum \left| \frac{y - \hat{y}}{y} \right| \quad (11)$$

Paprastai šiai paklaidai neviršijant 10% prognozavimo rezultatais galima pasitikėti. Teisingesni prognozavimo rezultatai gaunami prognozuojant pagal trendo funkcijas.

Taikant matematinės statistikos metodus darbe bus tiriama pasirinktų rodiklių dinamika, perspektyva ir juos sąlygojantys veiksniai. Taikant aukščiau pateiktas formules, bus analizuojamos eksporto plėtros galimybės į užsienio rinkas, atliekama eksporto prognozė.

2. LIETUVOS EKSPORTO ANALIZĖ

2.1. Lietuvos eksporto dinamika 2004 – 2008 m. laikotarpiu

Atliekant rodiklių dinamikos tyrimą darbe panaudojami statistikos departamento pateikiami Lietuvos eksporto duomenys, pagal kuriuos apskaičiuojami absoliutaus lygio padidėjimo, didėjimo tempo bei padidėjimo tempo rodikliai (duomenys pateikiami 2.1 lentelėje).

2.1 lentelė

Eksporto dinamikos analizės rezultatai 2004 – 2008 m. (mln. Lt)

Metai	Eksportas	Absoliutaus lygio padidėjimas (Δy)		Didėjimo tempas, % (T_d)		Padidėjimo tempas, % (T_p)	
		Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis	Bazinis	Grandininis
2004	25819,16	–	–	100	–	–	–
2005	32767,25	6948,09	6948,09	126,91	126,91	26,91	26,91
2006	38888,34	13069,18	6121,09	150,62	118,68	20,62	18,68
2007	43192,38	17373,22	4304,04	167,29	111,07	67,29	11,07
2008	55477,36	29658,20	12284,98	214,87	128,44	114,87	28,44
Vidurkis			7414,55				21,28

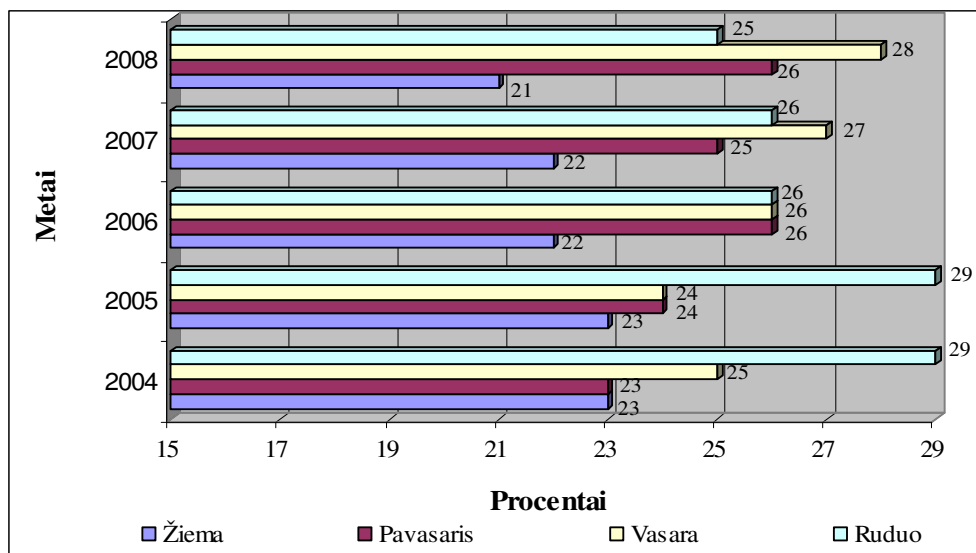
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Analizuojant Lietuvos eksporto dinamiką, pastebima augimo tendencija. Lyginant 2004 – 2008 m. duomenis, galima teigti, kad Lietuvoje eksportas padidėjo 29658,20 mln. Lt. Po įstojimo į ES eksportas Lietuvoje išaugo, pagrindiniu eksporto partneriu tapo ES šalys, kurioms tekdavo apie pusę viso Lietuvos eksporto.

Didžiausias absoliutinis padidėjimas nustatytas 2008 metais – 29658,20 mln. Lt., tuo tarpu 2005 m. siekė tik 6948,09 mln. Lt. Eksportas Lietuvoje kasmet vidutiniškai didėjo 7414,55 mln. Lt.

Remiantis atliktais skaičiavimais, galima teigti, jog per tiriamą laikotarpį eksportas išaugo 114,87 procentiniais punktais, eksporto prieaugis svyravo nuo 26,91 proc. (2004 – 2005 m.) iki 28,44 proc. (2007 – 2008 m.). Šie eksporto prieaugio svyravimai kiekvienais metais buvo skirtingi, tačiau atliktų skaičiavimų rezultatai patvirtina faktą, kad eksportas sparčiai didėjo – vidutiniškai 21,28 proc. per metus.

Siekiant apskaičiuoti sezono įtaką Lietuvos eksportui, paskirstomos per 2004 – 2008 m. iš eksporto uždirbtos pajamos pagal mėnesius. Duomenys pateikiami 3 priede.



2.1 pav. Eksporto sezoniškumo banga 2004 – 2008 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Analizuojant 2.1 paveikslo bei 3 priede pateiktus duomenis, pastebėta, kad 2006 m. daugiausia eksportuojama buvo gegužės mėn. (9,3 proc. visos eksportuojamos produkcijos), 2007 m. – rugpjūčio mėn. (9,1 proc.), o 2008 m. – liepos mėn. (9,6 proc.). Galima daryti išvadą, kad šalis daugiausiai produkcijos eksportuoja vasaros mėnesiais.

Lietuvai įstojus į ES, ypač sparčiai ėmė augti prekių išvežimas rytų kryptimi. NVS regiono dalis bendrame prekių eksporte 2008 m. per tris metus padidėjo pusantro karto. *Šį augimą skatino teikiamos subsidijos bei susidariusios palankios sąlygos reeksportui (nelietuviškos kilmės prekių eksportui). Buvo perparduodami ne tik naudoti automobiliai, bet ir dideli kiekiai mašinų ir įrangos, maisto produktų, chemijos pramonės produkcijos.* Analizuojamu laikotarpiu augo Lietuvos įmonių gaminių eksportas. 2007 – 2008 m. ženkliai išaugo visų pagrindinių prekių grupių rodikliai, išskyrus tekstilės gaminius ir mineralinius produktus. Pastarųjų eksporto smukimą lėmė nutrauktas žalios naftos iš Rusijos tiekimas. Skaičiuojant be mineralinių produktų, lietuviškos kilmės prekių eksportas 2007 m. išaugo beveik ketvirtadaliu.

Spartus eksportuojamų prekių į ES augimas rodo, kad Lietuvos įmonės sugeba konkuruoti didelėje jos rinkoje, nepaisant ES ekonomikos ilgalaikio sąstingio, tačiau šis augimas labiau krypta į senąsias ES valstybes.

Šiandien eksportuojama daugiau kaip trečdalis Lietuvoje sukurto vidaus produkto, o eksportas tapo vienas pagrindinių ekonomikos plėtros veiksnių. ES bendroji rinka pagal sukuriama bendrąjį vidaus produktą (BVP) yra didžiausia rinka pasaulyje, todėl Lietuvos gamintojams yra svarbu pasinaudoti ES rinkos tekiamomis galimybėmis, taip pat apsisaugoti nuo grėsmių, kylančių dėl tarptautinės konkurencijos.

Statistika rodo, kad labiausiai į ES vieningą rinką integruotos mažosios ES valstybės: Airija, Belgija, Liuksemburgas, Olandija, Portugalija – ir jų integracijos laipsnis nuolat auga. Laisva prekyba yra ypač svarbi tokioms mažoms ir atviroms ekonomikoms kaip Lietuvos. Užsienio prekyba suteikia galimybę įsigyti automobilių, elektronikos ir kitų prekių, kurios negaminamos Lietuvoje arba kurių kokybė ar kaina netenkina Lietuvos gyventojų poreikių. Užsienio prekyba suteikia galimybę importuoti vaisius ir daržoves, kurie neauga Lietuvoje, naftą ar jos produktus bei kitus išteklius, kurių nepakanka, o taip pat produktus, kuriuos Lietuvos gamintojai naudoja savo veikloje ir perdirbtus parduoda vietos ar užsienio rinkoje. *Lietuvos įmonių plėtros galimybės be eksporto yra gana ribotos.*

Tapus ES nare, Lietuva ne tik įgyvendina bendrosios užsienio politikos prekybos priemones, bet ir kartu su kitomis narėmis privalo formuoti bendrosios prekybos politiką, jos tikslus, principus, procedūras ir panašiai. ES sutarties (po Nicos pataisų) 130 str. teigiama, jog „tarpusavyje įsteigdamos muitų sąjungą, valstybės narės siekia bendrų interesų labai prisidėti prie darnios pasaulinės prekybos plėtojimo, nuoseklaus tarptautinės prekybos apribojimų naikinimo ir maito mokesčių mažinimo“. Lietuva, dalyvaudama ES politikoje, turėtų aktyviai prisidėti įgyvendinant kliūčių prekybos apribojimams mažinimo tikslą, nes tai naudinga šaliai.

Pagrindinė nauda Lietuvai, įstojus į ES, yra naujų rinkų atsivėrimas, demonopolizacija, efektyvumo padidėjimas, prekių ir paslaugų pasiūlos padidėjimas. Taigi, didžiausią naudą šiuo atveju gauna vartotojai.

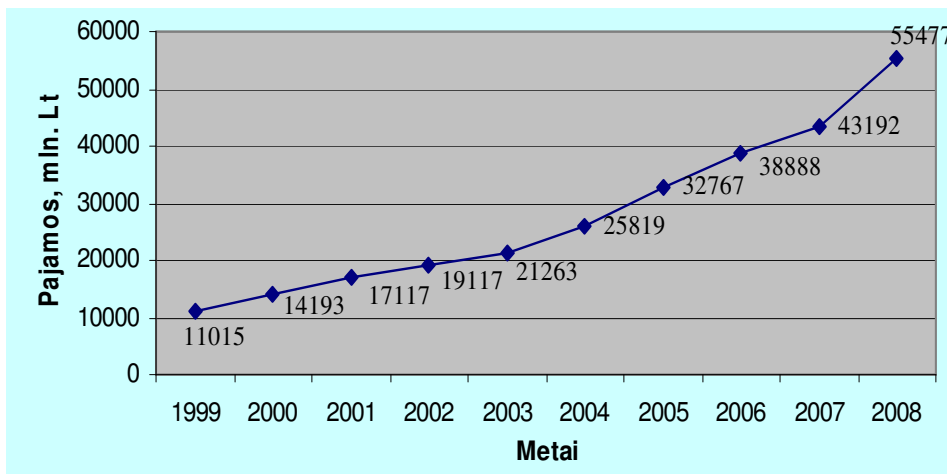
ES paramos fondai didelę paramą suteikė Lietuvos ūkininkams. Iki įstojimo į ES javų pasėlių plotai mažėjo, tačiau tiesioginės išmokos ir struktūrinė parama paskatino didinti gamybą. 2006 m. javų pasėlių plotai padidėjo 11 proc., palyginti su 2003 m. Daugiau nei 33 proc. užauginto derliaus eksportuota 2006 m. Eksportuojamų grūdų kiekis padidėjo 6 proc., palyginti su 2003 m. Išaugusi grūdų eksporto vertė 2005 m. per 2006 m. sumažėjo 42 proc., o palyginti su 2003 m. – 8 proc.

Lietuvoje vidutinis javų derlingumas yra beveik dvigubai mažesnis negu ES šalyse, nes daugelis ūkių vis dar naudoja pasenusias technologijas, neturi tinkamos technikos, dėl lėšų stokos perka nedidelį kiekį trąšų, cheminių augalų apsaugos priemonių, veislinės sėklos. Tačiau augalininkystės ūkiai, kurie investavo į gamybos modernizavimą ir efektyvinimą, pastaruoju metu jau pasiekė ES šalių grūdų derlingumą.

Gyvulininkystės plėtra pripažinta viena iš prioritetinių žemės ūkio šakų. 2006 m. gyvulininkystės produktų gamyba bendrosios žemės ūkio produkcijos struktūroje sudarė 54 proc. ir viršijo augalininkystės produktų gamybos apimtį. Lietuvos gyvulininkystės sektoriaus našumas, palyginti su ES valstybėmis narėmis, nedidelis. Pagrindinė priežastis – gerų (ES šalyse išvestų) veislių, kokybiško šėrimo ir darbo organizavimo stoka. Dauguma galvijininkystės ūkių nedideli, jų

stambėjimas vyksta pamažu. 2006 m. ūkių, auginančių 1–5 galvijus, skaičius sumažėjo 3 proc., lyginant su 2003 m.

2006 m. Lietuvos ekonomikos augimas antrąjį pusmetį *daugiausia sulėtėjo dėl laikino pobūdžio veiksnių: naftos perdirbimo veiklos sutrikimo, prastų žemės ūkio veiklos rezultatų ir lėtesnio energetikos sektoriaus augimo*. Be šių vienkartinių veiksnių įtakos, ūkio plėtra buvo gana subalansuota ekonominių veiklų aktyvumo atžvilgiu, ją palaikė daugelio ūkio sektorių augimas.



2.2 pav. Lietuvos eksportas 1999 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Iš pateiktų 2.2 pav. duomenų matyti, kad 1999 – 2008 metų laikotarpiu eksportas Lietuvoje augo. Tiriamuoju laikotarpiu pajamos iš eksporto išaugo 44462 mln. Lt (išaugo 5 kartus).

1998 metų Rusijoje vykusio ekonominė krizė, turėjo įtakos Lietuvos eksporto plėtrai. Eksportas ėmė augti nuo 1999 m. Jį lėmė: pramonės plėtra, naftos produktų kainų augimas, reeksportas, atsigaunantis aplinkinių šalių ūkis. Per šį laikotarpį, keitėsi eksporto kryptys pagal regionus. Analizuojamo laikotarpio pradžioje eksporto srautai persiorientavo nuo nestabilios Rytų rinkos į palankesnes Vakarų rinkas. Nuo 2004 m. iki 2008 m. eksporto augimui daugiausiai įtakos eksporto pajamų didėjimui turėjo įstojimas į ES, tuomet Lietuvai atsivėrė eksporto galimybės į užsienio rinkas.

Analizuojant šalies eksportą prekybos kryptių požiūriu, galima teigti, kad ES šalys buvo ir yra svarbiausios pagal prekybos apimtį Lietuvos eksporto ir importo partnerės, o nepriklausomų valstybių sandraugos (NVS) šalys yra antroje Lietuvos užsienio prekybos kryptių vietoje. 1999 m. eksportas į ES (sudedanti iš 15 valstybių) pirmą kartą perkopė 50 proc. ribą ir sudarė 53,1 proc. viso šalies eksporto. Vertinant prekybą su ES dėl šalių skaičiaus padidėjimo (25 valstybių), 2000 metais eksportas į ES sudarė 74,6 proc. viso šalies eksporto apimtį. Eksporto augimo į ES kaita rodo, kad 2002 – 2003 m. eksporto į ES apimčių augimas kiek sulėtėjo. 2002 metais, palyginti su 2001

metais, eksporto apimtys į ES išaugo 5,5 proc., o 2003 metais, palyginti su 2002 metais, – 0,5 proc. Šių tendencijų pasekmė – eksporto į ES dalies bendroje šalies eksporto apimtyje sumažėjimas nuo 69,2 proc. 2002 metais iki 62,5 proc. 2003 metais. Prie šio struktūrinio pokyčio prisidėjo ir tai, kad eksportas į ELPA šalis 2003 metais, palyginti su 2002 metais, išaugo beveik 4 kartus.

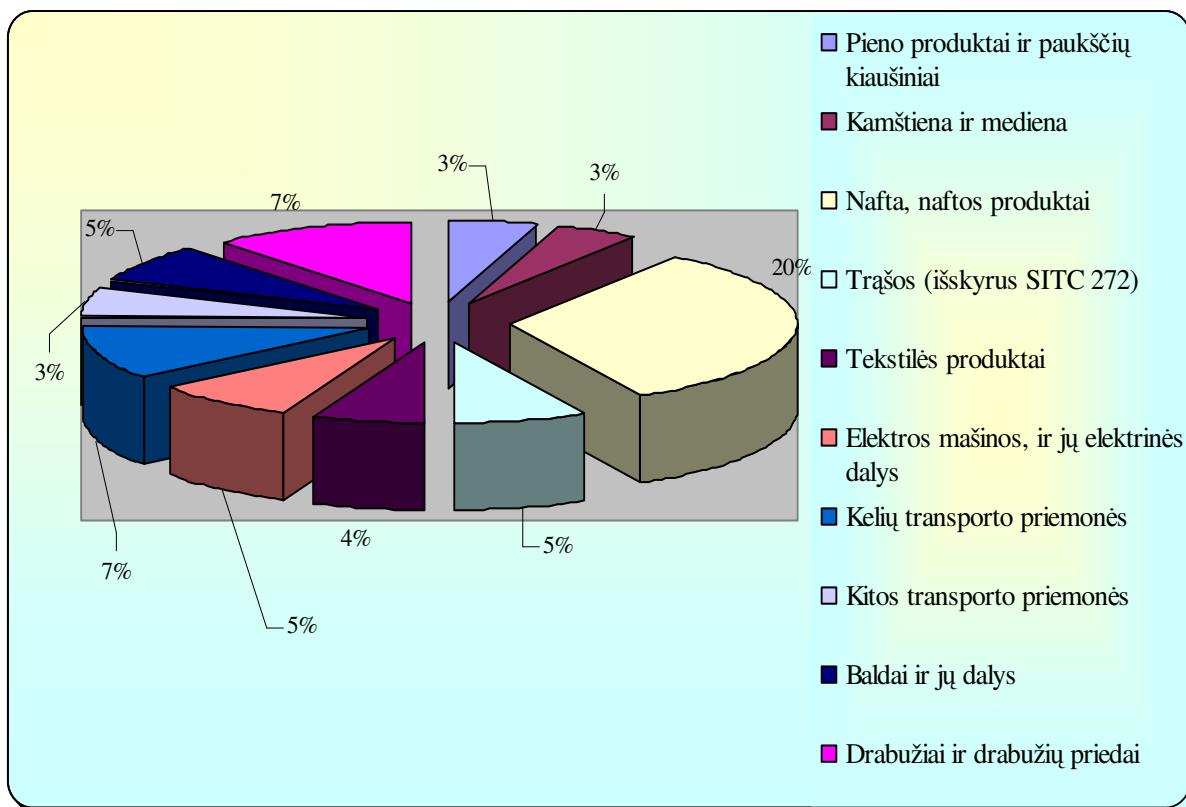
2004 – 2005 m. eksportas į ES stipriai išaugo. Lyginant 2003 – 2004 m. duomenis, eksportas į ES padidėjo 29,9 proc., o 2005 m. siekė 24 proc. (lyginant su 2004 m.) *Šiuos pokyčius įtakojo Lietuvos įstojimas į ES bei prekybos sąlygų su ES šalimis pasikeitimai.*

Eksporto į ES dalis bendrame šalies eksporte 2004 m. padidėjo nuo 62,5 proc. iki 66,9 proc. (lyginant su 2003 m.), o 2005 m. sumažėjo iki 65,4 proc.

Importo iš ES pokyčiai tendencingi eksportui į ES. 2002 – 2003 m. importas padidėjo 5,7 proc., tuo tarpu Lietuvai įstojus į ES, 2004 m., palyginti su 2003 m., importo apimtys padidėjo 32,5 proc., o 2005 m., palyginti su 2004 m., – 17,6 proc.

Analizuojant eksporto struktūrą pagal prekių grupes, didžiausią Lietuvos eksporto dalį sudarė mineraliniai produktai, transporto priemonės ir įrenginiai, tekstilės medžiagos ir dirbiniai, mašinos ir elektros įrenginiai, chemijos pramonės ir jos šakų produkcija. Antra svarbi eksporto prekė – tekstilė ir siuviniai. 2003 m. jų dalis eksporte sudarė 15,1 proc. Tekstilės gaminių eksportas 1999 – 2003 m. išaugo apie 46 proc. Tai susiję su sąlyginai pigia darbo jėga. Lietuvai integruojantis į ES ir didėjant darbo jėgos kainai šios produkcijos eksportas ateityje turi ribotas perspektyvas.

Iš mineralinių produktų tiriamuoju laikotarpiu daugiausia eksportuota naftos produktų. Ši prekybos dalis tiesiogiai susijusi su AB „Mažeikių nafta“. Nuo jos veiklos efektyvumo priklauso naftos produktų eksporto galimybės. Remiantis 8 priedo duomenimis, galima teigti, jog naftos produktų eksportas analizuojamu laikotarpiu sudarė 20 proc. visos eksportuojamos produkcijos. Iki Lietuvos įstojimo į ES naftos produktų eksportas didėjo palaipsniui. Nuo 1999 m. iki 2003 m. eksportas išaugo 2402,6 mln. Lt., o Lietuvai įstojus į ES, eksportas išaugo 1,5 karto (lyginant 2003 – 2004 m.).



2.3 pav. Lietuvos eksportas pagal standartinės tarptautinės prekybos klasifikaciją (SITC)

1999 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.3 pav. duomenimis, galima teigti, jog per 1999 – 2008 m. drabužių eksportas ir kelių transporto priemonių eksportas sudarė po 7 proc. visos eksportuojamos produkcijos, elektros mašinos ir jų grupė sudarė 5 proc. visos eksportuojamos produkcijos.

Lietuvai įstojus į ES, drabužių eksportas sumažėjo apie 50 mln. Lt (2003 m. drabužių eksportuota už 2030 mln. Lt, tuo tarpu 2004 m. tik už 1980,4 mln. Lt), kitų transporto priemonių eksportas sumažėjo 962,6 mln. Lt, t. y. eksportas sumažėjo net 2 kartus. Visų kitų prekių grupių eksportas, Lietuvai įstojus į ES, palaipsniui didėjo (žr. 8 priedą).

Remiantis šaltiniais pastebėta, kad Lietuvos geografinė padėtis ir ES narės statusas yra itin palankus logistikos paslaugų teikimui bei prekių gamybai, importuojančiai žaliavas iš Rytų, o produkciją tiekiančiai Vakarų rinkoms. Sparčiai gausėjančios žaliavų eksporto pajamos Rusijoje skatino šios šalies investuotojus dalį perteklinių lėšų nukreipti į mažesnės rizikos šalis, nemažas dėmesys buvo skiriamas ir Lietuvai. Pasinaudoti šia palankia aplinkybe šaliai trukdo perdėtai įtarus požiūris į rusiškos kilmės kapitalo atėjimą, siejant tai su politinės rizikos augimu.

Eksportuojančiai pramonei didelę grėsmę kelia intensyvėjantis Azijos bendrovių skverbimasis, kurios sparčiai gerina nebrangių gaminių kokybę. Tačiau šiuo metu pasaulyje plinta gamybos

perkėlimo į žemesnių kaštų šalis praktika ir tai atveria Lietuvai galimybes pritraukti didesnius TUI¹ srautus ir modernizuoti gamybą.

2.2 lentelė

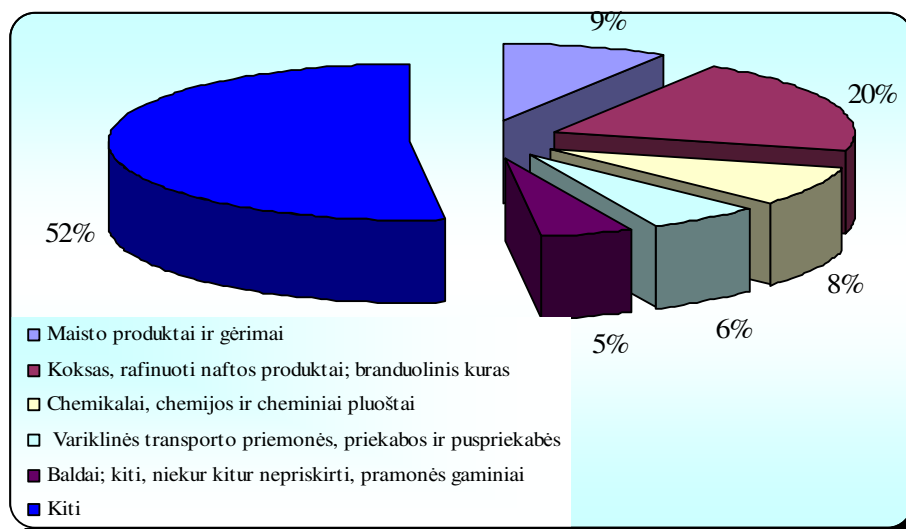
Eksportas pagal makroekonomikos kategorijų klasifikaciją 2000 – 2007 m. (proc.)

Makroekonomikos kategorijų klasifikacija	Prieš įstojant į ES				Po įstojimo į ES			
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007
Iš viso	100	100	100	100	100	100	100	100
Investicinės prekės	5,4	5,1	11	12,4	8,1	8,2	9,8	10,1
Tarpinio vartojimo prekės	53,3	53,3	48,8	50	53	53,2	50,6	51,7
Vartojimo prekės	30,4	28,4	27,7	26,9	27	25,7	26,5	27,3
Benzinas	8,9	8,9	6,3	6,4	8,6	9,6	8,6	5,8
Lengvieji automobiliai	1,9	4,1	5,8	4,1	3,2	3,2	4,3	4,9
Kiti	0,2	0,3	0,4	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Analizuodami 2.2 lentelės duomenis, galime teigti, kad investicinių prekių išvežimo plėtra, atspindinti gamybos potencialo didinimą, kloja pamatą tolesniam aktyviam ekonomikos augimui.

Lietuvai įstojus į ES, 4,3 proc. sumažėjo investicinių prekių eksportas, lengvųjų automobilių eksportas per 2003 – 2004 m. sumažėjo 0,9 proc. (2003 m. – 4,1 proc., o 2004 m. – 3,2 proc.). Kitų grupių pagal makroekonominę klasifikaciją rodikliai didėjo: tarpinio vartojimo prekių 2004 m. eksportuota 3 proc. daugiau nei 2003 m., vartojimo prekių – 0,1 proc., daugiausia padidėjo benzino eksportas – 2,2 proc.



2.4 pav. Lietuvos eksportas produktų pagal veiklos rūšių klasifikatorių (CPA)

2000 – 2007 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

¹ TUI – tiesiogines užsienio investicijas.

Analizuojant produktų pagal veiklos rūšių klasifikatorių eksportą (CPA) (žr. 2.4 pav.), galima teigti, jog daugiausia tiriamuoju laikotarpiu Lietuva eksportavo kokso, naftos produktų (20 proc. viso Lietuvos eksporto). Nemaža dalis eksporto teko ir maisto produktams – 9 proc., chemikalams – 8 proc., variklinėms transporto priemonėms – 6 proc. ir kt.

Nemenką lyginamąjį svorį Lietuvos eksporto struktūroje *sudarė maisto produktai*. Aukštos pridėtinės vertės paruoštų maisto produktų ir gėrimų Lietuva kasmet daugiau importuoja nei eksportuoja. Eksporto apimčių pokyčiai 2004 m. leidžia tikėtis, jog ši neigiama tendencija ilgainiui pakis. Dar viena svarbi eksporto šaka, kurioje sukuriama palyginti nedaug pridėtinės vertės, yra *chemijos pramonė*. Šios šakos eksportas 2003 m. siekė 6,4 proc. viso eksporto. Mašinų ir įrengimų pramonės dalis 2003 m. sudarė 10 proc., o prietaisų – tik 1 proc.

Prieš įstojant į ES Lietuva daugiausia eksportavo naftos produktų, tačiau įstojus į ES naftos produktų eksportas padidėjo 14786 mln.Lt, kitaip tariant, 21 proc. Po įstojimo į ES gana nemažai eksportuojama ir chemikalų – net 8110 mln. Lt daugiau nei prieš įstojimą į ES. Taip pat išaugo maisto produktų eksportas – 7398 mln. Lt, t. y. 11 proc.

Tačiau pastebėta, jog po įstojimo į ES sumažėjo drabužių bei kitos transporto įrangos eksportas 1 proc. *Galima daryti išvadą, jog įstojimas į ES ne visoms eksportuojamoms prekių grupėms buvo naudingas. Vienu prekių eksportuojama daugiau (pvz., naftos produktų), kitų mažiau (pvz., drabužių). Kitų prekių grupių produkcijos eksportas išliko nepakitęs.*

Šalis pasižymi atvira ekonomika ir aktyviai dalyvauja tarptautinėje prekyboje, eksportas sudaro beveik pusę BVP ir yra diversifikuotas tiek pagal prekes, tiek pagal regionus.

Atlikta 2004 – 2008 m. laikotarpio Lietuvos eksporto dinamikos analizė parodė, jog eksportas Lietuvoje didėjo (vidutiniškai 21,28 proc. per metus). Eksporto padidėjimui įtakos turėjo Lietuvos įstojimas į ES, nes tik įstojusi į ES Lietuva galėjo eksportuoti be tam tikrų apribojimų, kurie taikomi laisvos prekybos rinkoje.

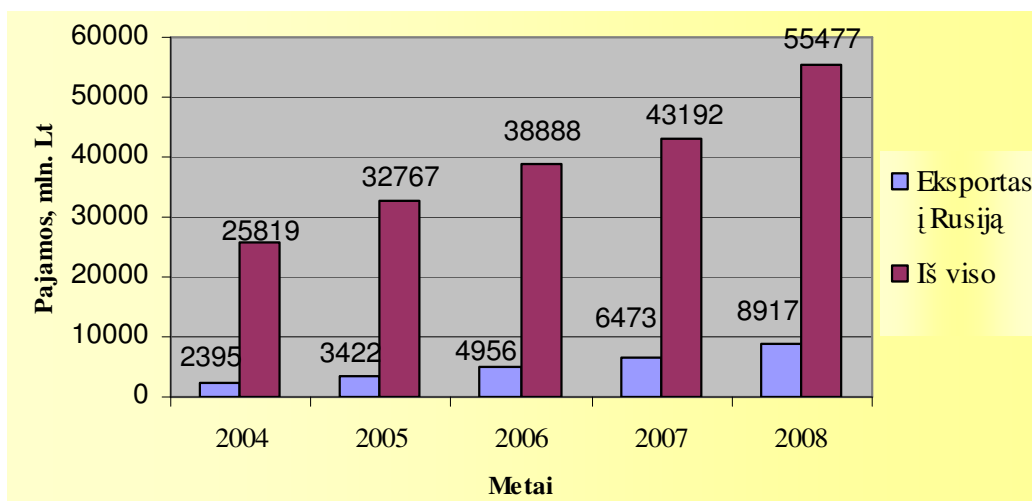
2.1.1. Eksporto retrospektyvos analizė pagal šalis

Lietuvos prekyba su Rusija

Pastaraisiais metais Lietuvos valdžios institucijų dėmesys nukreiptas daugiausia į partnerystę su Vakarais. Lietuvai atgavus nepriklausomybę, mintys apie bendradarbiavimą su Rytais ekonominiu lygmeniu buvo laikomos tarsi blogo tono ženklu. Lietuvos narystės ES pradžioje imta aktyviau ieškoti verslo kontaktų Rusijoje. Tiltu tarp Lietuvos ir Rusijos verslininkų tapo įvairios verslininkus vienijančios organizacijos.

Valstybinės augalų apsaugos tarnybos viršininkas pažymėjo, kad nuo 2004 m. vaisių, daržovių, gėlių, medienos, baldų ir kitų prekių, už kurių kontrolę yra atsakinga tarnyba, eksportas į Rusiją išaugo 5 kartus.

Sparčiai augant Lietuvos eksportui į Rusiją, didėja Lietuvos verslininkų investicijos ne tik Kaliningrado anklave, bet ir visoje Rusijoje (nuo Maskvos iki Sibiro). Nuo 2004 m. per metus Lietuvos eksportas į Rusiją išaugo nuo 1 894 mln. Lt iki 3 423 mln. Lt, t. y. beveik 1,8 karto. Bendra prekybos apyvarta 2005 m. pasiekė 15 386 mln. Lt. Panašios augimo tendencijos išsilaikė ir 2006 m. Tokį augimą lėmė atsigavusi Rusijos ekonomika ir Lietuvos verslo gebėjimas prisitaikyti prie darbo naujoje ekonominėje situacijoje bei Ūkio ministerijos pastangos skatinti ir plėtoti eksportą.



2.5 pav. Eksporto apimtis į Rusiją per 2004 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Analizuojant 2.5 pav. duomenis, nustatyta, jog per nagrinėjamą laikotarpį eksportas į Rusiją sparčiai augo, eksportuota produkcijos už 26162,7 mln. Lt. Lyginant 2004 m. su 2008 m., nustatyta, jog eksportas į Rusiją padidėjo 6521,9 mln. Lt. Didžiausias absoliutinis padidėjimas užfiksuotas 2008 m. – 6521,9 mln. Lt, tuo tarpu 2005 m. jis siekė tik 1027,3 mln. Lt. 2004 – 2008 m. Lietuvos eksportas į Rusiją išaugo 272,34 procentiniais punktais, kasmet vidutiniškai didėjo 1630,48 mln. Lt. 2004 – 2008 m. eksportas vidutiniškai padidėjo 39,02 proc. per metus. (2005 – 2006 m. – didėja, 2007 m. – truputį sumažėja, o 2008 m. vėl didėja) (žr. 2 Priede).

Jau keletą metų Lietuvos eksporto struktūroje pirmąją antžeminio transporto priemonių bei jų dalių eksportas į Rusiją, per 2007 m. sudaręs daugiau nei 11327 mln. Lt. Palyginti su 2004 m. eksportas išaugo beveik 48 proc. Statistikos duomenys rodo, jog svarbiausios Lietuvoje 2006 m.

prekių eksporto grupės – baldai (jų eksportas padidėjo 56,8 proc.), spaudos leidiniai (26,2 proc.), optikos bei medicinos prekės (55,5 proc.). Mėsos ir jos gaminių eksportas į Rusiją išaugo 73,1 proc., vaisių ir riešutų – 12 kartų, pieno ir pieno produktų – 61,8 proc., plastikų ir jų dirbinių – 48,1 proc., valgomųjų daržovių – 10 kartų, popieriaus ir kartono – 47,8 proc., mašinų ir įrengimų – 57 proc. *Pažymėtina tai, kad tokį stambų riešutų bei vaisių eksportą lėmė Lenkijos eksporto forminimas per Lietuvą, aplenkiant Rusijos fitosanitarinius draudimus eksportui iš Lenkijos.*

Didžiausią eksporto augimą 2006 m. sudarė tokios prekės: lengvieji automobiliai (46,8 proc.), vaisiai (43,3 proc.), šaldytuvai (20,8 proc.), valgomosios daržovės (17,7 proc.), sūriai (17 proc.), plastikai ir jų dirbiniai (9,3 proc.).

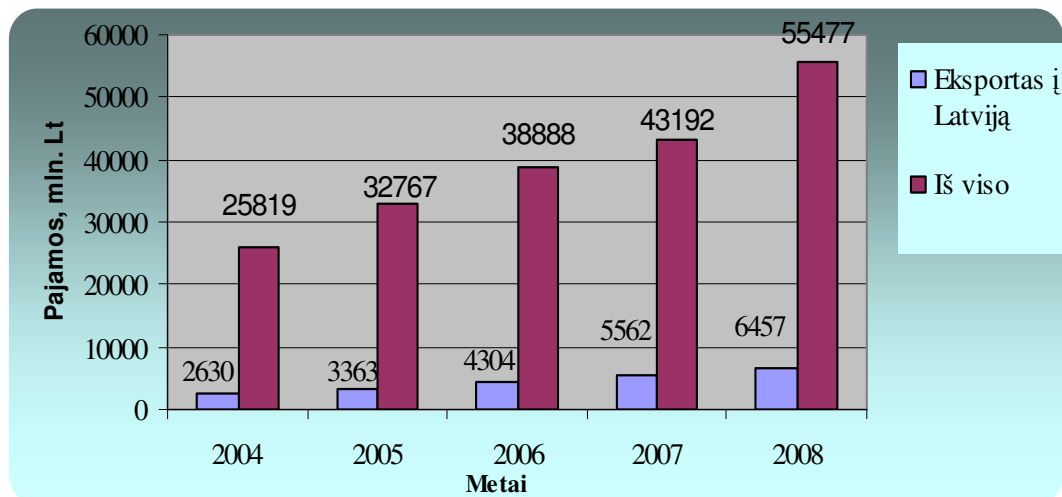
Lietuva iš visos produkcijos, gabenamos į Rusiją, daugiausia eksportuoja antžeminio transporto priemonės – 18 proc., šiek tiek mažiau branduolinių reaktorių, elektros mašinų ir įrengimų bei jų dalių – po 11 proc. (žr. 2 priede).

2008 m. svarbiausia Lietuvos eksporto partnere buvo Rusija (8916,7 mln. Lt.), eksportas į ją vidutiniškai kasmet didėjo 39,02 proc.

Apibendrinant galima teigti, jog tarp šalių, į kurias Lietuva eksportavo savo pagamintą produkciją, taip skatindama ekonomikos augimą, Rusija užima pirmą vietą. Daugiausia Lietuva eksportavo antžeminio transporto priemonių, išskyrus geležinkelio ir tramvajaus riedmenis. Mažiausiai į Rusiją 2004 – 2008 m. laikotarpiu buvo išvežta popieriaus ir kartono, dirbinių iš plieno – po 2 proc. Lietuvos eksportas į Rusiją kasmet vidutiniškai didėjo 1630,48 mln. Lt ir 2008 m. sudarė 16 proc. viso Lietuvos eksporto.

Lietuvos prekyba su Latvija

Gana sparčiais augimo tempais pasižymėjo eksporto augimas į kaimyninę šalį Latviją.



2.6 pav. Eksporto apimtis į Latviją per 2004 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Išanalizavus 2.6 pav. pateiktus duomenis, galima teigti, jog eksportas į Latviją palaipsniui didėjo. Pagal 2 priede pateiktus duomenis, didžiausias absoliutinis eksporto padidėjimas, lyginant 2004 – 2008 m. duomenis, yra 2008 m. – 3827 mln. Lt, tuo tarpu 2005 m. jis siekia tik 732,8 mln. Lt. Lietuvos eksportas į kaimynę Latviją kasmet vidutiniškai didėjo – 956,75 mln. Lt. Remiantis atliktais skaičiavimais, eksportas į Latviją per nagrinėjamą laikotarpį padidėjo 145,52 procentiniais punktais. Eksporto prieaugio svyravimai kiekvienais metais yra skirtingi, o eksportas į Latviją vidutiniškai padidėjo 25,29 proc. per metus.

Didžiausią dalį viso eksporto į Latviją (29 proc.) sudarė mineralinis kuras, alyvos ir jų distiliavimo produktai. 2004 m. šio produkto buvo eksportuota už 889 mln. Lt, o 2008 m. – už 2125,03 mln. Lt, t. y. 42 proc. daugiau. Taip pat nemažai buvo eksportuojama ir branduolinių reaktorių. Per 2004 – 2008 m. eksporto pajamos iš šios prekių rūšies sudarė 1530,90 mln. Lt., tai sudaro 7 proc. visos į Latviją eksportuojamos produkcijos. Net 6 proc. visos eksportuojamos produkcijos sudarė antžeminio transporto priemonių dalys ir reikmenys. Iš viso per 2004 – 2008 m. šios rūšies prekių eksportuota už 1294,87 mln. Lt.

Remiantis Lietuvos Respublikos statistikos departamento duomenimis, matyti, jog 2008 m. Lietuva savo produkciją į Latviją eksportavo gana sėkmingai. Iš viso eksportuota produkcijos už 6456,88 mln. Lt.

2008 m. Latvijoje dar spartesniais tempais nei Lietuvoje kilo infliacija. Kaip rodo statistika, į šią kaimyninę valstybę iš Lietuvos išvežama vis daugiau produkcijos. Tad neabejotina, kad dėl

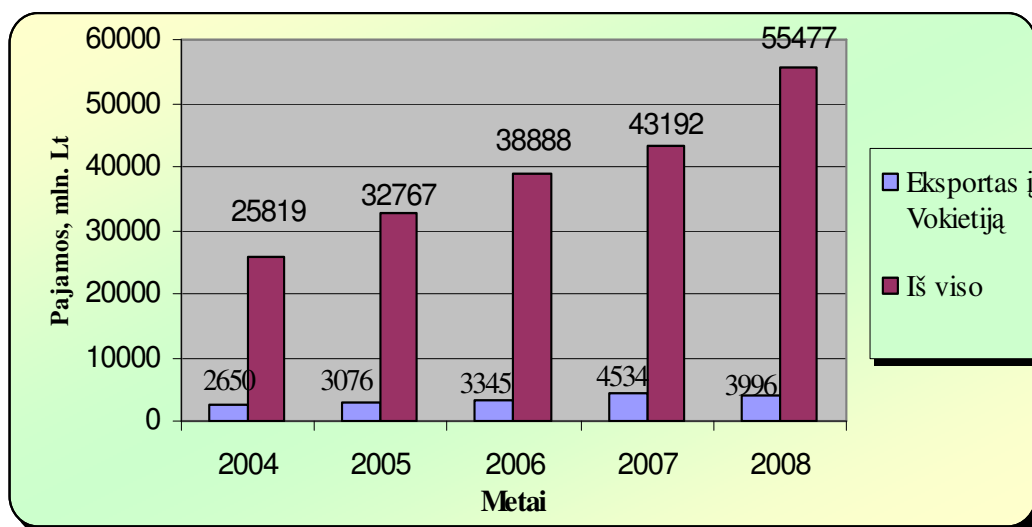
infliacijos pasikeitę latvių vartojimo įpročiai ir sumažėjęs vartojimas sumažins ir Lietuvos eksportą, o tai atsilieps ir Lietuvos ekonomikai. 2009 m. kovo mėn. pradžioje imta kalbėti apie Latvijai gresiantį bankrotą. Kaip tai atsilieps Lietuvos ekonomikai, kol kas neaišku. Tačiau jau 2008 m. spalio – gruodžio mėn. ekonomikos nuosmukį pajuto ir Lietuvos gyventojai.

Remiantis pateiktais duomenimis, nustatyta, kad iš viso į Latviją eksportuota produkcijos už 6456,88 mln. Lt. Per 2004 – 2008 m. laikotarpį daugiausiai eksportuota mineralinio kuro, alyvos ir jų distiliavimo produktų – 29 proc. visos eksportuotos produkcijos. Lietuvos eksportas į kaimynę Latviją kasmet vidutiniškai didėjo 956,75 mln. Lt., t. y. 25,29 proc. per metus.

Lietuvos prekyba su Vokietija

Vokietija yra viena pagrindinių Lietuvos prekybinių partnerių. Bendra Lietuvos eksporto į Vokietiją suma per 2004 – 2008 m. sudaro 17600 mln. Lt. Daugiausia eksportuojama plastikų ir jo dirbinių – 10 proc. Į Vokietiją eksportuojama mediena bei jos dirbiniai, baldai, patalynės reikmenys, čiužiniai ir t. t. sudaro net 9 proc. visos eksportuojamos produkcijos.

Remiantis 2 priede pateiktais duomenimis, matyti, jog didžiausias absoliutinis eksporto padidėjimas, lyginant 2004 – 2008 m. duomenis, yra 2007 m. – 2338,3 mln. Lt, o 2004 m. jis siekė tik 453,7 mln. Lt. Lietuvos eksportas į Vokietiją kasmet vidutiniškai didėjo – 336,53 mln. Lt. Eksportas į Vokietiją per nagrinėjamą laikotarpį išaugo 50,8 proc. Svyravimai kiekvienais metais buvo skirtingi (2005 – 2006 m. mažėjo, 2007 m. padidėjo, o 2008 m. stipriai sumažėjo), eksportas vidutiniškai padidėjo 12,13 proc. per metus.



2.7 pav. Eksporto apimtis į Vokietiją per 2004 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.7 pav. duomenimis, matyti, jog eksporto į Vokietiją pajamos kasmet didėjo. Lietuvos eksportas į Vokietiją 2004 m. sudarė 2649,8 mln. Lt. Pagal eksporto apimtį Vokietijai teko 10,24 proc. viso Lietuvos eksporto. Čia pirmavo tekstilė (29 proc.), mediena bei medienos gaminiai (15 proc.), maisto pramonės produktai (13 proc.) ir chemijos pramonės produkcija (10 proc.). Eksportas į Vokietiją, gana sparčiai augęs tris metus iš eilės, 2007 – 2008 m. sumažėjo 538,5 mln. Lt. Tokiam pajamų kritimui didelės įtakos turėjo sumažėjęs gyvų gyvūnų eksportas. 2007 m. gyvų gyvūnų buvo eksportuota už 15,38 mln. Lt., tuo tarpu 2008 m. – vos už 3,69 mln. Lt. Taip pat krito ir mėsos bei mėsos subproduktų eksportas. 2008 m. iš mėsos bei mėsos subproduktų eksporto gauta 13,27 mln. Lt mažiau pajamų. Lyginant 2007 – 2008 m., pastebima žuvies ir vėžiagyvių (gauta 21,74 mln. Lt mažiau pajamų) bei pieno ir pieno produktų (gauta 97,64 mln. Lt. mažiau pajamų) eksporto mažėjimo tendencija.

Išaugo tabako ir perdirbtų tabako pakaitalų eksportas. 2004 m. iš viso šios produkcijos buvo eksportuota vos už 1 mln. Lt., o 2007 m. eksporto pajamos išaugo iki 128,56 mln. Lt. 2004 – 2008 m. eksporto pajamos sumažėjo 49,98 mln. Lt. iš elektros mašinų ir įrenginių grupės (žr. 2 priede).

Lietuvos eksporto į Vokietiją lyderė buvo plastiko ir jų dirbinių pramonė. 2007 m. plastiko ir jų dirbinių buvo eksportuota už 618,39 mln. Lt. Taip pat eksportuojami drabužiai ir jų priedai, cheminiai siūlai, vilna, šiuurkščiavilnių gyvūnų plaukai, ašutų verpalai ir audiniai, medvilnė, kiti tekstilės dirbiniai. Tačiau analizuojant 2004 – 2008 m. duomenis, pastebėta, jog drabužių bei jų priedų eksporto pajamos sumažėjo 119 mln. Lt. Antrą vietą pagal eksportuojamą produkciją užima mediena ir jos dirbiniai.

Atlikus Lietuvos eksporto į Vokietiją analizę, galima teigti, kad gaunamos pajamos kasmet vidutiniškai didėjo 336,53 mln. Lt. Pagal eksporto apimtį Vokietijai teko 10,24 proc. viso Lietuvos eksporto. Lietuvos eksporto į Vokietiją lyderė yra plastiko ir jų dirbinių pramonė. Eksportas į Vokietiją per nagrinėjamą laikotarpį išaugo 50,8 procentiniais punktais, eksportas vidutiniškai padidėjo 12,13 proc. per metus. Tačiau 2008 m. produkcijos į Vokietiją eksportuota mažiau. Tam įtakos turėjo sumažėjęs gyvų gyvūnų eksportas, taip pat per 2008 m. sumažėjo mėsos bei mėsos subproduktų bei pieno ir pieno produktų eksportas. Tai galėjo įtakoti beprasidedanti pasaulinė finansų krizė.

Lietuvos prekyba su Estija

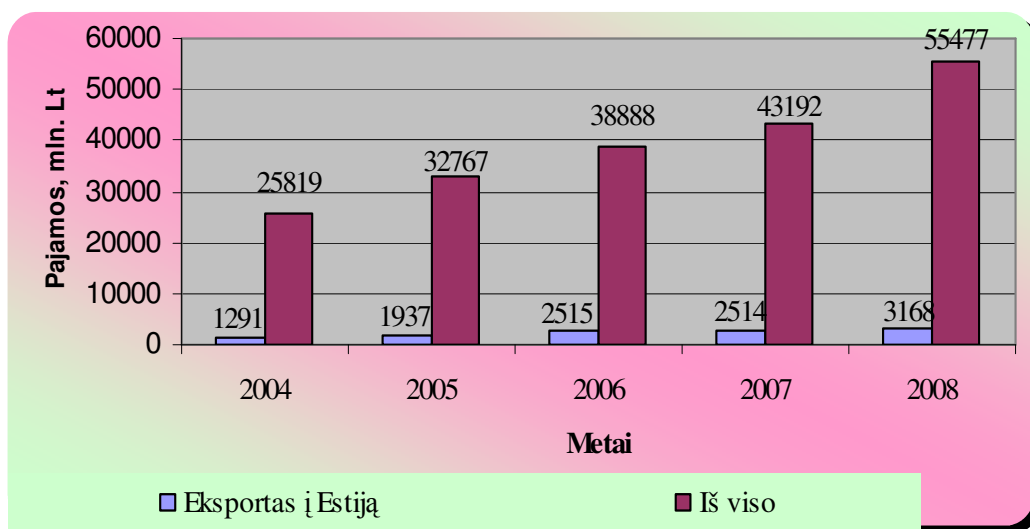
2008 m. Lietuvos eksportas į Estiją sudarė 3168 mln. Lt. Lyginant 2007 – 2008 m. duomenis, eksportas išaugo 654,30 mln. Lt. Lietuvos eksportas į Estiją sudarė 5,82 proc. viso Lietuvos eksporto ir pagal eksporto apimtį Estija užėmė ketvirtą vietą Lietuvos eksporto partnerių sąrašė.

Maisto produktai sudaro svarbią Lietuvos eksporto į Estiją dalį. 2005 m. Lietuvos maisto produktų eksportas į Estiją padidėjo 4 proc. (9,27 mln. Lt). Lietuvos konkurentė šiame segmente yra

Latvija. Didžiausia lietuviškų maisto produktų dalis į Estijos rinką patenka per prekybos tinklus (MAXIMA ir RIMI).

Lietuvos šaldytuvų gamintojai plečia savo eksportuojamos produkcijos rinką. 2005 m. šaldytuvai sudarė 10,2 proc. visų eksportuotų į Estiją šaldytuvų. Sumažėjo dviračių eksportas iš Lietuvos (2005 m. – 7011 vnt., 2004 m. – 27038 vnt.).

Lietuva yra didžiausia eksportuotoja į Estiją. 2004 m. Lietuvos eksportas į šią šalį padidėjo daugiau kaip 68 proc. Net 71 proc. įvežamo benzino į Estiją atkeliauja iš Lietuvos. Lietuva yra didžiausia sūrio, kiaušinių, mėsos gaminių, skerdienos, žuvies gaminių, ledu, nealkoholinių gėrimų eksportuotoja.



2.8 pav. Eksporto apimtis į Estiją per 2004 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Analizuojant 2.8 pav. duomenis, pastebėta, jog į Estiją kasmet eksportuojama vis daugiau produkcijos. 2004 – 2008 m. laikotarpiu eksportas į Estiją išaugo 1876,7 mln. Lt., tačiau 2006 – 2007 m. eksportas sumažėjo 1,7 mln. Lt.

Atlikus prekybinių ryšių su Estija dinaminę analizę, galima teigti, jog eksporto absoliutinis padidėjimas 2004 – 2008 m. laikotarpiu yra užfiksuotas 2008 m. ir lygus 1876,7 mln. Lt, tuo tarpu 2005 m. jis siekė tik 645,7 mln. Lt. Per nagrinėjamą laikotarpį Lietuvos eksportas į Estiją kasmet vidutiniškai didėjo 469,18 mln. Lt., išaugo 145,33 procentiniais punktais. Svyravimai kiekvienais metais yra skirtingi (didėja, mažėja), bet vidutiniškai eksportas padidėjo 26,46 proc. per metus.

Remiantis LR statistikos departamento pateikiamais duomenimis (žr. 2 priedą), galima teigti, jog Lietuva daugiausia eksportuoja mineralinio kuro grupės produktus, jie sudaro net 44 proc. visų eksportuojamų gaminių. Nemažai eksportuota branduolinių reaktorių grupės gaminių (8 proc.), šiek

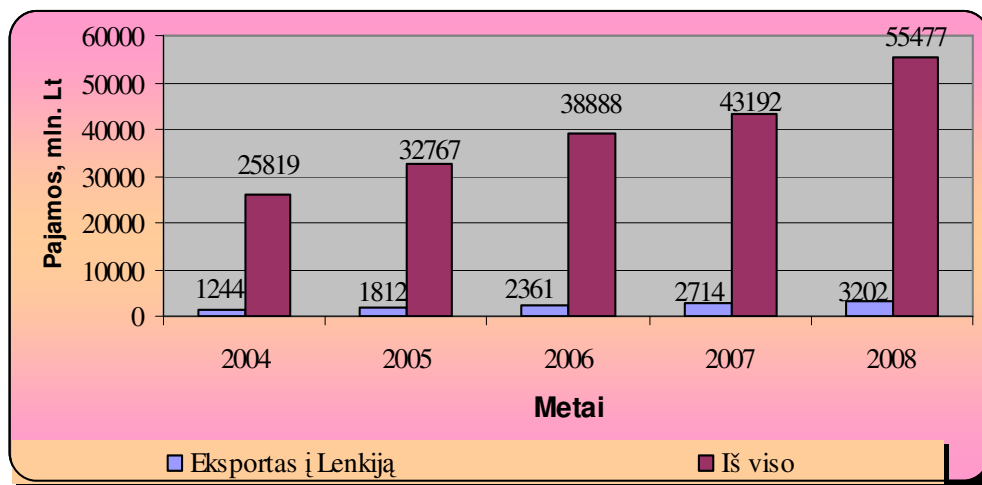
tiek mažiau eksportuojama plastiko (5 proc.), elektros mašinų ir įrenginių (4 proc.), antžeminio transporto priemonių (4 proc.). Beje, 2007 m. tabako į Estiją visiškai neeksportuota, tuo tarpu 2006 m. tabako grupės prekių eksportuota už 41,55 mln. Lt.

2007 – 2008 m. į Estiją sumažėjo kavos, arbatos, matės, valgomųjų vaisių ir riešutų, cukraus ir konditerijos gaminių, kailių ir dirbtinių kailių bei jų gaminių, kamštenos ir kamštenos gaminių eksportas. Daugiausia sumažėjo stiklo ir stiklo gaminių eksportas – net 46 proc. Tuo tarpu javų eksportas padidėjo 7160,5 mln. Lt.

2008 m. Lietuvos eksportas į Estiją sudarė 3168 mln. Lt. Dėl augančios ekonomikos bei didėjančio vartojimo 2004 – 2008 m. eksportas kasmet vidutiniškai didėjo 469,18 mln. Lt., išaugo 145,33 proc. Daugiausia Lietuva į Estiją eksportavo mineralinio kuro, nemažai branduolinių reaktorių grupės gaminių, šiek tiek mažiau eksportuojama plastiko, elektros mašinų ir įrenginių bei antžeminio transporto priemonių. Maisto produktai sudaro svarbią Lietuvos eksporto į Estiją dalį. 2007 m. sumažėjo paklausa tabako grupės gaminiams, nes šios grupės gaminių per tuos metus visiškai neeksportuota. Eksportas vidutiniškai padidėjo 26,46 proc. per metus.

Lietuvos prekyba su Lenkija

2008 m. Lietuvos eksportas į Lenkiją sudarė 3201,9 mln. Lt, t. y. 5,8 proc. viso Lietuvos eksporto. 2007 – 2008 m. eksportas išaugo 15,7 proc. Lenkija užima 5–ąją vietą Lietuvos eksporto partnerių sąrašė.



2.9 pav. Eksporto apimtis į Lenkiją per 2004 – 2008 m. (mln.Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.9 pav., galima teigti, jog į Lenkiją eksportuojamos produkcijos apimtys augo, 2004 – 2008 m. eksportas į Lenkiją išaugo 1958,3 mln. Lt.

Remiantis atliktais skaičiavimais (žr. 2 priede), galima teigti, jog absoliutinis eksporto į Lenkiją padidėjimas 2008 m. yra 1958,3 mln. Lt, tuo tarpu 2005 m. jis siekė tik 568,7 mln. Lt. Lietuvos eksportas į Lenkiją kasmet vidutiniškai didėjo 489,58 mln. Lt. Eksportas į Lenkiją per nagrinėjamą laikotarpį išaugo 157,47 procentiniais punktais. Per metus eksportas vidutiniškai padidėjo 27,23 proc.

2007 m. pirmąjį ketvirtį Lietuvos eksportas į Lenkiją sudarė 638,5 mln. Lt ir išaugo 26,6 proc., palyginus su tuo pačiu laikotarpiu 2006 m. Per 2004 – 2008 m. laikotarpį net 31 proc. visos eksportuojamos produkcijos į Lenkiją sudaro mineralinio kuro grupė. 2004 – 2006 m. mineralinio kuro eksportas išaugo 176,13 mln. Lt, tačiau 2007 m. eksportas sumažėjo iki 521,98 mln. Lt. Tuo tarpu 2008 m. šios grupės eksportas padidėjo 181,29 mln. Lt.

Net 11 proc. eksportuojamos į Lenkiją produkcijos sudaro plastikų ir jų dirbinių grupė. Per 2004 – 2008 m. iš viso šios grupės gaminių eksportuota už 1214 mln. Lt.

Remiantis LR Žemės ūkio ministerijos statistikos duomenimis, 2007 m. Lietuvos maisto produktų eksportas į Lenkiją sudarė 8,7 proc. viso maisto produktų eksporto į ES. Lietuviškų maisto produktų 2007 m. į Lenkiją buvo eksportuota už 194,75 tūkst. Lt. Daugiausiai eksportuota pieno ir pieno produktų.

Jau keletą pastarųjų metų didžioji dalis mūsų šalies pramonės produkcijos eksportuojama į ES šalis. Jei ankstesniaisiais metais nuolat buvo akcentuojama eksporto į Vakarų būtinybė, dabar ryškėja kita tendencija – Rytų rinka be galo plati ir neužpildyta.

Didžiausia Lietuvos prekybos su trečiosiomis valstybėmis dalis – apie 66,6 proc. (apie 26 proc. visos užsienio prekybos, įskaitant prekybą su ES šalimis) – tenka NVS šalių rinkoms: 51,3 proc. nuo eksporto į trečiąsias šalis (apie 19 proc. viso eksporto, įskaitant prekių išvežimą į ES šalis) ir 76,5 proc. nuo importo į trečiąsias šalis (apie 31 proc. viso importo, įskaitant ir įvežimą iš ES šalių). Politiniai procesai šiose šalyse dažnai nenuspėjami ir tai gali turėti neigiamos įtakos prekybos sąlygoms. Siekiant išvengti neigiamų pasekmių šiose rinkose bei apsaugoti Lietuvos verslą, investicijas ir prekybą, būtina užtikrinti, kad, taikant tarptautinės prekybos taisykles (tiek daugiašales, tiek dvišales), būtų užtikrinamas prekybinių – ekonominių santykių pastovumas ir saugumas. Čia ypač išryškėja verslo atstovybių kūrimo bent jau didžiuosiuose Rusijos miestuose būtinybė.

Remiantis Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenimis bei darbe atlikta analize, nustatyta, kad šalyje iki 2008 m. eksportas į Rusiją, Latviją, Vokietiją, Estiją bei Lenkiją augo (kai kurių produktų eksportas mažėjo, tačiau tai bendram eksporto augimui įtakos neturėjo). Šalių vartojimas skatino ekonomikos augimą. Tačiau nuo 2009 m. dėl pasaulinės finansų krizės įtakos padidėjo nedarbo lygis, vartojimas sulėtėjo, todėl kai kurių prekių eksportas ateityje turėtų sumažėti.

Remiantis atlikta eksporto retrospektyvos analize pagal šalis, pastebėta, kad Lietuvos eksporto svarbiausiais partneriais jau ilgą laikotarpį išlieka tos pačios šalys. Pasitvirtina ir mokslinėje literatūroje išdėstoma nuostata, kad intensyviausiai prekiaujama su kaimyninėmis ar netoliese esančiomis šalimis. Tačiau nerimą kelia tai, kad su dauguma jų nepavyksta pasiekti eksporto stabilumo, o tai atskleidžia verslo struktūrų ilgalaikių prekybos sutarčių stoką.

2.1.2. Eksporto perspektyvos analizė pagal šalis

Eksporto apimties prognozėms apskaičiuoti darbe natotas tiesinio trendo metodas ir ekonomikos ekspertų vertinimai. Remiantis 2.3 lentelės duomenimis, apskaičiuota eksporto pajamų prognozė 2009 m.

2008 m. Lietuva eksportavo prekių už 55,5 mlrd. Lt. Palyginus 2007 – 2008 m. duomenis, eksporto apimtys padidėjo 28,4 proc. Tačiau iš esmės eksportas sparčiai didėjo tik pirmąjį 2008 m. pusmetį, kai ekonomika dar augo. Dėl pasaulinės ekonominės krizės įtakos augimas sustojo ir metų gale eksportas ėmė mažėti.

Lietuvos eksportas priklauso nuo užsienio prekybos kitimo krypties. Ją galima sužinoti taikant regresijos lygtį, kurios koeficientas a_1 parodo, kaip pasikeis eksporto pajamos, padidėjus kainai vienu litu. Atliktos eksporto prognozės rezultatai 2009 m. pateikiami 2.3 lentelėje.

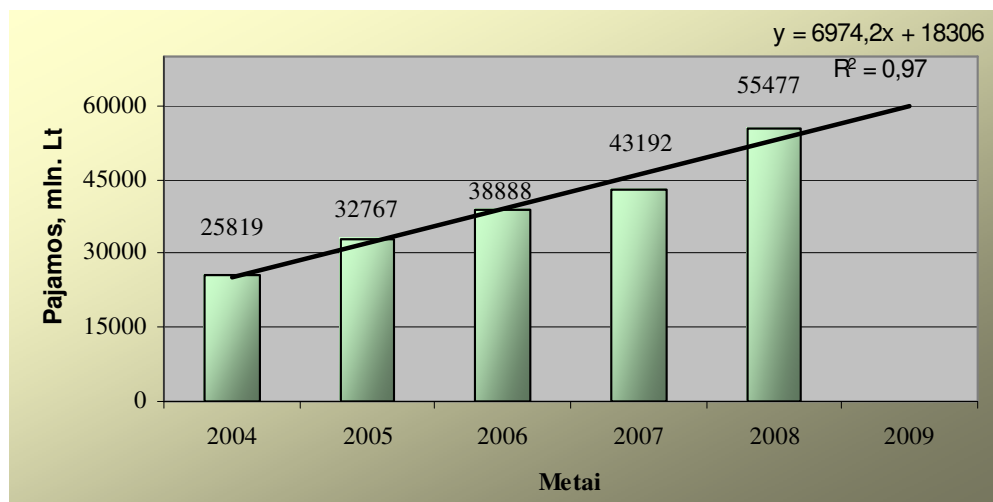
2.3 lentelė

Lietuvos eksporto prognozė 2009 m. (mln. Lt)

Metai	Eksporto pajamos mln. Lt (y)	Laiko parametras (t)	$t \times y$	t^2	Eksporto pajamų prognozė mln.Lt
2004	25819,16	1,00	25819,16	1,00	25280,20
2005	32767,25	2,00	65534,50	4,00	32254,40
2006	38888,34	3,00	116665,02	9,00	39228,60
2007	43192,38	4,00	172769,52	16,00	46202,80
2008	55477,36	5,00	277386,80	25,00	53177,00
Viso:	196144,49	15,00	658175,00	55,00	
2009					60151,20

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

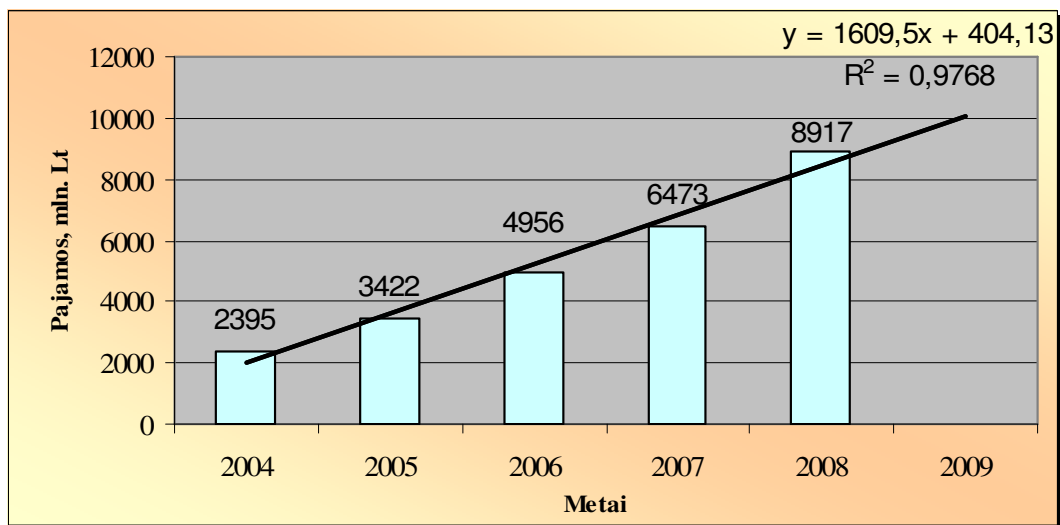
Remiantis 2.3 lentelės duomenimis, nustatyta, kad prognozuojamais metais eksporto pajamos turėtų didėti. Lyginant 2008 – 2009 m. duomenis, pajamos iš eksporto turėtų išaugti 6974 mln. Lt. su sąlyga, jei aplinkos poveikis išliktų nepakitęs. Atsižvelgiant į ekonomikos ekspertų prognozes matematiškai grįsta rodiklių perspektyva nėra patikima, nes nuo 2008 antro pusmečio pasidėjusi pasaulinė finansų krizė turėjo stiprų poveikį visiems ūkio sektoriams, todėl ir eksporto apimtys turėtų sumažėti.



2.10 pav. Eksporto pajamų prognozė 2009 m. pagal trendo funkciją (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

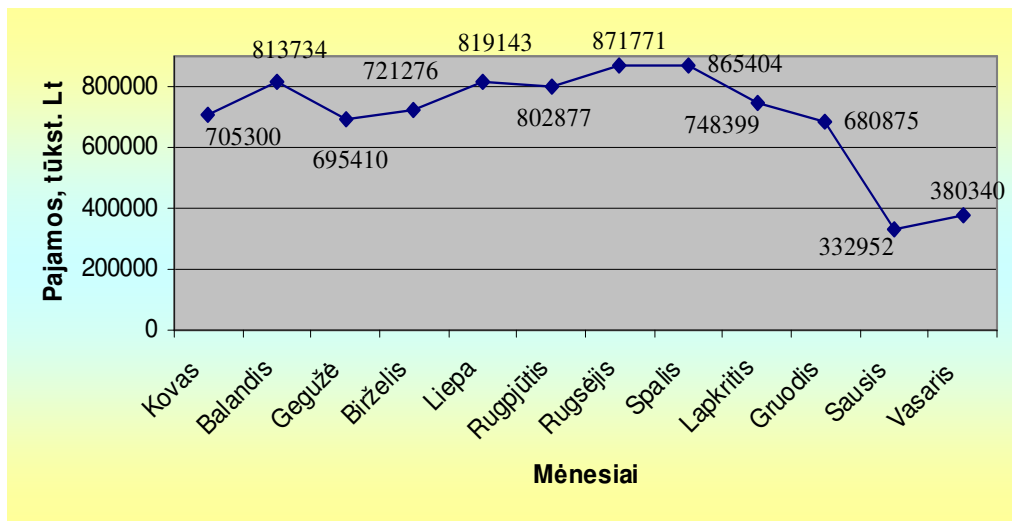
Kaip matyti iš 2.10 pav., pajamos iš eksporto ateityje turėtų didėti ir jau 2009 m. turėtų siekti 60151,20 mln. Lt. su sąlyga, jei aplinkos poveikis išliktų nepakitęs, tačiau, kaip jau buvo minėta pasaulinė finansų krizės poveikis neabejotinai šiuos skaičiavimus pakoreguos.



2.11 pav. Eksporto pajamų prognozė 2009 m. pagal trendo funkciją į Rusiją (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

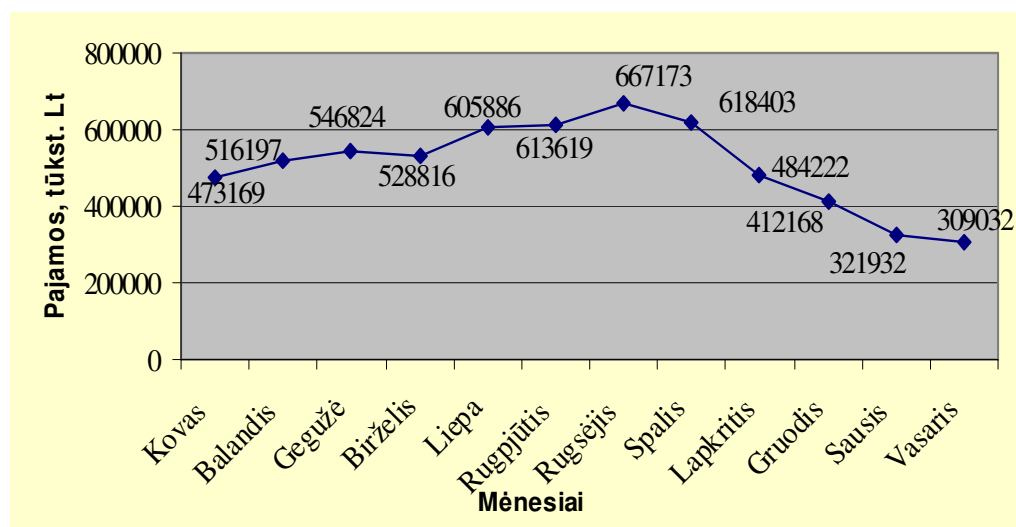
2004 – 2008 m. Lietuva daugiausiai produkcijos eksportavo į Rusiją. Remiantis 2.11 pav. duomenimis, nustatyta, kad per 2004 – 2008 m. pardavimai turėtų padidėti iki 1609,5 mln. Lt. Apskaičiuota aproksimacijos paklaida $\mu = 4,9$ proc. parodė, kad prognozės rezultatai patikimi, tačiau ekspertų vertinimais pasaulinė finansų krizė turėtų sąlygoti ir eksporto į Rusiją mažėjimą.



2.12 pav. Pajamos iš eksporto į Rusiją nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. (tūkst. Lt)

Šaltinis: Sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis.

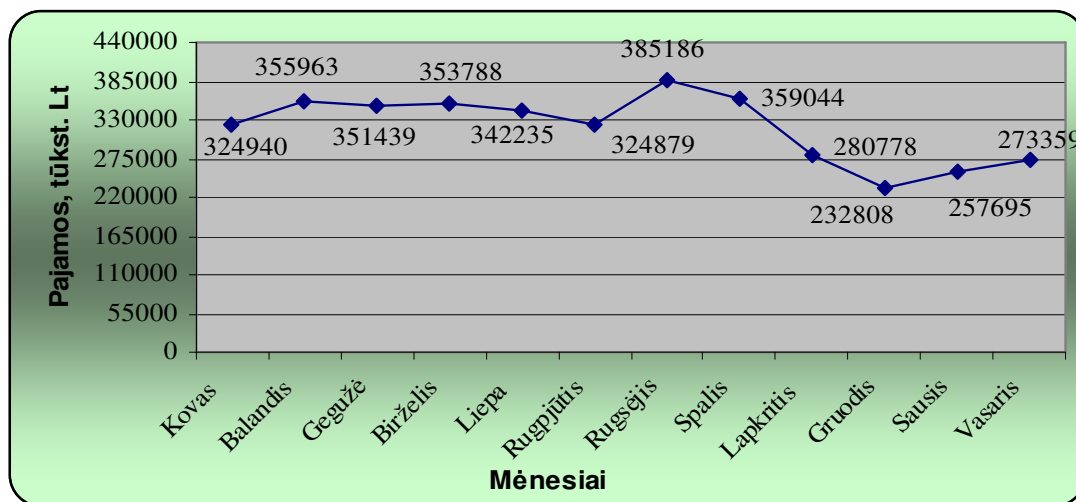
Vertinant pajamų iš eksporto į Rusiją dinamiką mėnesiais remiantis 2.12 pav. duomenimis, nustatyta, kad nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. į Rusiją eksportuota produkcijos už 8437481 tūkst. Lt (žr. 3 priedą). 2008 m. gegužės mėn. pajamos iš eksporto, lyginant su balandžio mėn., sumažėjo 118324 tūkst. Lt. Nuo 2008 m. rugsėjo mėn. eksportas į Rusiją pradėjo mažėti, lyginant 2009 m. sausio mėn. su 2008 m. rugsėjo mėn., matyti, jog eksporto pajamos sumažėjo daugiau nei 2 kartus. 2009 m. sausio mėn. produkcijos eksportuota tik už 332952 tūkst. Lt, tokiam eksporto sumažėjimui didelės įtakos turėjo prasidėjusi finansų krizė pasaulyje.



2.13 pav. Pajamos iš eksporto į Latviją nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. (tūkst. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Vertinant pajamų iš eksporto dinamiką mėnesiais remiantis 2.13 pav. duomenimis pastebėta, kad panaši situacija susiklostė ir Latvijoje. Nuo 2008 m. kovo mėn. iki rugsėjo mėn. eksporto pajamos didėjo. Tuo laikotarpiu į Latviją buvo eksportuota prekių už 3951684 tūkst. Lt. (žr. 3 priede). Daugiausia prekių buvo eksportuota 2008 m. rugsėjo mėn. už 667173 tūkst. Lt. Nuo 2008 m. spalio mėn. eksportas pradėjo mažėti.

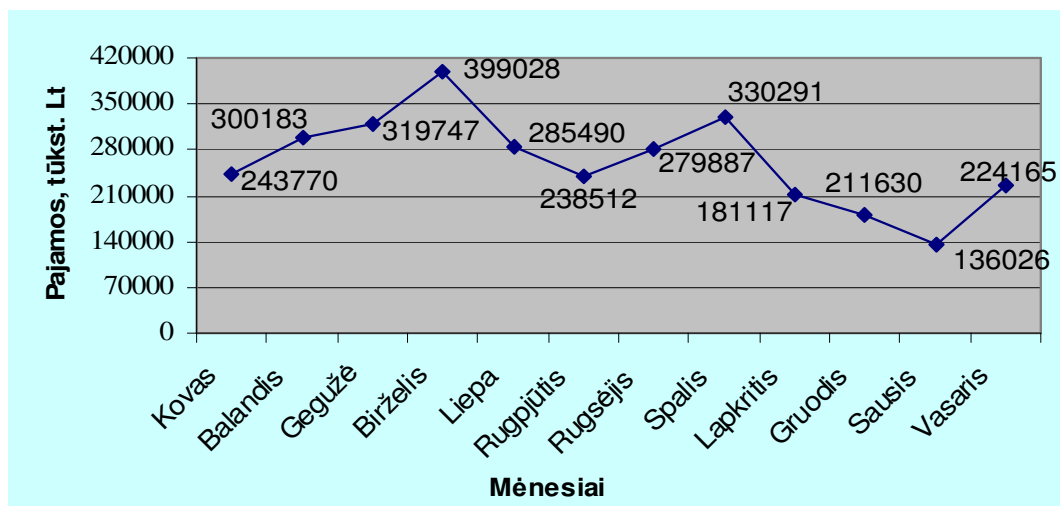


2.14 pav. Pajamos iš eksporto į Vokietiją nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. (tūkst. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Vertinant pajamų iš eksporto į Vokietiją dinamiką mėnesiais remiantis 2.14 pav. duomenimis, nustatyta, kad nuo 2008 m. birželio mėn. į Vokietiją eksportas pradėjo mažėti, tuo tarpu rugsėjo mėn., ėmė didėti. Lyginant birželio mėn. pajamas su rugsėjo mėn. pajamomis, matyti, kad rugsėjo mėn. iš eksportuotos produkcijos pajamų gauta 31000 tūkst. Lt daugiau nei birželio mėn. 2008 m. spalio mėn. pajamos iš eksporto ženkliai mažėja ir 2008 m. gruodžio mėn. pasiekia žemiausią ribą (eksportuota tik už 232808 tūkst. Lt, žr. 3 priede), o nuo 2009 m. sausio mėn. vėl pradėjo didėti. Per 2009 m. vasario mėn. į Vokietiją buvo eksportuota prekių daugiau nei už 273358,8 tūkst. Lt.

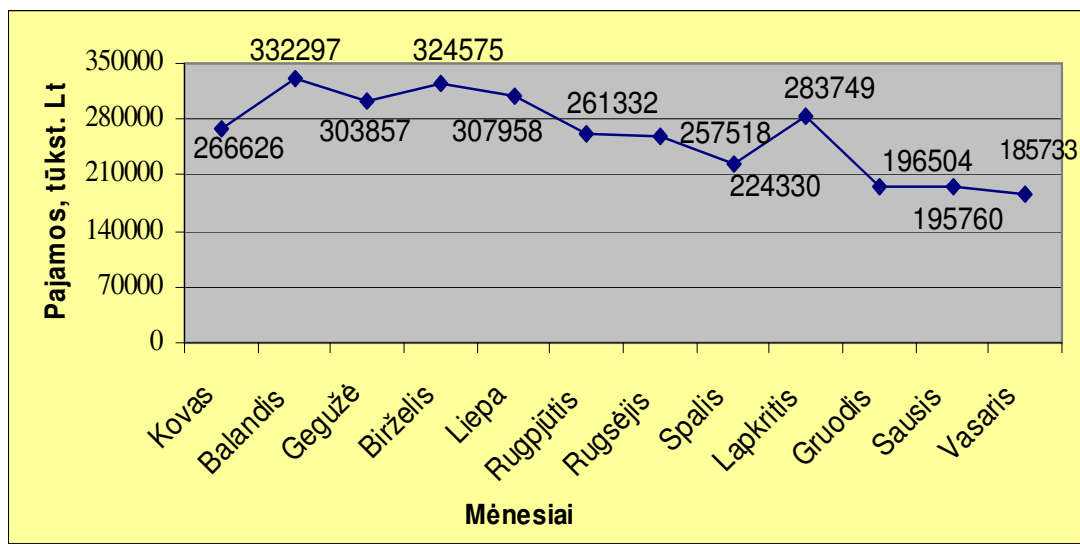
Tačiau negalima teigti, kad Vokietiją aplenkė visą pasaulį apėmusi finansų krizė, nes lyginant 2008 – 2009 m. kovo mėn. duomenis, nustatyta, kad šios šalies gyventojų 2008 m. kovo mėn. pajamos buvo didesnės nei tuo pačiu laikotarpiu 2009 m.



2.15 pav. Pajamos iš eksporto į Estiją nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. (tūkst. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Vertinant pajamų iš eksporto į Estiją dinamiką mėnesiais remiantis 2.15 pav. duomenimis, matyti, kad pajamos iš eksportuojamų produktų į Estiją smarkiai kinta. Nuo 2008 m. kovo mėn. iki birželio mėn. palaipsniui didėja ir pajamos vien per birželio mėn. iš eksporto į Estiją sudarė 399028 tūkst. Lt (žr. 3 priede). Tačiau liepos ir rugsjūčio mėn. produkcijos eksportuota mažiau. Nuo spalio mėn. iki gruodžio mėn. pajamos ženkliai mažėja, lyginant spalio mėn. pajamas su gruodžio mėn. pajamomis, matyti, kad pajamos iš eksporto sumažėjo 1,5 karto. Į Estiją eksportuojamai produkcijai įtakos turi sezoniškumas, nes daugiausiai eksportuojama mineralinio kuro ir jo grupės gaminių. 2009 m. vasario mėn. eksportas į Estiją išaugo.



2.16 pav. Pajamos iš eksporto į Lenkiją nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. (tūkst. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.16 pav. duomenimis, nustatyta, kad daugiausiai pajamų (už 332296,8 tūkst. Lt) iš eksportuojamos produkcijos į Lenkiją gauta 2008 m. balandžio mėn. (žr. 3 priede). Žymus eksporto pajamų į Lenkiją sumažėjimas fiksuotas 2008 m. liepos mėn. iki spalio mėn., vidutiniškai pajamos mažėjo 262000 tūkst. Lt. Lapkričio mėn. pajamos iš eksporto padidėjo ir sudarė 283749 tūkst. Lt, o nuo gruodžio mėn. vėl ėmė mažėti.

Remiantis atliktų prognozių rezultatais, galima teigti, kad per analizuojamąjį laikotarpį (2004 – 2008 m.) bendri eksporto pardavimai vidutiniškai padidėjo 6974,2 mln. Lt. 2009 m. eksportas taip pat turėtų didėti, jei aplinkos poveikis liktų nepakitęs. Tačiau dėl pasaulinės finansų krizės įtakos, prognozuoti labai sudėtinga. Svarbiausios Lietuvos eksporto partnerės tiriamuoju laikotarpiu išliko tos pačios: Rusija (11,4 proc.), Latvija (10,0 proc.), Vokietija (8,5 proc.), Lenkija (5,9 proc.).

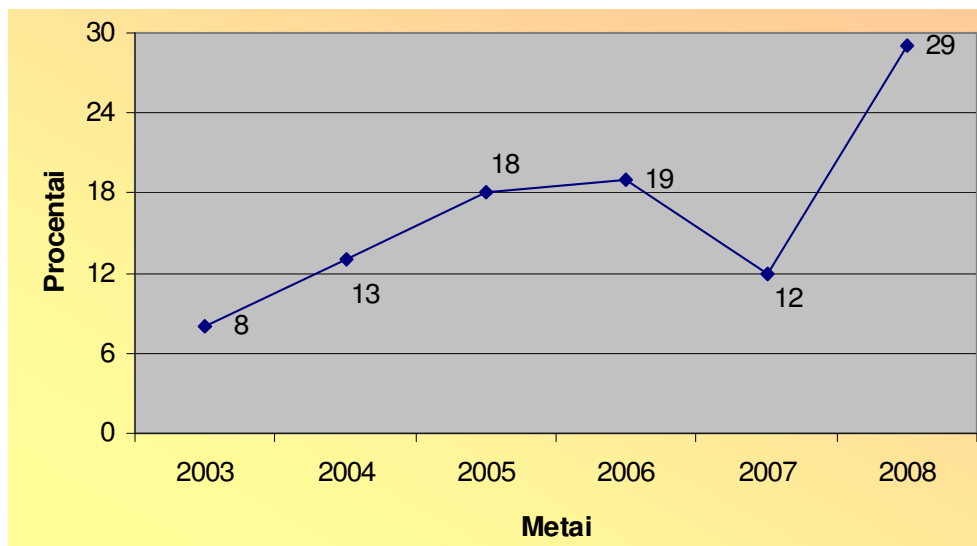
2.1.3. Eksportuojamų prekių retrospektyvinė analizė

Lietuva prekiauja su daugiau kaip 180 pasaulio valstybių. Apie 65 proc. prekių eksportuojama į ES, o 24,4 proc. – į NVS šalis. Sparčiausiai didėjo eksportas į NVS – 2005 m. jis siekė 18 proc. Jau kelerius metus Rusija yra svarbiausia Lietuvos prekybos partnerė. Į ją 2006 m. eksportuota 15 proc., į Latviją – 12,8 proc., į Vokietiją – 10,5 proc. prekių. Lietuvos įmonės į Rusiją eksportuoja ne tik daug maisto produktų, bet ir mašinų, mechaninių įrengimų. Tiesa, nemažą dalį sudaro reeksportas. Pasak L. Vaitkevičienės, tai rodo, kad lietuviai – puikūs prekybininkai. Jie pažįsta Rusijos rinką, išmano vietos verslininkų bendravimo ypatybes, todėl sugeba sėkmingai tarpininkauti.

Kazachstanas prieš trejus metus net nepateko į svarbiausių Lietuvos užsienio prekybos partnerių dvidešimtuką, tačiau per keletą metų Lietuvos eksportas į šią šalį padvigubėjo. Tam turėjo įtakos spartus Kazachstano ekonomikos augimas (įtakos turėjo pasaulyje brangstanti nafta), o kartu ir šios vidurinės Azijos valstybės perkamosios galios didėjimas. Šiuo metu Kazachstaną galima vertinti kaip vieną pažangiausių NVS regiono šalių. Kita vertus, nereiktų pamiršti, kad šios šalies verslo tradicijos ne tokios kaip Vakaruose ir ekonominių sprendimų priėmimas yra pavienių asmenų rankose.

Pastaruoju metu daug kalbama apie greitai besivystančias milžiniškas Kinijos, Indijos ir kitų Azijos šalių rinkas. Į šį regioną lietuviai eksportuoja labai nedaug: vienetinius lazerius, šaldytas uogas ir pan. – tai, ko Azijos šalys neturi arba negamina pačios. Konkuruoti Lietuva gali eksportuodama ne masinės gamybos produktus, nišą galima rasti gaminant tik išskirtinius dalykus.

Remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis, pagal standartinę tarptautinės prekybos klasifikaciją (SITC), galima teigti (žr. 5 priede), jog Lietuva per 2003 – 2008 m. daugiausia eksportavo naftos produktus ir panašias medžiagas.

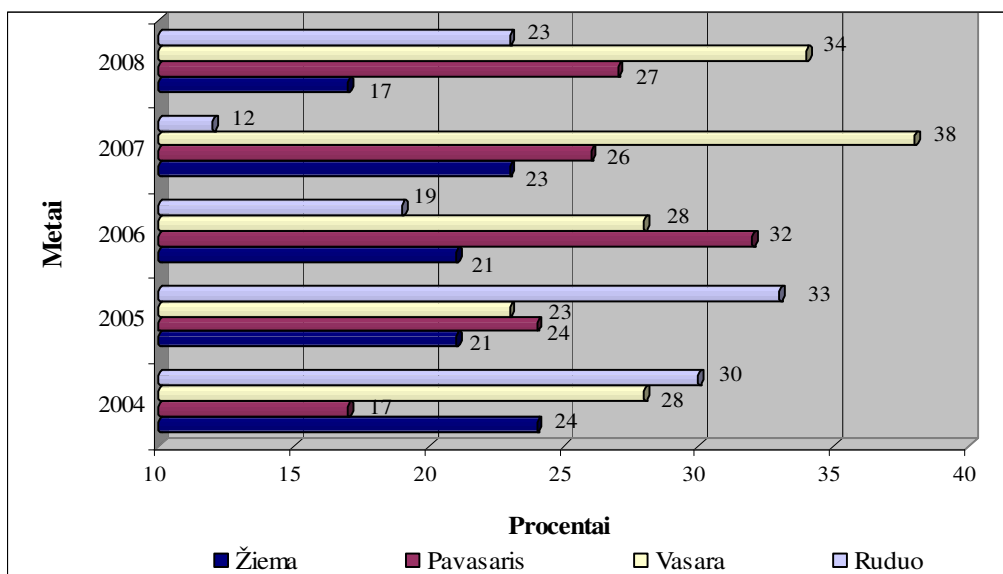


2.17 pav. Naftos produktų eksportas per 2003 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.17 pav. duomenimis, galima teigti, jog naftos produktų daugiausia eksportuota 2006 m. – už 86747,4 mln. Lt, t. y. 19 proc. Lyginant 2003 m. duomenis su 2006 m., matyti, jog eksportas naftos produktais išaugo net 11 proc., tačiau jau 2007 m. eksportuota 7 proc. mažiau nei 2006 m. Tam įtakos turėjo naftotiekio „Družba“ sustabdymas. 2008 m. naftos produktų eksportas išaugo iki 29 proc. Toks naftos produktų eksporto šuolis lėmė 2008 m. eksporto padidėjimą.

Naftos kainų kitimas yra viena 2008 – 2009 m. pasaulio ekonominės krizės priežasčių. Naftos kainų šuolį išprovokavo keli veiksniai: *augantis naftos produktų poreikis sparčiai augančių Azijos valstybių tarpe, nepakankamai padidėjusi naftos gavyba pasaulyje, sukūrusi didėjančią skirtumą tarp paklausos ir pasiūlos, naftingų regionų destabilizacija. Taip pat Jungtinių Amerikos Valstijų (JAV) Energetikos departamento bei kitų organizacijų pranešimai apie JAV naftos atsargų sumažėjimą, rūpesčiai, jog gali būti pasiektas naftos gavybos maksimumas, įtampa Vidurio rytuose bei įvairios spekuliacijos. Kainų šuoliui taip pat turėjo įtakos tokie (politiniai) įvykiai kaip Šiaurės Korėjos raketų bandymai, konfliktas tarp Izraelio ir Libano, įtampa tarp JAV ir Irako bei kiti trumpalaikius kainos šuolius sukėlę įvykiai.*



2.18 pav. Naftos produktų eksporto dinamika atskirais sezonais 2004 – 2008 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.18 pav. duomenimis, nustatyta, kad per 2004 m. daugiausiai naftos produkcijos eksportuota spalio, lapkričio ir gruodžio mėn. (virš 10 proc.), tuo tarpu mažiausiai per 2004 m. eksportuota balandžio mėn. (vos 5 proc. visos per metus eksportuotos produkcijos). 2005 m. daugiausiai produkcijos eksportuota lapkričio mėn. (11 proc.), mažiausiai – vasario mėn. (4 proc.). Per 2006 m. daugiausiai eksportuota gegužės mėn. (12 proc.), mažiausiai – lapkričio mėn. (4 proc.), kai tuo tarpu 2004 – 2005 m. lapkričio mėn. buvo eksportuota daugiausiai produkcijos. Per 2007 – 2008 m. didžioji dalis produkcijos eksportuota liepos mėn. (atitinkamai 16 proc. ir 12 proc.), tuo tarpu 2007 m. spalio – lapkričio mėn. – vos 2 proc.

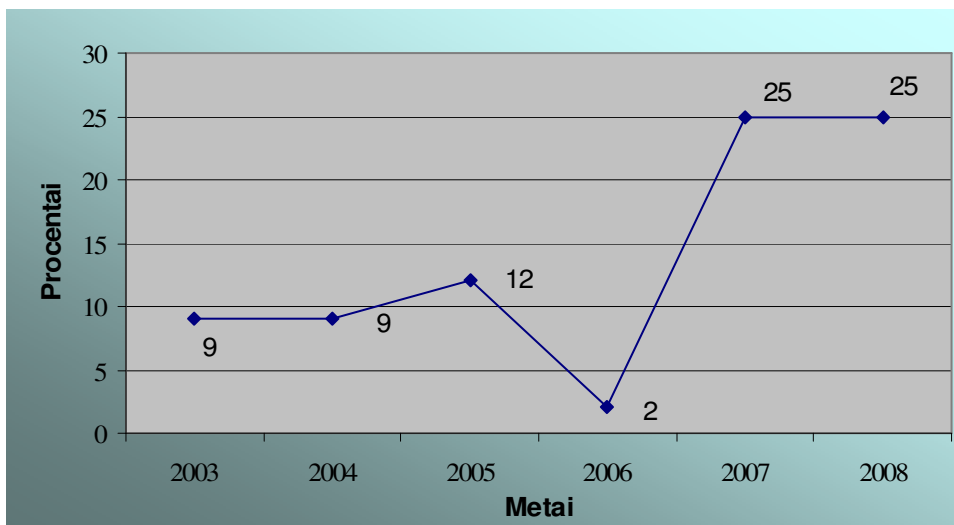
Remiantis atliktais skaičiavimais (žr. 3 priede), nustatyta, jog didžiausias naftos produktų eksportas būdingas vasaros mėnesiais, o tai sąlygoja padidėjusi naftos produktų paklausa vasaros sezonu.

Neapibrėžtumas dėl infliacijos, prognozės daugiausia susijęs su žaliavų – ypač naftos ir žemės ūkio produktų – kainų kitimu. Didėjant naftos kainai, kuro gamyba iš alternatyvių žaliavų įgauna vis daugiau ekonominio pagrindo, todėl žemės ūkio produktų kainos ilgainiui gali tapti labiau priklausomos nuo naftos kainos, o jų trumpo laikotarpio kintamumas išaugti.

Remiantis Lietuvos Statistikos departamento duomenimis (žr. 5 priede), antroje vietoje pagal eksportuojamų prekių kiekį yra kelių transporto priemonės (įskaitant transporto priemones su oro pagalbėmis). Prie eksportuojamų transporto priemonių priskiriami automobiliai, orlaiviai, laivai, valtys bei kitos transporto priemonės ir jų dalys.

Nemažai Lietuvos eksporto ir importo sudarė transporto priemonės (41 proc.). Daugiau kaip pusė importuotų transporto priemonių buvo reeksportuojama. Įtakos reeksportas turi ir kitoms šakoms. Teigiamas transporto paslaugų balansas taip pat yra reeksporto rezultatas. Didelis reeksporto ir jį aptarnaujančių paslaugų vaidmuo Lietuvos ekonomikoje leidžia įgyti iš prekių paslaugų tranzito svarbų konkurencinį pranašumą.

Transporto priemonių ir transporto pagalbinių įrenginių eksporto apimtims, kuriose antžeminio transporto (automobilių ir jų reikmenų) dalis 2004 m. buvo 60 proc., laivų ir kitų plaukiojančių įrenginių – 31 proc., būdingas nestabilumas. 1999 m. jos nusmuko iki 650 mln. Lt, po to sparčiai augo ir 2002 – 2003 m. siekė apie 3,3 mlrd. Lt arba 15 – 16 proc. bendro eksporto. Šie ženklūs svyravimai yra objektyvūs ir sunkiai prognozuojami, nes juos sukelia automobilių ir remontuotų laivų reeksportas. Atsižvelgiant į kaimyninių rytų rinkos dydį, vakarietišku automobilių paklausą ir mūsų verslininkų patyrimą, ateityje galima tikėtis reeksporto augimo.



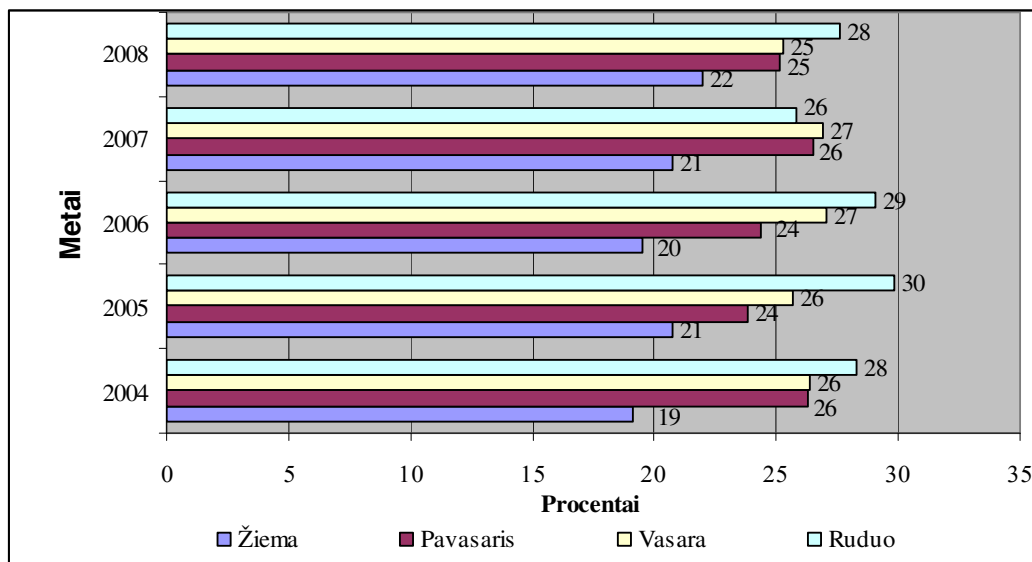
2.19 pav. Kelių transporto priemonių eksportas 2003 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.19 pav. duomenimis, nustatyta, jog kelių transporto priemonių iš Lietuvos eksportuota daugiausia 2007 m., o 2008 m. – po 25 proc. Palyginus 2003 – 2007 m. duomenis, galima teigti, jog šios produkcijos eksportas išaugo net 16 proc.

Nuo 2004 m. nuolat auga transporto ir sandėliavimo paslaugų indėlis į šalies bendrąjį vidaus produktą (BVP). 2007 m. transporto, sandėliavimo ir ryšių paslaugų BVP išaugo 12,4 proc. Transporto paslaugų eksportas sudaro net 58,5 proc. viso Lietuvos paslaugų eksporto. Tai viena iš nedaugelio Lietuvos ekonomikos sferų, kur eksportas ženkliai viršija importą. Kelių transportas sukuria 53 proc. transporto sektoriaus pridėtinės vertės ir pagal indėlį į BVP jam tenka trečioji vieta

po apdirbamosios pramonės ir prekybos sektorių. Kelių transporto indėlis į BVP net penkis kartus didesnis už geležinkelių transporto indėlį.

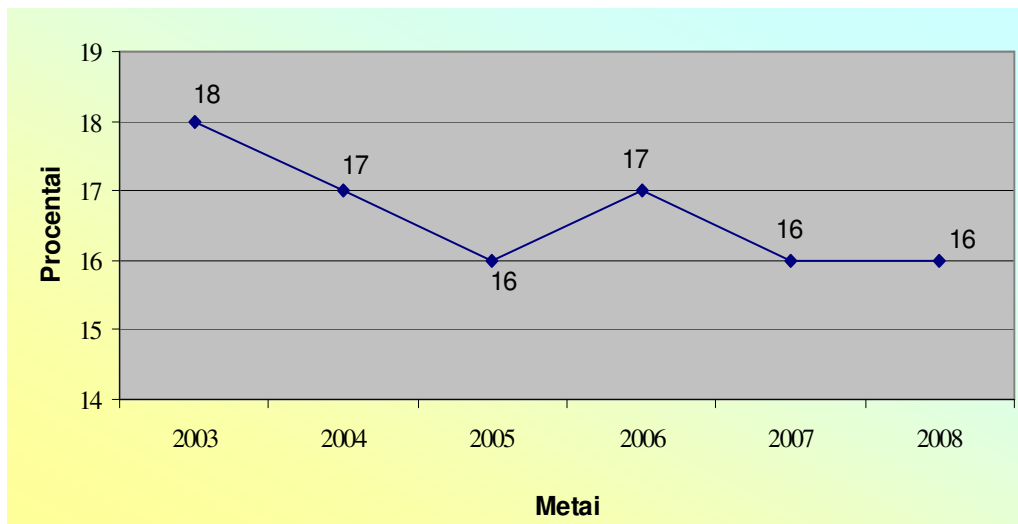


2.20 pav. Kelių transporto priemonių eksportas atskirais sezonais 2004 – 2008 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.20 pav. duomenimis, nustatyta, kad 2004 – 2008 m. laikotarpiu kelių transporto priemonių daugiausiai eksportuojama spalio mėn. – apie 10 proc. per metus, tuo tarpu sausio mėn. – vos apie 5 - 6 proc. per metus. Kitais mėnesiais kelių transporto priemonių eksportuojama tolygiai – nuo 7 iki 9 proc. Kiekvienų metų ir kiekvieno mėn. eksportuotų transporto priemonių duomenys pateikiami 3 priede.

Iš naujai įstojusių į ES valstybių, Lietuva turi didžiausią tekstilės ir drabužių pramonę. 2006 m. vidaus gamybos pramonės tekstilės ir odos sektorių sukurta pridėtinė vertė sudarė 10,4 proc., tuose sektoriuose dirbo apie 22,6 proc. visos gamybos pramonės darbo jėgos. Be to, Lietuvos vidaus rinka maža, todėl apie 80 proc. jos pagamintos tekstilės ir drabužių eksportuojama.

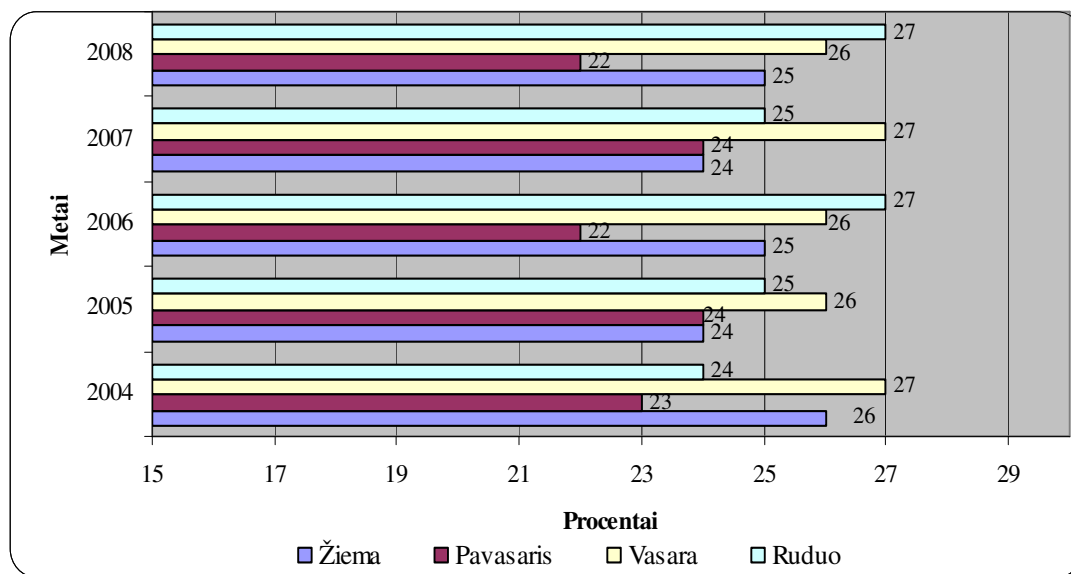


2.21 pav. Drabužių ir drabužių priedų eksportas 2003 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Išanalizavus 2.21 pav. pateiktus duomenis, galima teigti, jog drabužių eksportas tiriamuoju laikotarpiu sumažėjo 2 proc. lyginant 2003 – 2007 m. duomenimis. Drabužių eksportas nėra stabilus, 2003 m. šios produkcijos eksportuota daugiausiai – 18 proc., o 2005 m., 2007 m. ir 2008 m. eksportuota vos 16 proc. Iš viso per 2003 – 2008 m. drabužių ir drabužių priedų eksportas sudarė 36 proc. visų eksportuojamų prekių.

Lietuvoje dėvėtų prekių paklausa mažėja, o kasmet vis daugiau drabužių eksportuojama į Rusiją ir kitas NVS šalis. Naujų drabužių paklausa didėja ir Rytų Europoje, kur lietuviai eksportuoja daugumą dėvėtų prekių. Tiesa, skirtingose valstybėse asortimentas gana stipriai skiriasi. Pavyzdžiui, Uzbekijoje, Kazachstane labiausiai populiarūs vyriški drabužiai, nes šiose šalyse parduotuvėse dažniau lankosi vyrai, o ne moterys.



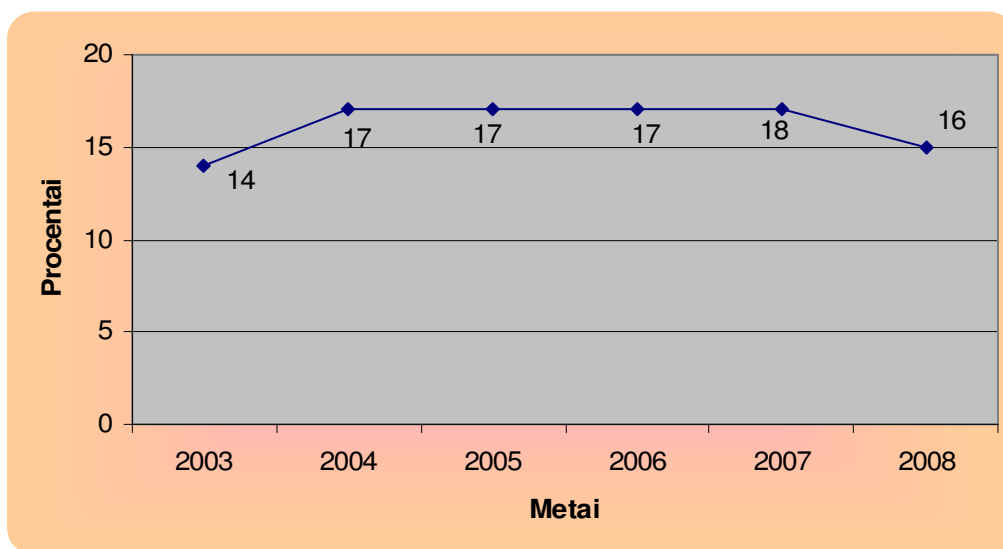
2.22 pav. Drabužių ir drabužių priedų eksporto dinamika atskirais sezonais 2004 – 2008 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.22 pav. duomenimis, galima teigti, kad vidutiniškai didžioji dalis produkcijos eksportuota rugsėjo mėn. (10 proc. produkcijos per metus). Kitais mėnesiais eksportas panašiai vienodas – apie 7 – 9 proc. per metus. Daugiausiai produkcijos (virš 10 proc.) eksportuota 2006 m. rugsėjo mėn., tuo tarpu 2007 m. gruodžio mėn. – vos 6 proc. produkcijos per metus.

Ilgą laiką išgyvenusi nuosmukį Lietuvos tekstilės pramonė atsigauna. Tekstilės pramonės įmonės, ypač tos, kurios sugebėjo sėkmingai persitvarkyti ir prisitaikyti prie rinkos keliamų reikalavimų bei šiandieną gaminančios aukštos kokybės produkciją vedantiems pasaulio prekių ženklams, vis dažniau susilaukia naujų užsakymų, kurie iki šiol atitekdavo tiekėjams iš Vakarų Europos bei Azijos. Šių pokyčių priežastys galėtų būti, pirma, besikeičiantys europiečių vartojimo įpročiai, kai vis dažniau pirmenybė teikiama Europoje pagamintai prekei, antra, apie 90 proc. pasaulio prekybos buvo finansuojama, pasitelkiant įvairius finansinius instrumentus, tad dėl pasaulinės krizės kritus tarptautinės prekybos finansavimo srautams, Azijos gamintojai, reikalavę iki 30 proc. avansinio apmokėjimo, tapo mažiau konkurencingi.

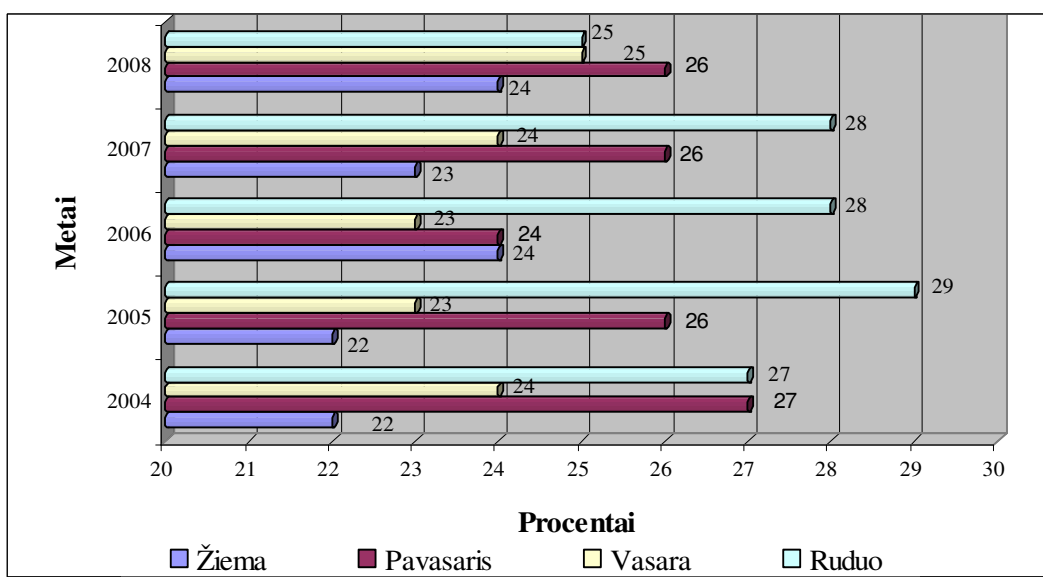
Lietuvos pramonininkų konfederacijos (LPK) viceprezidento Rimanto Varkulevičiaus teigimu, šalies eksporto augimą lėmė geresnis marketingo ir rinkodaros išmanymas. „Eksporto augimą lėmė padidėjęs aktyvumas ieškant naujų rinkų, naujų partnerių. Lietuvos įmonės išmoko ir dalyvauti parodose, ir derėtis. Įmonės suprato, kad marketingas yra rimta veikla – norint eiti į turgų, reikia eiti į turgų. Be to, kai kurios įmonės atnaujina technologijas: medžio, chemijos, elektronikos pramonę. Dėl patikimos kokybės prisitaikome ne tik prie Europos, bet ir prie pasaulio reikalavimų“, – sakė R.Varkulevičius.



2.23 pav. Elektros mašinų, aparatų ir prietaisų, nenurodytų kitose pozicijose, bei jų elektrinių dalių eksportas 2003 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.23 pav. duomenimis, 2003 – 2008 m. laikotarpiu elektros mašinų, aparatų ir prietaisų, nenurodytų kitose pozicijose, bei jų elektrinių dalių iš viso buvo eksportuota 30 proc. lyginant su kitomis prekių grupėmis. Šios grupės eksportas praktiškai nekinta. Mažiausiai eksportuota 2003 m., tuo tarpu 2004 – 2006 m. išlieka pastovus eksportas, lygus 17 proc., tačiau 2008 m. pradeda mažėti.



2.24 pav. Elektros mašinų, aparatų ir prietaisų, nenurodytų kitose pozicijose, bei jų elektrinių dalių dinamika atskirais sezonais 2004 – 2008 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.24 pav. duomenimis, galima teigti, kad daugiausiai pajamų iš elektros mašinų ir kt. dalių gaunama kovo, balandžio, rugsėjo, spalio ir lapkričio mėn., kuomet jos sudaro po 9 proc. visų pajamų per metus. Mažiausiai uždirbama gruodžio mėn. – gaunama vos 7 proc. pajamų. Tuo tarpu daugiausiai per metus buvo uždirbta 2005 m. lapkričio mėn., kai pajamos iš elektros mašinų, aparatų ir prietaisų sudarė 10 proc. Mažiausiai pajamų gauta 2008 m. gruodžio mėn. – vos 6 proc. visų per metus gautų pajamų.

Po 1998 – 1999 m. nuosmukio didėjo mašinų ir įrenginių (šių prekių nomenklatūra plati) eksporto apimtys, kurios 2004 m. siekė beveik 3,3 mlrd. Lt, ir bendro eksporto dalyje sudarė 12,7 proc. Nors 2005 m. I ketv. augimas išliko spartus (23 proc.) ir nepakito, mašinų ir įrenginių eksporto tolesnis didinimas yra pakankamai problematiškas. Verta paminėti, jog apie 2/3 šioje prekių grupėje sudaro elektros mašinos ir įrenginiai, garso įrašymo ir atkūrimo, televizijos vaizdo ir garso įrašymo bei atkūrimo aparatai ir visų jų dalys, t. y. daugiausiai elektronikos pramonės produkcija. Šiai šakai, Lietuvai įstojus į ES, tapo sudėtingiau konkuruoti su Pietryčių Azijos šalių gamintojais. Tai rodo paaštrėjusios AB „Ekranas“ (šiuo metu įmonė likviduota), AB „Vilniaus Vingis“ ir kitų įmonių produkcijos pardavimo problemos.

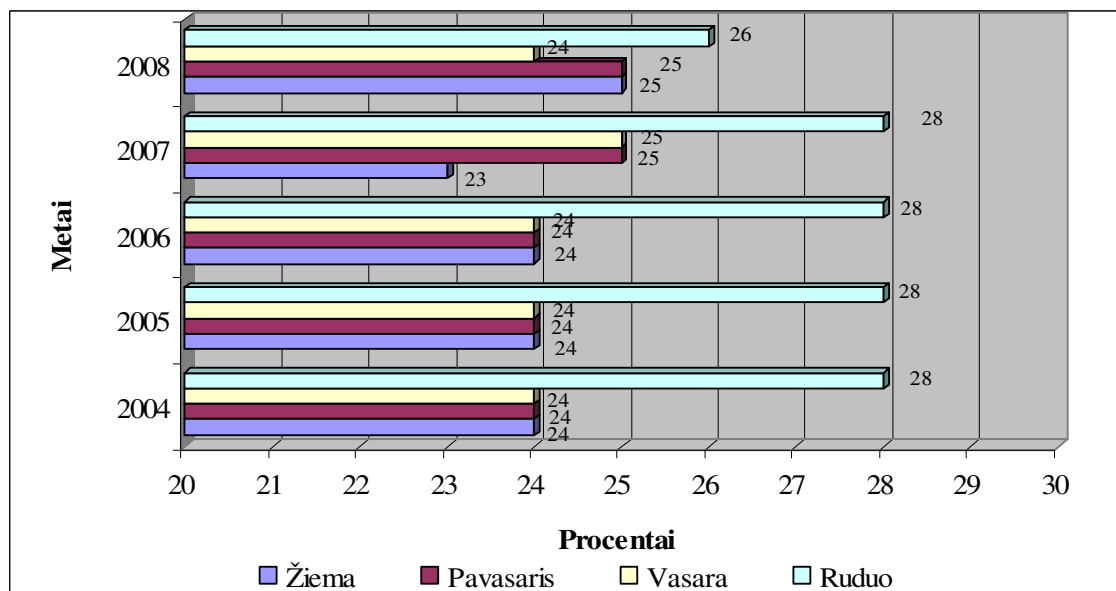
Lietuva pramoninės gamybos baldus pradėjo eksportuoti dar 1963 m., kai kitos to meto pramonės šakos eksportui dar neturėjo ko pasiūlyti. Lietuvoje sukurti ir pagaminti baldai jau 1965 m. buvo parduodami Kipre, Norvegijoje, 1967 m. pradėti eksportuoti į Kanadą, nuo 1968 m. – į Daniją, Jungtinę Karalystę, Vokietiją, nuo 1970m. – į Prancūziją, Austriją.

Dabar didžioji dalis Lietuvos baldų pramonės dirba jau tik eksportui, jos pagamintą produkciją noriai perka daugelyje pasaulio šalių esantys dideli prekybos centrai. Geri ir kol kas visai patikimi ryšiai su koncernu „IKEA“ ne tik garantuoja eksporto užsakymus, bet ir skatina naujas, papildomas investicijas.

Lietuvos baldų pramonė šiuo metu yra viena iš sėkmingiausiai dirbančių ir neabejotinai perspektyvių Lietuvos pramonės šakų. Taip rodo šios pramonės pastarųjų metų veiklos rezultatai. Auga įmonių ir dirbančiųjų skaičius, didėja gaminamos ir eksportuojamos produkcijos kiekis. Šis procesas tapo ypač dinamiškas, kai daugumos didžiųjų baldų gamybos įmonių prekybos partneriu tapo Švedijos didmeninės baldų prekybos firma „IKEA“.

Nuosekliai ir sparčiai nagrinėjamu laikotarpiu augo baldų ir su jais susijusių dirbinių eksportas, 2004 m. pasiekęs 1,6 mlrd. Lt arba 6,0 proc. viso eksporto apimties (grynai baldai sudaro apie 65 proc.). Tokias tendencijas lėmė Lietuvos baldininkų sutartys su galingu švedų koncernu „IKEA“, kurio metinė apyvarta siekia 12 – 13 mlrd. EUR ir kuris perka didžiąją dalį produkcijos. Atsižvelgiant į tai, kad koncernas savo apyvartą planuoja kasmet didinti 15 proc., galima tikėtis didesnių baldų užsakymų ir eksporto augimo. Tai patvirtina ir sparčiai į šį sektorių augančios

materialinės investicijos (2004 m. siekė apie 220 mln. Lt), naujų pajėgumų plėtra. Kita vertus, eksporto plėtros susiejimas su vienu pirkėju, kad ir galingu bei kol kas patikimu, gali būti apibūdinamas kaip rizikingas.



2.25 pav. Baldų ir jų dalių, patalynės reikmenų, čiužinių, čiužinių karkasų, pagalvių eksporto dinamika atskirais sezonais 2004 – 2008 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.25 pav. duomenimis, galima teigti, kad kiekvieną metų laikotarpį eksportuojama daugiaž vienodai – po 8 proc., tik rugsėjo, spalio ir lapkričio mėn. baldų eksportuojama 9 proc.

Analizuojant baldų pramonės šalyje veiklos rezultatus pastebėta, kad baldų gamyboje dalyvauja nemažai medienos, metalo, plastmasių pramonės įmonių, kurios gamina atskiras baldų dalis (komponentus). Šiuolaikiniai baldai gaminami ne tik iš medžio, bet ir iš stiklo, metalo, plastikų. Lietuvoje daugiausiai gaminami mediniai baldai. Šiuo metu baldus gamina ne tik dideli fabrikai, bet ir mažesnės dirbtuvės. Pusė Lietuvoje pagamintų baldų eksportuojami. Daugiausia baldų gaminama Kaune (25 proc.), Klaipėdoje (15 proc.), Vilniuje (13 proc.), Šilutėje (10 proc.) ir Ukmergėje (8 proc.). Vilniuje daugiausia gaminami minkštieji baldai, Šilutėje – virtuvės baldai, Ukmergėje – buitiniai baldai.

Eksportuojama produkcija – tai lovos, sofas, foteliai, pufai, čiužiniai, rašomieji stalai, spintos, lentynos, staliukai ir t.t. Lietuviški baldai užsieniečiams patrauklūs savo gera kokybe, ilgaamžiškumu, dizainu, patogumu bei praktiškumu.

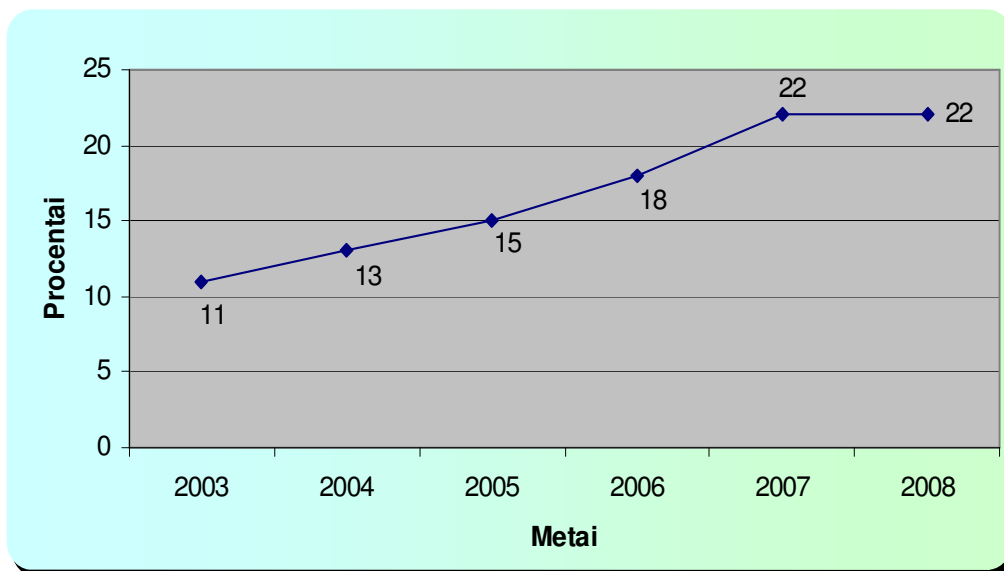
2003 m. pagrindinės baldų eksporto rinkos buvo Vokietija (21,2 proc. bendro baldų eksporto), Didžioji Britanija (12,9 proc.), Danija (9,1 proc.), Prancūzija (8,2 proc.), Švedija (17 proc.), JAV

(5,9 proc.), Norvegija (4,6 proc.). Lyginant 2003 – 2004 m. duomenis, baldų eksportas išaugo iki 44,4 proc., kai 2003 m. buvo 41,6 proc.

Per 2004 m. į Jungtinę Karalystę eksportuotos produkcijos vertės dalis bendrame eksporte nepakito ir išliko tokia pati kaip ir 2003 m. – 12 proc. Baldų čia parduota už 21 proc. didesnę sumą ir tai sudarė 57 proc. bendros eksporto vertės. Medienos ir jos gaminių eksportas į šią rinką sumažėjo 3 proc., jų dalis bendrame eksporte nuo 47 proc. sumažėjo iki 42 proc. Surenkamų medinių statinių vertė per metus sumažėjo 8 proc. Išvežamoje produkcijoje jie sudarė tik 1 proc.

Medienos ir jos gaminių eksportas daugiausia dėl išaugusių pjautinės medienos pardavimų padidėjo 77 proc. Jų dalis rinkoje pakilo iki 23 proc. Pagrindine preke, eksportuojama į Prancūziją, išliko baldai. Kadangi jų parduota tik už 25 proc. didesnę sumą, jų dalis nuo 79 proc. sumažėjo iki 75 proc.

2005 m. apie 70 proc. pagamintų baldų eksportuota į Latviją, Daniją, Belgiją, Švediją, Vokietiją, Prancūziją, Nyderlandus, Jungtinę Karalystę, Australiją.

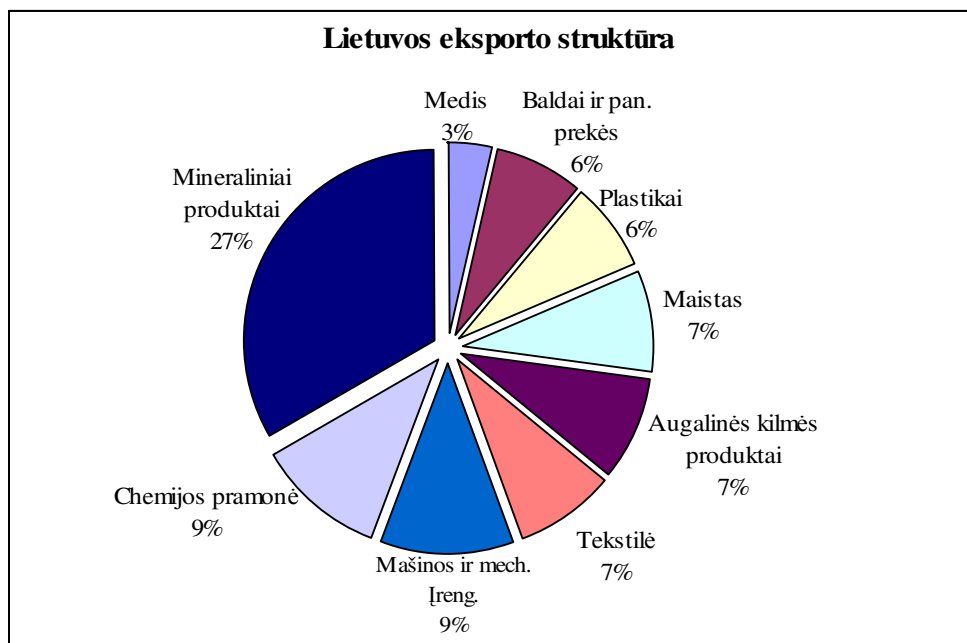


2.26 pav. Baldų ir jų dalių, patalynės reikmenų, čiužinių, čiužinių karkasų, pagalvių eksportas 2003 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.26 pav. duomenimis, nustatyta, kad baldų grupės produktų eksportas kasmet augo. Daugiausia šios grupės prekių eksportuota 2007 m. ir 2008 m. – 22 proc. visos eksportuojamos produkcijos, tuo tarpu 2003 m. – tik 11 proc. Lyginant 2003 – 2008 m. duomenis galima teigti, kad baldų eksportas išaugo 11 proc., 2008 m. šios produkcijos eksportuota dvigubai daugiau nei 2003 m.

Pasaulio finansų krizė turėjo neigiamos įtakos visoms Lietuvos ūkio šakoms. Dėl staiga išaugusių energijos, žaliavų ir darbo jėgos kainų labai sumažėjo medienos pramonės rentabilumas, kai kurios įmonės prarado rinkas ir produkcijos užsakovus. Pirmiausia sumažėjusi yra pjautinės medienos ir jos dirbinių paklausa tiek vidaus, tiek ir užsienio rinkose, tad kai kurios įmonės buvo priverstos likviduotis.



2.27 pav. Lietuvos eksporto struktūra

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

Remiantis pateiktu 2.27 pav., svarbiausi Lietuvos eksportuojančios pramonės sektoriai yra mineralinių produktų, chemijos, mašinų gamybos, plastikų, tekstilės, baldų, maisto ir augalinių produktų sektoriai. Jų svorį eksporto struktūroje galima pamatyti šioje diagramoje. Ir be detalios analizės galima teigti, kad dauguma eksportuojančių sektorių produktui pagaminti naudoja arba gali naudoti importuotą žaliavą, o importuota žaliava prekės kaštų struktūroje sudaro didžiąją dalį kaštų.

Apibendrinant galima daryti išvadą, kad Lietuvos eksporto pagrindą sudaro naftos produktų pardavimas. 2008 m. naftos eksportas išaugo iki 29 proc. Aprangos ir tekstilės sektorius labai svarbus eksporto struktūroje. Aprangos ir tekstilės sektoriaus svarbos palyginimas Lietuvoje bei kitose ES šalyse leidžia teigti, kad Lietuva yra tarp labiausiai šiame sektoriuje besispecializuojančių šalių, nusileidžianti tokioms šalims, kaip Bulgarija, Rumunija, Portugalija.

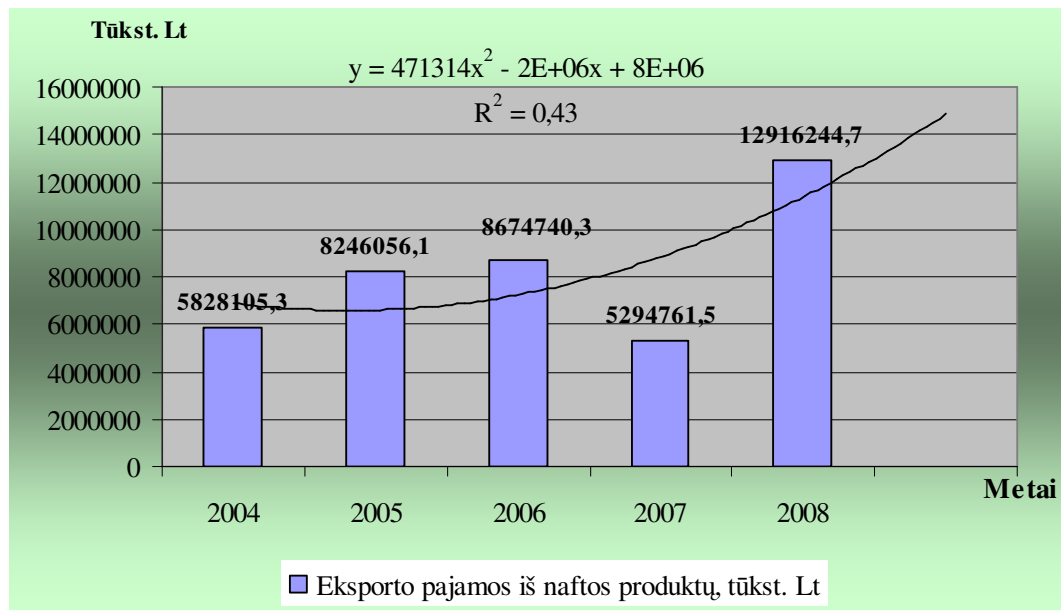
Labai sparčiai augo transporto priemonių ir kitos transporto įrangos dalis eksporto srutūroje. 2007 – 2008 m. kelių transporto priemonių iš Lietuvos buvo eksportuota po 25 proc.

Perspektyviausios Lietuvos eksporto šakos buvo drabužiai ir drabužių priedai (per 2003 – 2008 m. šios grupės eksportas sudarė 36 proc. visų eksportuojamų prekių), elektros mašinos, aparatai ir prietaisai, nenurodyti kitose pozicijose, bei jų elektrinės dalys (2003 – 2008 m. iš viso buvo eksportuota 30 proc., lyginant su kitomis prekių grupėmis), baldai ir baldų dalys, patalynės reikmenys, čiužiniai, čiužinių karkasai, pagalvės (2003 – 2008 m. šios prekės sudarė 22 proc. visų eksportuojamų prekių).

Sezoniškumas daugiausia įtakoja naftą, jos produkciją, todėl prieš ją eksportuojant derėtų į sezoniškumo svyravimus atkreipti dėmesį, tuo tarpu mažiausiai įtakos sezoniškumas turi elektros mašinų bei jos priedų eksportui.

2.1.4. Eksportuojamų prekių perspektyvos analizė

Lietuva daug pagaminamos produkcijos eksportuoja į užsienio šalis, daugiausiai eksportuojami naftos produktai, kelių transporto priemonės, drabužiai ir drabužių priedai, elektros mašinos, aparatai ir prietaisai, nenurodyti kitose pozicijose, bei jų elektrinės dalys, baldai ir jų dalys, patalynės reikmenys, čiužiniai, čiužinių karkasai, pagalvės ir daugelį kitų prekių.

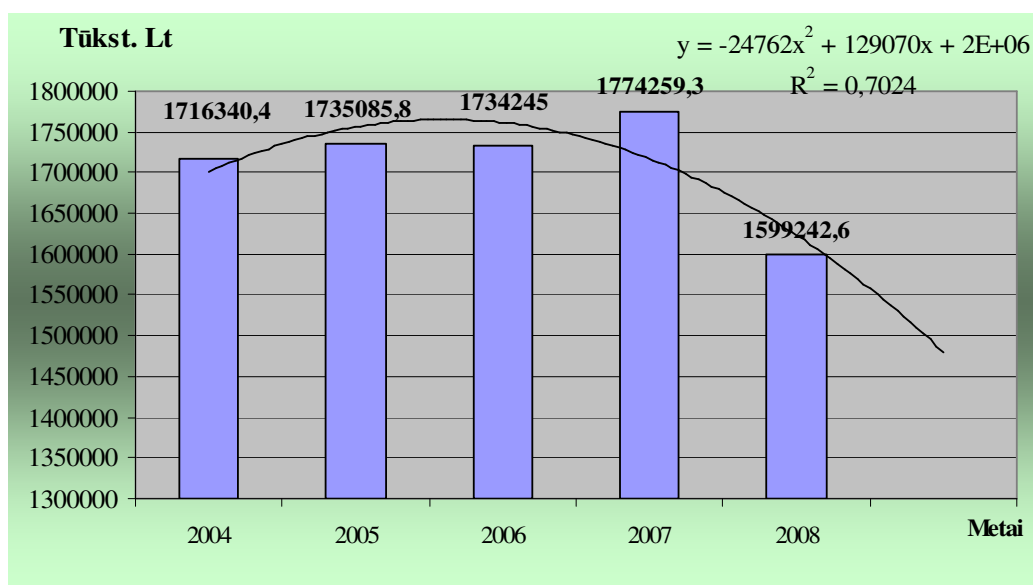


2.28 pav. Eksporto pajamos 2004 - 2008 m. iš naftos produktų (tūkst. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Atlikus eksporto pajamų iš naftos produktų perspektyvos analizę taikant polinomo tendrą nustatyta, kad 2009 metais pajamos iš naftos produktų eksporto turėtų augti su sąlyga, jei aplinkos poveikis išliks nepakitęs. Apskaičiuota aproksimacijos paklaida $\mu = 18,3$ proc. leidžia abejoti atliktos prognozės patikimumu. Esant nepatikimiems prognozės rezultatams numatant šio rodiklio

perspektyvą remtasi ekonomikos ekspertų vertinimu, kuris teigia, kad pajamos iš naftos produktų eksporto artimiausius metus atspindės pasaulines tendencijas naftos produktų rinkoje. Vertinant naftos produktų pardavimus atskirais mėnesiais pastebėta, kad daugiausia naftos produktų eksportuota liepos mėn., vėliau eksportas mažėjo. Nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. pardavimai vidutiniškai sumažėjo 67312 tūkst.Lt. Todėl galima teigti, kad 2009 m. naftos produktų eksportas turėtų padidėti tik liepos mėn., nes šiuo metų laiku išauga naftos produktų paklausa ir padidėja jų vartojimas. Įvertinus tai, kad degalų kainos Lietuvoje sąlyginai didesnės nei kaimyninėse šalyse pastebėta, kad tokia susidariusi situacija verčia gyventojus kurą pirkti tose šalyse, kur jis pigesnis.



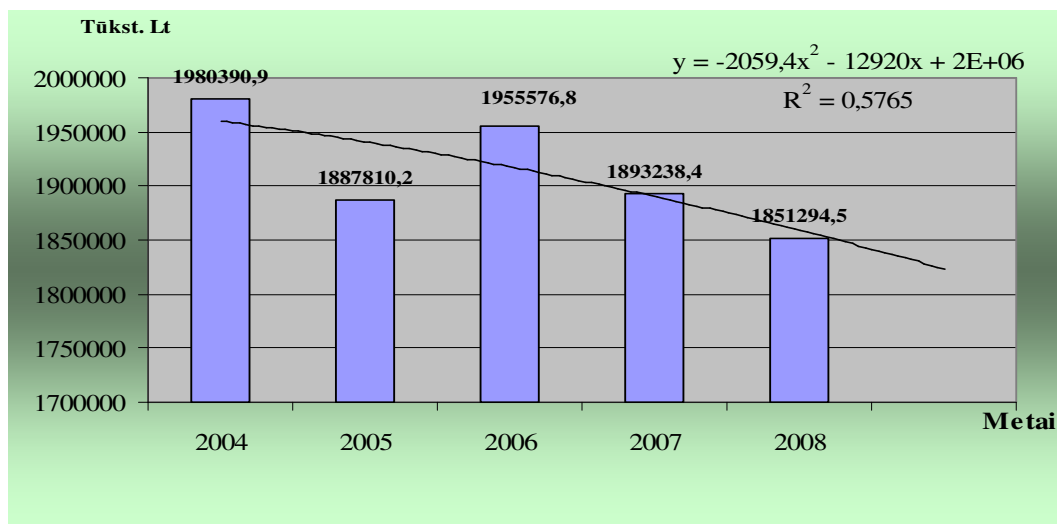
2.29 pav. Eksporto pajamos 2004 - 2008 m. iš elektros mašinų, aparatų ir prietaisų, nenurodytų kitose pozicijose (tūkst. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Atlikus elektros mašinų, aparatų ir prietaisų, nenurodytų kitose pozicijose eksporto perspektyvos analizę taikant polinomo tendą nustatyta, kad 2009 metais pajamos iš šių produktų eksporto turėtų mažėti su sąlyga, jei aplinkos poveikis išliks nepakitęs. Apskaičiuota aproksimacijos paklaida $\mu = 9,9$ proc. rodo, kad prognozės rezultatais galima tikėti.

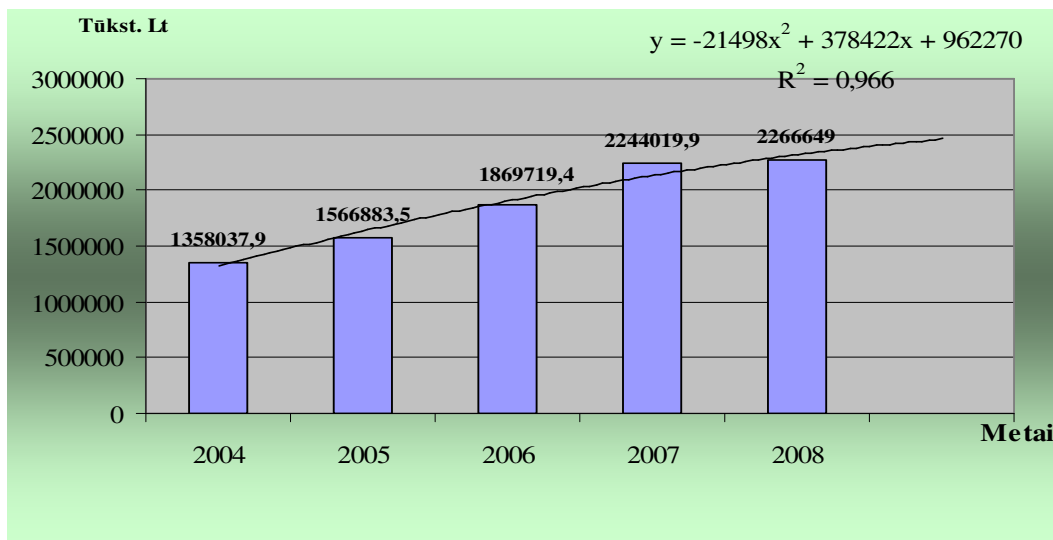
Vertinant šios prekių grupės numatomas eksporto pajamas mėnesiais pastebėta, kad elektros mašinų prekių grupės eksportas per 2008 m. mažėjo. Nuo 2008 m. kovo mėn. iki 2009 m. vasario mėn. pardavimai vidutiniškai sumažėjo 5815x tūkst. Lt. Todėl ir 2009 m. pabaigoje pardavimai turėtų mažėti. Tačiau elektros mašinų prekių grupės priemonės yra labai paklausios Lietuvos bei

užsienio rinkose, dėl šios priežasties ši prekių grupė ateityje turėtų atsigauti ir stabilizuoti šios grupės eksportą.



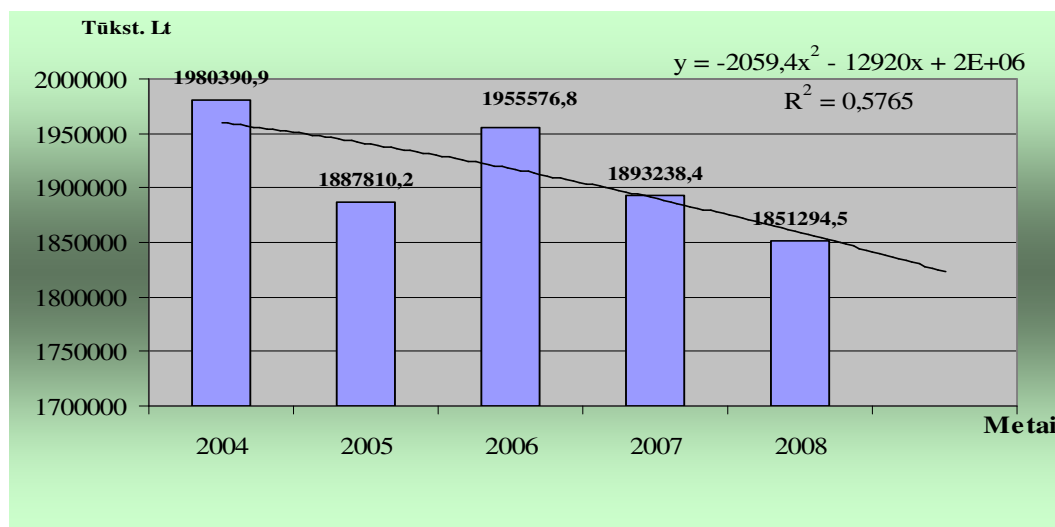
2.30 pav. Eksporto pajamos 2004 - 2008 m. iš kelių transporto priemonių (tūkst. Lt)
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Atlikus elektros kelių transporto priemonių eksporto perspektyvos analizę taikant polinomo tendą nustatyta, kad 2009 metais pajamos iš šių produktų eksporto turėtų mažėti su sąlyga, jei aplinkos poveikis išliks nepakitęs. Apskaičiuota aproksimacijos paklaida $\mu = 11,8$ proc. rodo, kad prognozės rezultatais nėra patikimi. Remiantis ekonomikos ekspertų vertinimu galima teigti, kad kelių transporto priemonių eksportas turėtų mažėti dėl smukusio vartojimo ir sumažėjusios paklausos.



2.31 pav. Eksporto pajamos 2004 - 2008 m. iš baldų ir jų dalių, patalynės reikmenų, čiužinių, čiužinių karkasų, pagalvių (tūkst. Lt)
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Atlikus baldų ir jų dalių, patalynės reikmenų, čiužinių, čiužinių karkasų, pagalvių eksporto perspektyvos analizę taikant polinomo tendą nustatyta, kad 2009 metais pajamos šių produktų eksporto turėtų augti su sąlyga, jei aplinkos poveikis išliks nepakitęs. Apskaičiuota aproksimacijos paklaida $\mu = 4,6$ proc. rodo, kad prognozės rezultatai patikimi. Remiantis ekonomikos ekspertų vertinimu galima teigti, kad baldų ir jų dalių gamybos eksporto lėtėjimą sąlygos vartotojų apsisprendimas taupyti atidedant naujų baldų įsigijimo galimybę.



2.32 pav. Eksporto pajamos 2004 - 2008 m. iš drabužių ir drabužių priedų (tūkst. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Atlikus drabužių ir drabužių priedų eksporto perspektyvos analizę taikant polinomo tendą nustatyta, kad 2009 metais pajamos iš šių produktų eksporto turėtų mažėti su sąlyga, jei aplinkos poveikis išliks nepakitęs. Apskaičiuota aproksimacijos paklaida $\mu = 16,9$ proc. rodo, kad prognozės rezultatais nėra patikimi. Remiantis ekonomikos ekspertų vertinimu galima teigti, drabužių ir jų priedų eksportas turėtų mažėti dėl smukusio vartojimo ir sumažėjusios paklausos.

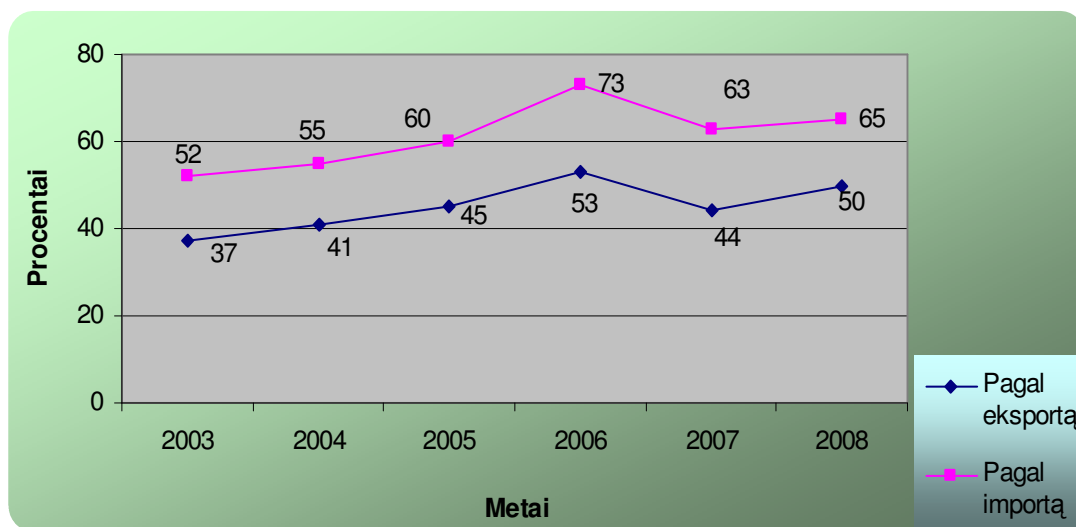
Apibendrinant galima teigti, kad 2009 m. daugiausiai produkcijos turėtų būti eksportuojama iš baldų grupės. Lietuva pajėgi sunaudoti tik dalį gaminamų naftos produktų, kitą dalį būtina parduoti užsienyje. Į Rytus eksportuoti galima tik pigiau nei kainuoja patiems ir nedaug, nes Rusija savo pigia nafta aprūpina daugelį kaimyninių šalių. Norint produktyviai dirbti ir eksportuoti, reikalingas nuolatinis patikimas žaliavos srautas.

2.1.5. Eksportą įtakojančių veiksnių analizė

Vienas svarbiausių veiksnių, apibūdinančių šalies eksporto situaciją, yra šalies ekonomikos atvirumo laipsnis. Kitaip tariant, atviroje ekonomikoje eksportas yra didelis, palyginti su tos ekonomikos nacionalinėmis pajamomis. Šalies atvirumo arba jos priklausomybės nuo kitų šalių laipsnio matas yra jos eksporto santykis su BVP. Paprastai nedidelės šalys yra atviresnės negu didžiosios.

Nagrinėjant Lietuvos eksporto rodiklius būtina turėti omenyje, kad net ketvirtadalį viso šalies eksporto sudaro AB „Mažeikių nafta“ produktai.

Siekiant įvertinti eksporto priklausomybę nuo kitų šalių, apskaičiuotas ekonominio atvirumo laipsnis pagal eksportą, pateikiamas 2.33 pav.

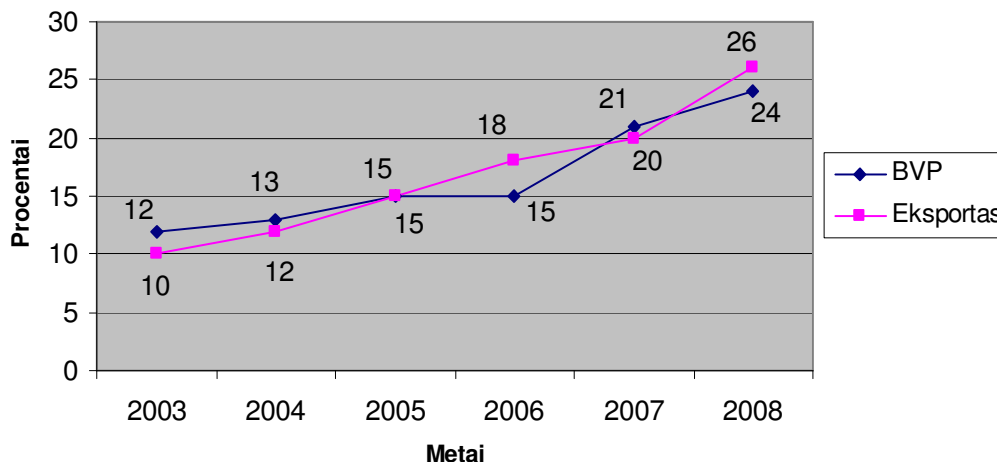


2.33 pav. Eksporto ir importo ekonominio atvirumo laipsniai 2003 – 2008 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.33 pav. duomenimis, galima teigti, jog Lietuvos eksporto priklausomybė nuo kitų šalių 2003 – 2008 m. padidėjo 13 proc., per tą patį laikotarpį importo priklausomybė nuo kitų šalių padidėjo taip pat 13 proc. Nepaisant to, kad bendras metinis 2008 m. BVP išaugo, tačiau jau 2008 m. IV ketvirtį, lyginant su 2007 m. IV ketvirčiu, BVP sumažėjo 2,0 proc.

Vertinant eksporto ir BVP augimo tempus, galima pastebėti didesnius eksporto augimo tempų svyravimus, lyginant su BVP augimo tempais. Toks augimo tempų kitimas rodo, kad šalies eksporto apimtys yra tik vienas iš daugelio kintamųjų, kurie sąlygoja šalies ekonomikos augimą.



2.34 pav. Eksporto ir BVP augimo tempai 2003 – 2008 m. (proc.)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remdamiesi 2.34 pav. duomenimis, galime teigti, kad eksportas kiekvienais metais nuosekliai augo. Lyginant 2003 – 2008 m., eksportas išaugo 16 proc. BVP 2003 m. sudarė 12 proc., 2005 – 2006 m. jis buvo lygus 15 proc, o 2008 m. pakilo iki 24 proc. Taigi, eksporto augimo tempai lenkė BVP augimo tempus. Eksportas nėra tik BVP funkcija, nes jis priklauso ir nuo kitų atsitiktinių veiksnių (investicijų, statybos apimčių, lėšų skirtų švietimui ir mokslui, vidaus ir užsienio investicijų ir kt.). Tačiau eksportas ir BVP yra susieti koreliacine priklausomybe.

Eksporto spartus augimas turi tam tikrų neigiamų pasekmių. Augant eksporto apimtims, gaunamos vis mažesnės įplaukos į šalies biudžetą iš pridėtinės vertės mokesčio (PVM), nes, eksportuojant produkciją, šis mokestis yra gražinamas. Kadangi PVM yra pagrindinis biudžeto pajamų šaltinis, suprantama, kad augančios eksporto apimtys stipriai mažina šalies biudžeto pajamas.

2009 m. pradžioje ekonomikos augimas sulėtėjo. Naujausi duomenys ir tyrimai rodo, kad IV ketvirtyje BVP žymiai sumažėjo, o ekonomikos silpnumas euro zonoje tęsis ir pirmą pusmetį.

„Pagrindinė ir vienintelė pasaulinės ekonomikos krizės griūtis priežastis yra pagrindinės pasaulio valiutos – JAV dolerio perprodukcija. Nuo 1971 metų, kai buvo atšauktas dolerio susiejimas su aukso turiniu, turimu JAV, dolerius ėmė spausdinti neribotais kiekiais. Perkamoji dolerio galia buvo susieta ne tik su JAV BVP (kaip tai vyksta kiekvienoje normalioje šalyje), bet ir su visų pasaulio šalių BVP. Viskas gal būtų ir neblogai, bet tos valstybės, kurių ekonomikos ėmė užtikrinti dolerio stiprumą, niekada nekontroliavo ir nekontroliuoja dolerio emisijos mastų. Šitos kontrolės realiai neturi ir JAV vyriausybė. Tokią teisę turi tik JAV FRS“, – teigia Kęstutis Grinius.

JAV ekonominė krizė įtakoja ne tik ES finansų sektorių, bet ir viso regiono ekonomiką. Reaguodamas į tai, Europos Centrinis bankas (ECB) atsisakė numatyto bazinės palūkanų normos didinimo, išlaikydamas galiojančią 4 proc. normą. Po akcijų kainų kritimo svarbiausios vertybinių popierių biržos bent iš dalies arba visiškai atsigavo, tačiau investuotojai tapo atsargesni, o bankai sugriežtino kreditavimą.

Lietuvos ekonomika jau spėjo pajusti dolerio kurso kritimą, kuris ženkliai pabrangino eksportą į JAV, bet lygiagrečiai atpigino importą, apmokamą doleriais. Lietuvos eksportas į JAV sudarė tik apie 3 proc. ir tapo visai nereikšmingas. Tačiau ES ekonomikos lėtesnis augimas apsunkina šalies eksportą į Vokietiją ir kitas valstybes. Be to, infliacijos, kartu ir savikainos, augimas Lietuvoje, viršijantis daugumos kitų ES šalių atitinkamus rodiklius, mažina eksporto konkurencingumą.

Dėl atpigusio dolerio krito kainos kai kurioms importinėms prekėms, taip pat ir naftos produktams. Pigesnio importo teigiamai daliai priklauso prekės, reikalingos ūkio plėtrai ir modernizavimui. Vartojimo prekės tam tikslui nepasitarnauja, bet žymia dalimi prisideda prie ir taip aukšto užsienio prekybos ir einamosios sąskaitos neigiamo balanso.

Iki šiol buvę spartaus BVP ir darbo užmokesčio augimo tempai sulėtės, bet tik nežymia dalimi, dėl Amerikos finansinės krizės. Nekilnojamo turto rinkoje galima tikėtis, kad investicijų bumas palaipsniui mažės ir bus pristabdytas kainų augimas. Nepriklausomai nuo ekonomikos plėtros lėtėjimo, numatomas ir tolesnis infliacijos kilimas, tačiau jis nepriklauso nuo JAV sukeltos finansinės krizės.

Lietuvos Respublika savo užsienio prekybos politiką derina su pasaulinės prekybos organizacijos nuostatomis bei Europos Sąjungos užsienio prekybos politikos principais, t. y. siekia liberalizuoti prekybą, užtikrinti konkurencingas laisvos rinkos ekonomikos sąlygas ir gerinti dvišalius bei daugiašalius santykius su kitomis valstybėmis. Vykdydama liberalią užsienio prekybos politiką, Lietuva netaiko kiekybinių apribojimų (kvotų), diskriminacinių vidaus mokesčių, prekybą varžančio licencijavimo ir pan. Pagrindinė užsienio prekybos politikos reguliavimo priemonė yra importo muitai.

Eksportą (importą) įtakoja kultūriniai, ekonominiai, finansiniai, politiniai ir teisiniai veiksniai, kurie neretai labai skiriasi nuo savoje šalyje vyraujančių atitinkamų verslo aplinkos veiksnių.

2007 m., palyginti su 2006 m., eksportas padidėjo 11,1 procento, be mineralinių produktų – 26 procentais. Lietuviškos kilmės prekių eksportas 2007 m., palyginti su 2006 m., padidėjo 4,5 procento, be mineralinių produktų – 24,3 procento.

Eksporto augimui įtakos turėjo plastikų ir jų dirbinių (74,7 proc.), antžeminio transporto priemonių (23,6 proc.), trąšų (48,6 proc.), mašinų ir mechaninių įrenginių (21,7 proc.) eksportas.

2007 m. svarbiausi Lietuvos eksporto partneriai buvo Rusija (15 proc.), Latvija (12,9 proc.), Vokietija (10,5 proc.), Lenkija (6,3 proc.). 2007 m. didžiausią Lietuvos eksporto dalį sudarė

mineraliniai produktai (13,7 proc.), mašinos ir mechaniniai, elektros įrenginiai (12,9 proc.), transporto priemonės ir pagalbinių transporto įrenginiai (10,6 proc.).

2008 m. III ketvirtį tiek euro zonoje, tiek visoje ES BVP sumažėjo 0,2 proc. Tai reiškia, kad, II ketvirtį iš eilės mažėjant BVP, euro zonoje pirmą kartą prasidėjo techninis nuosmukis. Sprendžiant iš toliau blogėjančių tyrimų duomenų visuose sektoriuose ir šalyse ir aiškiau kitų svarbiausių rodiklių blogėjimo IV ketvirtį, visą pirmą šių metų pusmetį BVP ir toliau mažės.

Tikėtina, kad smukimo tendencija apims daugumą šalių, nes įtakos turės finansų krizė, pasaulinis ciklas, o kai kuriose valstybėse narėse ir būsto sektoriaus nesėkmės. Manoma, kad sumažėjusi tiek privataus sektoriaus, tiek grynoji užsienio paklausa gerokai stabdys BVP augimą ir situaciją švelnins tik valdžios sektoriaus vartojimas bei valstybės investicijos. Mažėjant pajėgumų panaudojimo mastui, blogėjant ekonominėms perspektyvoms ir griežtėjant finansavimo sąlygoms, staiga ėmė mažėti ir privačiojo sektoriaus investicijos, kurios pakilimo metu buvo pagrindinė varomoji jėga.

Remiantis LR Statistikos departamento duomenimis, 2009 m. sausio mėn. eksportuota prekių už 3,2 mlrd. Lt, importuota – už 3,3 mlrd. Lt. Lietuvos užsienio prekybos deficitas sudarė 0,1 mlrd. Lt ir buvo 95,5 procento mažesnis nei 2008 m. tuo pačiu laikotarpiu.

2009 m. sausio mėn., palyginti su 2008 m. sausio mėn., eksportas ir importas sumažėjo atitinkamai 14,6 ir 40,6 procento (be mineralinių produktų, eksportas sumažėjo 22,3, importas – 43,2 procento), lietuviškos kilmės prekių eksportas sumažėjo 15,1 procento (be mineralinių produktų – 26,8 procento).

Eksporto sumažėjimui įtakos turėjo 44,9 proc. sumažėjęs trąšų, 45,2 proc. – antžeminio transporto priemonių, 48,2 proc. – elektros mašinų ir įrangos eksportas. Importo sumažėjimui įtakos turėjo 75,9 proc. sumažėjęs antžeminio transporto priemonių, 25,1 proc. – žalios naftos ir gamtinių dujų, 59,8 proc. – elektros mašinų ir įrangos importas.

Eksportui didelę įtaką turi BVP, todėl, remiantis Lietuvos Respublikos Statistikos departamento duomenimis, apskaičiuosime koks yra tarp jų ryšys. Duomenys pateikiami 11 priede.

2009 m. vasario mėn., palyginti su sausio mėn., eksportas sumažėjo 1,9 proc., o importas padidėjo 2,4 procento. Eksporto sumažėjimui įtakos turėjo 16,4 proc. sumažėjęs apdorotų naftos alyvų ir alyvų, gautų iš bituminių mineralų, 46,4 proc. – antžeminio transporto priemonių, 50,9 proc. – elektros mašinų ir įrangos eksportas. Importo sumažėjimui įtakos turėjo 76,2 proc. sumažėjęs antžeminio transporto priemonių, 27,6 proc. – žalios naftos, 57,5 proc. – elektros mašinų ir įrangos importas. Mineralinių produktų eksporto ir importo sumažėjimą lėmė žalios naftos ir naftos produktų kainų kritimas.

2009 m. sausio – vasario mėn. didžiausią Lietuvos eksporto dalį sudarė mineraliniai produktai, chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija, mašinos ir mechaniniai įrenginiai,

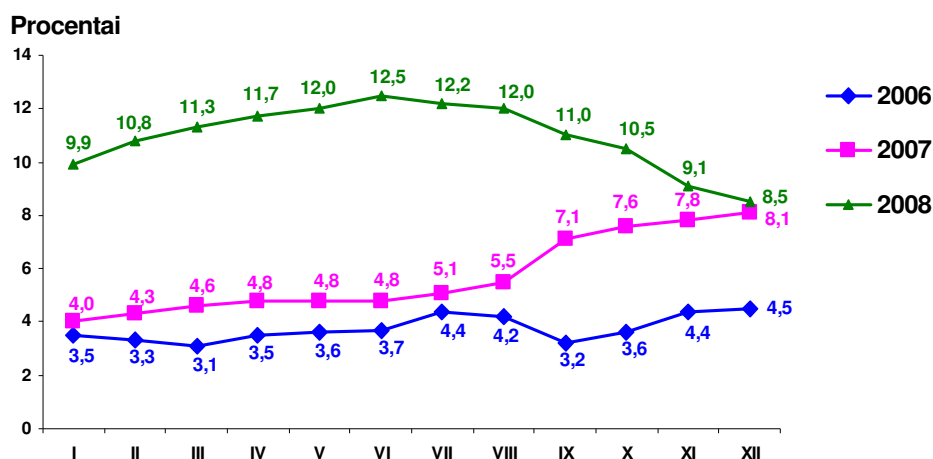
elektros įranga. Didžiausią importo dalį sudarė mineraliniai produktai, mašinos ir mechaniniai įrenginiai, elektros įranga, chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija.

2009 – 2010 m. BVP augimą turėtų skatinti teigiama grynojo eksporto dinamika. Nors tikimasi tiek importo, tiek eksporto mažėjimo, numatoma, kad neigiami importo augimo pokyčiai bus stipresni. Juos turėtų lemti vidaus paklausos nuosmukis, susijęs su pasikeitusia situacija darbo rinkoje ir mažiau palankiomis skolinimosi sąlygomis. Sprendžiant iš nemažėjančių Lietuvos eksporto rinkos dalių pagrindiniuose užsienio prekybos regionuose, šiuo metu eksportui, be mineralinių produktų, didžiausią įtaką daro užsienio paklausos svyravimai.

Toliau darbe analizuojama eksporto ir BVP statistinę priklausomybę. Veiksnių tarpusavio ryšių analizė parodo, kaip faktorinis veiksnys įtakoja rezultatinio veiksnio dinamiką. Eksporto dinamika priklauso ir nuo kitų atsitiktinių veiksnių (investicijų, statybos apimčių, vidaus ir užsienio investicijų ir kt.).

Apskaičiuotas 2004 – 2008 m. koreliacijos koeficientas tarp eksporto ir BVP lygus $r = 0,948$. Tai rodo, kad ryšys tarp BVP augimo ir eksporto apimtys yra labai stiprus ir tiesioginis, t. y., augant Lietuvos BVP, didėja ir eksporto apimtys. Remiantis determinacijos koeficientu ($R^2 = 0,8994$), galime teigti, jog beveik 90 proc. eksporto apimtys variacijos lemia BVP kitimas.

Lėtėjantis vartojimas ir stipriai sumažėjusi kapitalo formavimo apimtys mažino prekių ir paslaugų importo augimą (0,3 proc.). Tačiau 2008 m. IV ketvirtį grynojo eksporto teigiamas poveikis BVP pokyčiui buvo pats didžiausias per metus. Prekių ir paslaugų eksportas 10,7 procentinio punkto lenkė prekių ir paslaugų importą (eksportas išaugo 11,0 proc.). Didžiausią įtaką eksporto augimui turėjo mineralinių produktų pardavimas.



2.35 pav. Dvylikos mėnesių infliacija 2006 – 2008 m.

Šaltinis: Lietuvos Respublikos Statistikos departamentas

Apžvelgiant 2.36 pav. pavaizduotą 12 mėnesių infliaciją, nustatyta, kad vartojimo prekių ir paslaugų kainos sparčiai kilo 2008 m. pirmą pusmetį, jų didėjimo tempai sulėtėjo antrą pusmetį. Tam turėjo įtakos antrą pusmetį, palyginti su pirmu pusmečiu, sulėtėję maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų kainų didėjimo tempai bei atpigusios transporto prekės (degalai, automobiliai). Degalų kainos pradėjo mažėti nuo rugpjūčio mėn.

Išskirtinis 2008 m. bruožas – paskutiniais metų mėnesiais (lapkričio ir gruodžio) buvo užfiksuota defliacija (atitinkamai 0,2 proc. ir 0,1 proc.), kurią nulėmė metų pabaigoje atpigę degalai bei dėl nuolaidų sumažėjusios drabužių ir avalynės kainos.

2008 m. metinė infliacija pasiekė piką (12,5 proc.) birželio mėn., panašus infliacijos lygis (12,7 proc.) buvo užfiksuotas 1997 m. sausio mėn.

Kaip matyti iš 2.36 pav., žemiausias infliacijos rodiklis Lietuvoje buvo 2006 m., kai ekonomika buvo augimo stadijoje. 2007 m. pradžioje ji šiek tiek nukrito, lyginant su 2006 m. lapkričio – gruodžio mėn. Tačiau jau rugsėjį peržengė 7 proc. ribą. Ekonomikai augant, kilo ir infliacija. 2008 m. birželio mėn. infliacija peržengė 12 proc. ribą, tačiau, ekonomikai lėtėjant, 2008 m. rugsėjo mėn. infliacija mažėjo ir 2008 m. gruodžio mėn. buvo panaši kaip ir 2007 m. gruodžio mėn.

2008 m. metinė infliacija sudarė 8,5 proc. ir buvo 0,4 procentinio punkto didesnė nei 2007 m. Pensininkai, kurių vartojimo krepšelyje labiausiai brangusios pirmojo būtinumo prekės ir paslaugos sudarė daug didesnę dalį, kainų didėjimą pajuto labiau. Jų patirtas kainų padidėjimas siekė 12,2 procento, bet buvo 0,3 procentinio punkto mažesnis nei 2007 m. Tam didžiausią įtaką darė lėtesni nei 2007 m. maisto produktų ir nealkoholinių gėrimų kainų didėjimo tempai bei atpigę degalai. Pensininkų namų ūkių vartojimo struktūroje išlaidos minėtoms prekėms sudaro daugiau kaip 55 proc.

Vidutinė metinė infliacija pagal suderintą vartotojų kainų indeksą praėjusiais metais siekė 11,1 proc. (ir buvo 2,7 karto didesnė už Statistikos departamento apskaičiuotą Maastrichto infliacijos kriterijų (4,1 proc.). Reikia pažymėti, kad Maastrichto infliacijos kriterijų viršijo visos naujosios ES narės, išskyrus 2008 m. eurą įsivedusią Slovakiją). Didesnė negu Lietuvoje vidutinė metinė infliacija buvo Bulgarijoje ir Latvijoje.

2009 – 2010 m. numatomas BVP augimo lėtėjimas, kurį lems vidaus paklausos, o ypač investicijų nuosaikesnis augimas. Palyginti su pastarųjų kelerių metų augimo tempais, 2009 m. realiojo BVP augimas sulėtės maždaug perpus, tačiau išliks pakankamai tvirtas ir atitiks darbo našumo augimą. Blėstant keletą metų užsitęsusiame paskolų ir statybų bumui, į vidaus paklausą orientuotų sektorių aktyvumas nuosekliai silpnės, o šiuo metu egzistuojantys makroekonominiai nesubalansuotumai švelnės. Investicijų, ypač susijusių su gyvenamąja statyba, augimas jau šiemet turėtų gerokai sulėtėti. Išskirtinai geri pirmo ketvirčio statybų aktyvumo rezultatai kartu su

prastėjančiais lūkesčiais dėl šio sektoriaus perspektyvų ir mažėjančiais planuojamų statybų mastais rodo, kad antrąją šių metų pusę reikėtų tikėtis investicijų apimties kritimo. Artimiausiu metu darbo našumą ir ilgalaikį investicijų augimą turėtų skatinti išaugę įmonių pelnai 2007 m., sumažėjęs investicijų į nekilnojamąjį turtą laukiamas pelningumas, išaugusi darbo jėgos kaina ir jos trūkumas, brangstantys energijos išteklių, ES struktūrinių fondų parama. Tačiau prastesni pelningumo lūkesčiai tiek vidaus, tiek užsienio rinkose didina platesnio masto augimo sulėtėjimo riziką.

Pagrindinės išorinės problemos, trukdančios vystyti eksporto veiklą, yra **aukšti tarifiniai ir netarifiniai barjerai**, kurie yra sukurti apsaugoti vietines rinkas. Kiti du vienodai svarbūs veiksniai, trukdantys vystyti eksporto veiklą, – tai **konkurencija** dėl kitose šalyse labiau finansuojamų prekių bei mažas Lietuvos verslo galimybių žinomumas tarptautinėje arenoje. Trečioje vietoje pagal svarbą eksporto vystymui buvo paminėta **maža valstybės pagalba**, plėtojant eksporto veiklą, bei auganti konkurencija tarptautinėse rinkose iš „pigėsių“ šalių, tokių, kaip Kinija, Indonezija, taip pat tam tikrą neigiamą įtaką eksporto vystymui turi stipri vietinė **valiuta**. Taigi, galima teigti, jog nei Lietuvos, nei Lietuvoje gaminamų prekių įvaizdis nėra svarbi problema vystant eksporto veiklą.

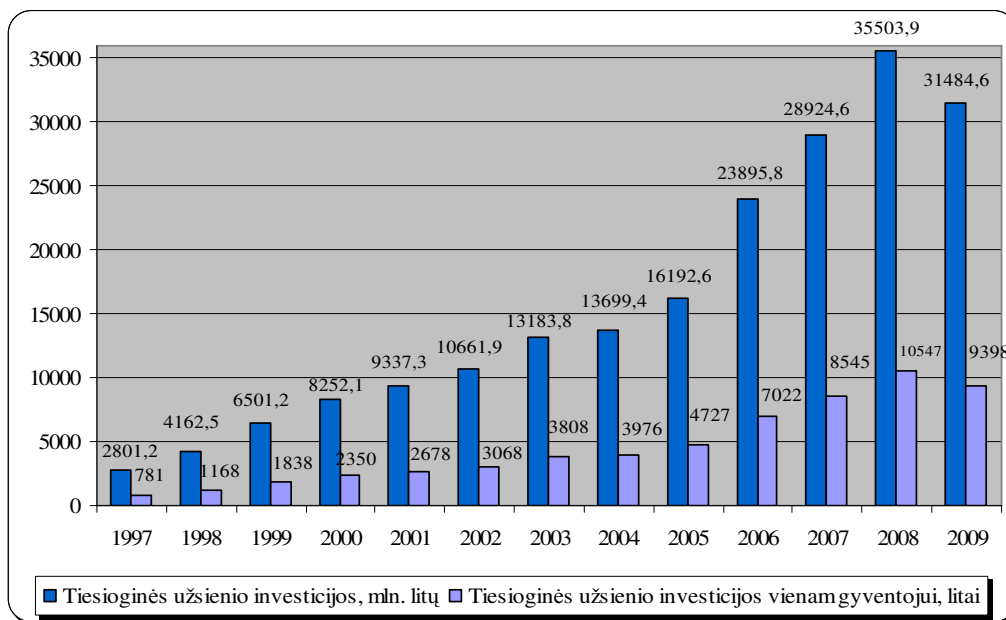
Nemažai įtakos eksportui turi valdžios sektoriaus finansai. Apskaičiavus valdžios sektoriaus finansų priklausomybę gautas koreliacijos koeficientas lygus $r = 0,983$. Tai reiškia, jog tarp valdžios sektoriaus finansų ir eksporto ryšys yra labai glaudus. Valdžios sektoriaus finansų pajamos įtakoja eksporto pajamas. Ši priklausomybė yra tiesioginė.

TUI priskiriamas ne tik pirminis kapitalo investavimas, bet ir visos vėlesnės ekonominės operacijos tarp investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės. Taigi, TUI sudaro:

- tiesioginiam užsienio investuotojui tenkanti įmonės nuosavo kapitalo dalis (atsižvelgiant į turimus balsus, t. y. į turimą įmonės įstatinio kapitalo dalį);
- reinvesticijos – tiesiogiai užsienio investuotojui priklausanti pelno (nuostolio) dalis, ataskaitiniu laikotarpiu nepaskirstyta dividendų forma, o likusi įmonėje;
- tiesioginio užsienio investuotojo investavimo įmonei suteiktos ilgalaikės ir trumpalaikės paskolos. Paskolos, gautos Lietuvos valstybės vardu ir su valstybės garantija, nėra tiesioginės užsienio investicijos;
- kitas įmonės kapitalas – tai tiesioginio užsienio investuotojo ir tiesioginio investavimo įmonės prekybos skolos, priskaičiuoti, bet neišmokėti dividendai, privilegijuotos akcijos, nesuteikiančios teisių į turtą likviduojant įmonę, palūkanos už paskolas ir t. t.

Pardavus AB „Mažeikių nafta“ akcijų paketą, užsienio investicijų Lietuvoje smarkiai padaugėjo. Deja, ateinančios investicijos nedaug prisideda prie aukštųjų technologijų plėtros, išskyrus telekomunikacijas.

Užsienio investuotojų motyvai, renkantis šalį savo investicijoms, yra iš esmės keturi: ieškoma naujų didelių rinkų, siekiama gamybos efektyvumo (darbo jėgos ir kitų sąnaudų požiūriu), įvertinama, ar yra gamtinių resursų ir ar yra galimybės didinti turtą. Ne visoms ūkio šakoms tie motyvai vienodai svarbūs. Lietuva pagal du iš tų motyvų atrodo prastai: rinka maža (jei nesinaudojama visa ES rinka), gamtinių resursų dar mažiau. Efektyvumo požiūriu Lietuvą lenkia ir lenks daugelis šalių, nors nišų mūsų valstybėje rasti galima. Investicijos į bankus, prekybą, telekomunikacijas ir nekilnojamąjį turtą duoda žymius turto prieaugius. Yra norinčiųjų investuoti į monopolinius infrastruktūros objektus, nes jie užtikrintai duoda pelną, mažiau tikėtinas bankrotas.



2.36 pav. Tiesioginės užsienio investicijos 1997 – 2009 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis LR Statistikos departamento išankstiniais duomenimis (2.37 pav.), TUI 2009 m. sausio 1 d. sudarė 31,48 mlrd. Lt ir buvo 11,3 proc. mažesnės nei 2008 m. sausio 1 d. (35,50 mlrd. Lt). Vidutiniškai vienam šalies gyventojui teko 9,4 tūkst. Lt (2008 m. sausio 1 d. – 10,5 tūkst. Lt) TUI. Tiesioginių užsienio investicijų sumažėjimą lėmė įmonių akcijų kainų kritimas ir reinvesticijų sumažėjimas, nors TUI į akcinį kapitalą ir kitą kapitalą padidėjo.

Daugiausia yra investavę Švedijos investuotojai – 5,30 mlrd. Lt (16,8 proc. visų TUI), Vokietijos – 3,17 mlrd. Lt. (10,1 proc.), Danijos – 2,75 mlrd. Lt (8,7 proc.), Estijos – 2,40 mlrd. Lt (7,6 proc.), Nyderlandų – 2,11 mlrd. Lt (6,7 proc.), Latvijos – 1,95 mlrd. Lt (6,2 proc.).

Tiesioginės investicijos iš 27 ES valstybių narių sudarė 25,57 mlrd. Lt (81,2 proc.), iš NVS šalių – 1,85 mlrd. Lt (5,9 proc.) visų TUI. Tiesioginių Danijos ir Rusijos investicijų sumažėjimas

turėjo įtakos apdirbamosios gamybos, elektros, dujų ir vandens bei finansinio tarpininkavimo veiklos įmonių tiesioginių užsienio investicijų apimties sumažėjimui. Tiesioginės Lenkijos investicijos sumažėjo perskaičiavus AB „Mažeikių nafta“ akcinį kapitalą iš rinkos į nominaliąją kainą.

Apskaičiavus užsienio investicijų tiesinės koreliacijos koeficientą gauta, jog jis yra lygus $r = 0,98$. Tai reiškia, jog tarp užsienio tiesioginių investicijų ir eksporto yra labai glaudus ryšys. TUI įtakoja eksporto pajamas. Ši priklausomybė yra tiesioginė (skaičiavimai pateikiami 11 priede).

2.4 lentelė

Tiesioginių užsienio investicijų įtaka ekonominės veiklos rūšims

Eil. Nr.	Veiksny	Koreliacijos koeficientas	Determinacijos koeficientas
1.	Iš viso pagal ekonomines veiklas	0,988	0,976
2.	Apdirbamoji gamyba	0,952	0,907
3.	Statyba	0,945	0,893
4.	Didmeninė ir mažmeninė prekyba; variklinių transporto priemonių ir motociklų remontas, asmeninių ir namų ūkio reikmenų taisymas	0,394	0,155
5.	Transportas, sandėliavimas ir ryšiai	0,794	0,631
6.	Finansinis tarpininkavimas	0,952	0,907
7.	Nekilnojamasis turtas, nuoma ir kita verslo veikla	0,970	0,942
8.	Kitos veiklos	0,983	0,967

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

2.4 lentelėje (žr. 11 priede) pateikiami koreliacijos ir determinacijos koeficientai pagal tiesioginių investicijų ekonomines veiklas.

Apskaičiavus ekonominės veiklos tiesinės koreliacijos koeficientą gauta, jog jis lygus $r = 0,988$. Tai reiškia, jog tarp tiesioginių investicijų ekonominės veiklos rodiklių ir eksporto yra labai glaudus ryšys. Jų pajamos įtakoja eksporto pajamas. Ši priklausomybė yra tiesioginė.

Remiantis 2.4 lentelės duomenimis, galima teigti, kad eksporto pajamos glaudžiai susijusios beveik su visomis sritimis, mažiausiai su didmenine ir mažmenine prekyba, nes koreliacijos koeficientas yra mažiausias – 0,39. Jų kitimas tik 15 proc. įtakoja eksporto apimtį.

2009 m. sausio 1 d. daugiausiai investuota į apdirbamąją gamybą – 23,3 proc., nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos įmones – 16,3 proc., finansinį tarpininkavimą – 15,6 proc., transportą, sandėliavimą ir ryšius – 14,4 proc., didmeninę ir mažmeninę prekybą – 14,1 proc., elektros, dujų ir vandens tiekimą – 7,5 proc. visų TUI. 2008 m. daugiausia padidėjo tiesioginės investicijos į nekilnojamojo turto, nuomos ir kitos verslo veiklos, žemės ūkio, miškininkystės, žuvininkystės, viešbučių ir restoranų, statybos veiklos įmones.

Apdirbamojoje gamyboje daugiausia investuota į naftos produktų ir chemijos gaminių gamybą – 2,69 mlrd. Lt. (36,7 proc. visų apdirbamosios gamybos investicijų), maisto produktų, gėrimų ir tabako gamybą – 1,55 mlrd. Lt. (21,2 proc.).

Daugiausiai TUI – 21,81 mlrd. Lt (69,3 proc.) – teko Vilniaus apskr. – 3,13 mlrd. Lt (9,9 proc.), Klaipėdos aps. – 3,10 mlrd. Lt (9,8 proc.), Telšių aps. – 1,51 mlrd. Lt (4,8 proc.), Panevėžio aps. – 0,57 mlrd. Lt (1,8 proc.), Šiaulių aps. – 0,46 mlrd. Lt (1,5 proc.). Mažiausiai teko Tauragės aps. – 55,7 mln. Lt (0,2 proc.), Marijampolės aps. – 138,3 mln. Lt (0,4 proc.). TUI padidėjo Marijampolės, Klaipėdos, Šiaulių, Vilniaus apskrityse, sumažėjo Telšių, Kauno, Alytaus apskrityse.

2.5 lentelė

Eksportą veikiantys veiksniai

Eil. Nr.	Veiksny	Koreliacijos koeficientas	Determinacijos koeficientas
1.	BVP	0,948	0,899
2.	Tiesioginės užsienio investicijos	0,982	0,964
3.	Importas	0,990	0,981

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 2.5 lentelės duomenimis, galima teigti, jog daugiausiai įtakos eksportui turi importuojamos prekės, nes koreliacijos koeficientas didžiausias – $r = 0,99$. Mažiausiai įtakos turi BVP.

Remiantis Lietuvos banko duomenimis, bendras užsienio investicijų Lietuvoje srautas vasario mėn. buvo neigiamas – 192,2 mln. Lt. Tai rodė investicijų nutekėjimą. TUI srautas Lietuvoje vasario mėn. buvo teigiamas ir siekė 103 mln. Lt., o tiesioginių investicijų užsienyje srautas – 39,3 mln. Lt. Grynas investicijų portfelio srautas vasario mėnesį buvo teigiamas ir siekė 180,3 mln. Lt, jį lėmė pinigų finansų institucijų užsienio turto sumažėjimas.

Analizuojamu laikotarpiu eksporto sumažėjimui įtakos turėjo 16,4 proc. sumažėjęs apdorotų naftos alyvų ir alyvų, gautų iš bituminių mineralų, 46,4 proc. – antžeminio transporto priemonių, 50,9 proc. – elektros mašinų ir įrangos eksportas. Importo sumažėjimui įtakos turėjo 76,2 proc. sumažėjęs antžeminio transporto priemonių, 27,6 proc. – žalios naftos, 57,5 proc. – elektros mašinų ir įrangos importas. Mineralinių produktų eksporto ir importo sumažėjimą lėmė žalios naftos ir naftos produktų kainų kritimas.

2009 – 2010 m. BVP augimą turėtų skatinti teigiama grynojo eksporto dinamika. Nors tikimasi tiek importo, tiek eksporto mažėjimo, numatoma, kad neigiami importo augimo pokyčiai bus stipresni. Juos turėtų lemti vidaus paklausos nuosmukis, susijęs su pasikeitusia situacija darbo rinkoje ir mažiau palankiomis skolinimosi sąlygomis. Sprendžiant iš nemažėjančių Lietuvos

eksporto rinkos dalių pagrindiniuose užsienio prekybos regionuose, šiuo metu eksportui, be mineralinių produktų, didžiausią įtaką daro užsienio paklausos svyravimai.

TUI 2009 m. sausio 1 d. sudarė 31,48 mlrd. Lt ir buvo 11,3 proc. mažesnės nei 2008 m. sausio 1 d. (35,50 mlrd. Lt). Vidutiniškai vienam šalies gyventojui teko 9,4 tūkst. Lt (2008 m. sausio 1 d. – 10,5 tūkst. Lt) TUI. Tiesioginių užsienio investicijų sumažėjimą lėmė įmonių akcijų kainų kritimas ir reinvesticijų sumažėjimas, nors TUI į akcinį kapitalą ir kitą kapitalą padidėjo. Tiesioginių investicijų ir eksporto ryšys yra labai glaudus. Užsienio tiesioginės investicijos įtakoja eksporto pajamas.

3. LIETUVIŠKOS KILMĖS PREKIŲ PLĖTROS GALIMYBIŲ PAGRINDIMAS

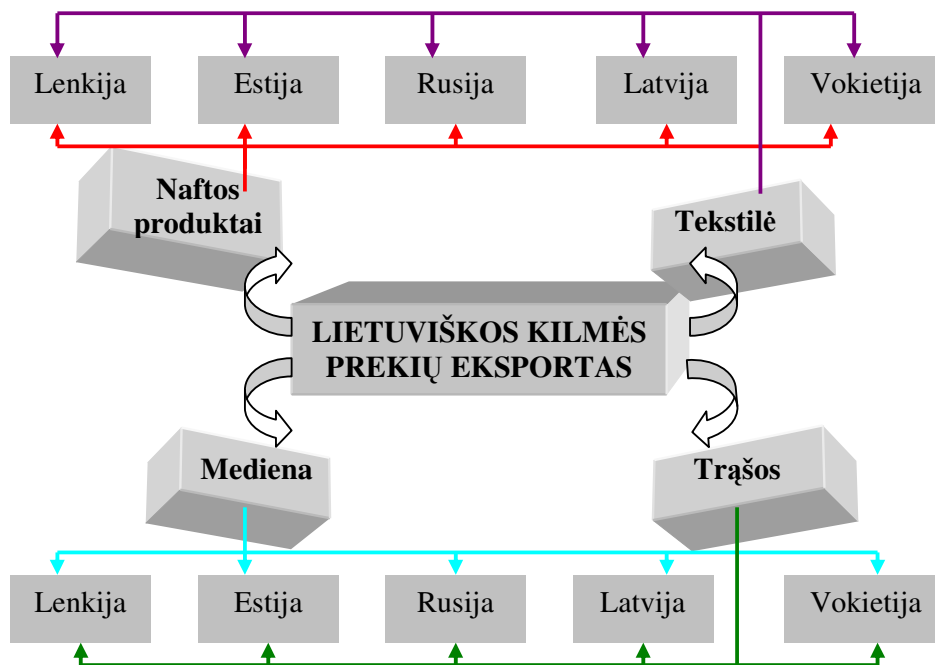
Reikia pripažinti, kad Lietuva turi gana mažą vidaus rinką, todėl daugeliu atvejų įmonių sėkmė ir augimas priklauso nuo eksporto apimties. Eksportas sudaro beveik pusę Lietuvos BVP, todėl jo svarba šalies ūkiui yra akivaizdi. Nors dėl pasaulio ekonomikos sulėtėjimo su iššūkiais susiduria ir dabar prekes bei paslaugas eksportuojančios įmonės, tačiau visada yra neatrastų rinkų, kurių paieškai reikia tik finansinės inspiracijos.

Neplėtodama eksporto šalis rizikuotų sulaukti importinių prekių antplūdžio, tai reikštų didėjantį prekybos deficitą, o galiausiai – nacionalinės gamybos pabaigą. Lietuvos imonėms būtų tikslinga orientuotis į didesnės pridėtinės vertės produktų eksportą, nes neturėdama energetinių išteklių ar kitų išskirtinių gamtinių žaliavų šalis neturi į ką daugiau remtis.

Remiantis Statistikos departamento duomenimis, pirmąjį 2009 metų ketvirtį, palyginti su pirmuoju 2008 metų ketvirčiu, eksportas ir importas sumažėjo atitinkamai 25,1 ir 41,8 procento; be mineralinių produktų, eksportas sumažėjo 22,9 procento; lietuviškos kilmės prekių eksportas sumažėjo 26,5 procento; be mineralinių produktų – 23,8 procento.

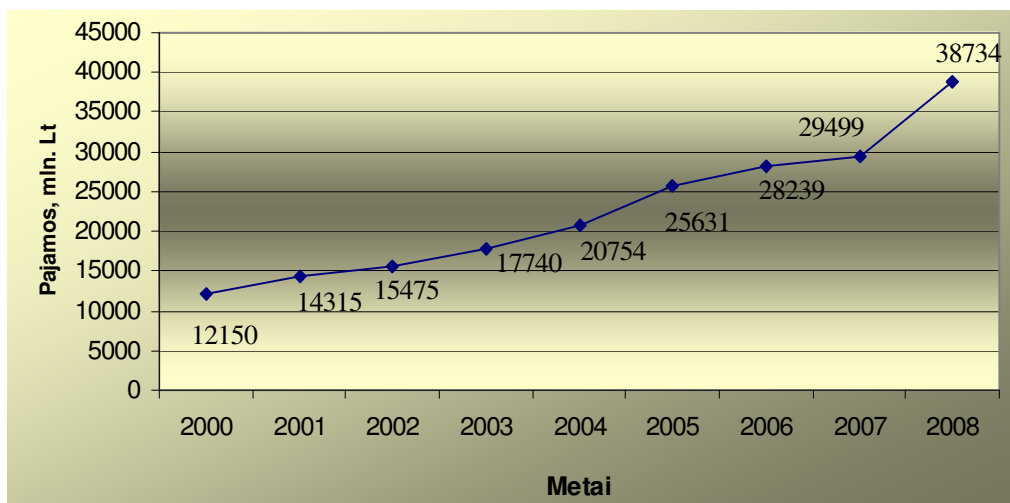
Pirmąjį 2009 metų ketvirtį svarbiausios Lietuvos eksporto partnerės buvo Rusija (11,8 proc.), Latvija (10,0 proc.), Vokietija (9,2 proc.), Estija (6,5 proc.).

Potencialūs produktai eksportui yra tokie, kurių eksporto apimtis dar galima didinti. Darbe atlikta analizė sudarė prielaidas teigti, jog Lietuviškos kilmės potencialūs produktai yra: naftos produktai, mediena, tekstilė ir trašos.



3.1 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksportas
Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Lietuvoje beveik 80 proc. viso lietuviškos kilmės prekių ir paslaugų eksporto užtikrina apdirbamoji gamyba, kur apie 2/3 visų sąnaudų sudaro žaliavos, kuras ir energija, o jų brangimo tendencija vis labiau išryškėja. Augančios žaliavų ir kuro kainos pasaulinėse rinkose gali didinti Lietuvos ūkio, kuriam būdingas labai didelis energetinis imlumas, sąnaudas bei mažinti jo konkurencingumą. Tuo tarpu paslaugų (išskyrus transporto), ypač IT paslaugų, eksportas, kuris mažiau priklausomas nuo turimų importuoti žaliavų ir augančių kuro kainų, išlieka labai mažas.



3.2 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksportas 2000 – 2008 m. (mln. Lt)

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 3.2 pav. duomenimis, nustatyta jog lietuviškų prekių eksportas kasmet didėjo. 2008 m. eksportuojama net 26584,2 mln. Lt daugiau nei 2000 m. Lietuvai įstojus į ES, lietuviškos kilmės prekių eksportas padidėjo ir tai rodo, jog lietuviškos kilmės produktai randa savo vietą pasaulinėje rinkoje.

Skatinti eksportą šiandien, kai vartojimas visame pasaulyje mažėja, nelengvas uždavinys. Padėti apsunkina į eksporto rinkas plūstantys gerokai pigesni lenkiški, baltarusiški gaminiai. Ypač padidėjo maisto produktų sektoriaus konkurencija, o batų ar aprangos eksportuotojams atlaikyti Lenkijos pasiūlą tapo sunkiai įveikiamas uždavinys.

3.1 lentelė

Prekių grupės iš kurių daugiausia eksportuota produkcijos 2004 – 2008 m. (tūkst. Lt)

Prekių grupės	2004	2005	2006	2007	2008
Mineralinis kuras, mineralinės alyvos ir jų distiliavimo produktai; bituminės medžiagos; mineraliniai vaškai	6423725,7	8826935,2	9075948,7	5684644,8	13637784
Mediena ir medienos dirbiniai; medžio anglis	1222447,6	1388576	1423497,7	1752346,5	1450361,9
Trąšos	1118439,4	1431794,7	1418143	2101540,7	3451878,5
Tekstilė, drabužiai ir jų priedai	1980398,9	1887810,2	1955576,8	1893238,4	1851294,5

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis LRSD duomenimis 3.1 lentelėje, galima teigti, jog Lietuvai tikslinga daugiau dėmesio skirti mineralinio kuro ir jo grupės produktų eksportui, nes būtent šios rūšies produktų eksportuojama daugiausiai. Lietuvai ir toliau galėtų eksportuoti mineralinio kuro, medienos ir jos gaminių bei baldų grupės prekes, nes iš šių grupių eksporto Lietuva gauna daugiausiai pajamų.

3.2 lentelė

Eksportas pagal apskritis 2002 – 2008 m.

Apskričių pavadinimai	Mln.Lt						
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Lietuviškos kilmės	15475	17739,9	20753,6	25631	28239,4	29498,5	38734,3
Alytaus apskritis	660,5	626,5	699,4	799,5	951,3	961,1	906,8
Kauno apskritis	2774,8	3138,9	3646,3	4460,5	4808,4	6536,2	8361,7
Klaipėdos apskritis	2675,9	3513,1	2762,2	3398,8	4011,8	5663,3	5243,4
Marijampolės apskritis	373,3	443,3	527,9	628,5	770,1	878,9	977,8
Panevėžio apskritis	1373,3	1423,2	1481,9	1513,1	1623,1	2110,6	2367,8
Šiaulių apskritis	780,9	971,7	1315	1405,4	1651	1581,2	1599,4
Tauragės apskritis	100,3	181,6	220,7	258,5	349,5	360,2	327,2
Telšių apskritis	3621,6	4101,1	6386,5	8944,3	9445,3	6058,8	13754,9
Utenos apskritis	373,3	428,9	524,8	594,5	651,8	771,9	928,8
Vilniaus apskritis	2741	2911,5	3189	3627,9	3977,1	4576,3	4266,5

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 3.2 lentelės duomenimis, nustatyta, jog daugiausia lietuviškos produkcijos eksportuojama iš Telšių apskrities. 2002 – 2008 m. iš viso eksportuota už 52312,5 mln. Lt. 2008 m. lietuviškos kilmės prekių iš Telšių aps. eksportuota už 13754,9 mln. Lt. Lyginant 2006 – 2007 m. duomenis, matyti, jog eksportas sumažėjo 3386,5 mln. Lt, sumažėjimą lėmė tai, jog per 2007 m. buvo mažai eksportuota naftos produktų. Lyginant 2003 – 2004 m. duomenis, eksportas iš Telšių aps. padidėjo 2557 mln. Lt. Eksportas iš šios apskrities padidėjo dėl to, kad daugiausia Lietuva eksportuoja naftos produktų, o didžiausia naftos perdirbimo įmonė AB „Mažeikių nafta“ yra Telšių

aps. 2008 m. eksportuota produkcijos 2 kartus daugiau, t. y. net už 7696,1 mln. Lt, lyginant su 2007 m.

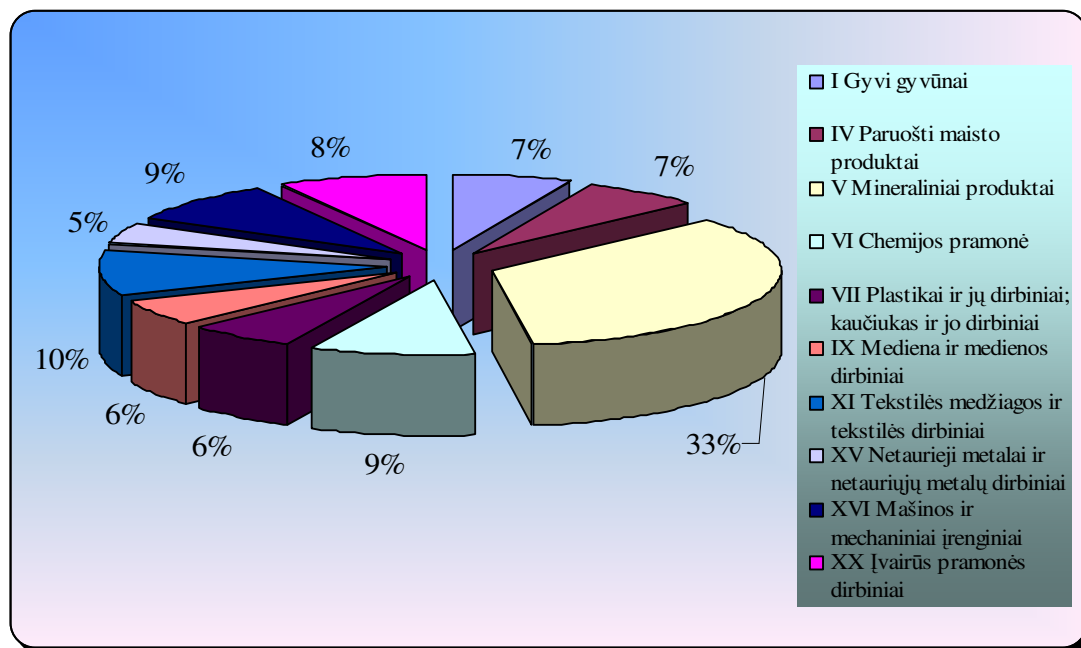
Šiek tiek mažiau 2002 – 2008 m. eksportuota iš Kauno aps. (už 33726,8 mln. Lt) Šioje apskrityje eksportas lietuviškos kilmės produktų išaugo 5586,9 mln. Lt mažiau nei Telšių aps. Iš Kauno aps. 70 proc. eksporto sudarė grūdai, mėsa ir jos gaminiai, šokoladas ir kiti gaminiai iš kakavos, rapsų sėklos, konservuotos daržovės, gaminiai iš miltų ir javų. 68 proc. pagamintų šioje apskrityje produktų išvežta į ES šalis. Daugiausia produktų eksportuota į Vokietiją, Latviją, Rusiją, Saudo Arabiją, Lenkiją, Nyderlandus.

Trečią vietą pagal lietuviškų produktų eksportą užima Klaipėdos apskritis. Iš šios apskrities eksportuota 2002 – 2008 m. prekių už 27268,5 mln. Lt. Tuo tarpu pagal lietuviškos kilmės prekių eksportą Klaipėdos aps. 2008 m. eksportavo prekių už 5243 mln. Lt, atsilikdama nuo Telšių aps. (8512 mln. Lt) ir nuo Kauno aps. (3119 mln. Lt). Klaipėdos aps. gamintojai daugiausia eksportavo tabako gaminių, kačių ir šunų ėdalo bei kitų paruoštų pašarų gyvūnams, žuvų gaminių bei konservų iš jų, mėsos ir jos gaminių, grūdų. Šių produktų eksportuota už 939 mln. Lt. 2007 m. sausio – rugsėjo mėn. 91 proc. visų eksportuotų iš Klaipėdos aps. produktų buvo išvežta į ES šalis. Pagrindiniai apskrities eksporto partneriai – Vokietija, Jungtinė Karalystė, Latvija, Rusija.

Per 2007 m. sausio – rugsėjo mėn. daugiausiai lietuviškos kilmės žemės ūkio ir maisto produktų buvo eksportuota iš Klaipėdos (vertė siekė 996 mln. Lt ir sudarė apie 26 proc. viso šių produktų eksporto), Panevėžio (atitinkamai 669 mln. Lt, arba 17 proc.), Kauno (608 mln. Lt, arba apie 16 proc.) ir Telšių (422 mln. Lt, arba 11 proc.) apskričių. Kartu iš šių apskričių eksportuota 69 proc. visų išvežtų lietuviškos kilmės produktų.

Didžiausią dalį iš Panevėžio aps. eksporto sudarė pieno produktai, salyklos ir krakmolos bei kviečių glitimas, cukrus, grūdai, mėsa ir gaminiai iš jos. Šių produktų buvo išvežta už 598 mln. Lt. Per nagrinėjamąjį laikotarpį 56 proc. iš Panevėžio aps. eksporto buvo skirta ES šalims, 44 proc. – trečiosioms šalims. Pagrindiniai eksporto partneriai – Rusija, Italija, Vokietija, Latvija, Lenkija.

Remiantis 3.2 lentelės duomenimis, matyti, jog lietuviškų prekių eksportas iš visų Lietuvos apskričių tiriamuoju laikotarpiu didėjo.



3.3 pav. Lietuviškos kilmės prekių eksportas pagal prekių grupes 2004 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 3.3 pav. duomenimis, nustatyta, jog Lietuva eksportuoja daug įvairios produkcijos į užsienio rinkas. Daugiausiai yra eksportuojama mineralinių produktų, kurių eksportas sudaro net 31 proc. visos eksportuojamos produkcijos. Nemažai eksportuojama tekstilės medžiagų ir tekstilės dirbinių (10 proc.). Nemenką vietą užsienio rinkoje užėmusi mašinų ir mechaninių įrenginių grupė (9 proc.), pramonės dirbiniai (8 proc.), taip pat 9 proc. chemijos pramonės ir jai giminingų pramonės šakų produkcija (9 proc.), ir kt.

Per 2004 – 2008 m. iš viso eksportuota produkcijos už 142274 mln. Lt. Įstojimas į ES Lietuvai suteikė naujas galimybes išsiskverbti į užsienio rinką bei eksportuoti lietuvišką produkciją į visą pasaulį.

Kadangi nedidelis skaičius Lietuvos įmonių sudaro labai svarbią eksporto dalį, tai būtų naudinga žinoti ir įvardinti pagrindinius eksportuotojus. Tarp tokių įmonių yra trys įmonės, kurių pagrindinė veikla yra naftos išgavimas ir perdirbimas (AB „Mažeikių nafta“, UAB „Minijos nafta“, AB „Geonafta“), trys chemijos pramonės įmonės (UAB „Achema“, AB „Lifosa“ ir UAB „Kemira–Lifosa“), keletas elektronikos ir buitinės elektronikos pramonės įmonių (AB „Ekranas“ (šiuo metu likviduota), AB „Snaigė“, AB „Vilniaus vingis“, UAB „Šiaulių tauro televizoriai“, AB „Lietkabelis“, UAB „Elsis“). Nemažai medienos ir baldų gamybos įmonių yra priskirtinos prie pagrindinių eksportuotojų (AB „Klaipėdos mediena“, UAB „Ochoco Lumber“, AB „Vilniaus baldų kombinatas“, UAB „Pajūrio mediena“, UAB „Dominga Harwood“, UAB „Dominga Mill“, AB „Klaipėdos baldai“, AB „Šilutės baldai“, UAB „Venta LT“). Prie stambiųjų Lietuvos eksportuotojų

priskirtos ir kai kurios maisto pramonės įmonės (AB „Kraft Foods Lietuva“, UAB „Masterfoods“, AB „Rokiškio sūris“, AB „Pieno žvaigždės“, AB „Žemaitijos pienas“, AB „Kretingos grūdai“, UAB „Kraitėnė“ (šiuo metu likviduota), AB „Vilkiškių pieninė“). Nemažai tekstilės ir siuvimo pramonės įmonių eksporto apimtys buvo didesnės nei 36 mln. Lt (AB „Alytaus tekstilė“ (šiuo metu likviduota), AB „Utenos trikotažas“, UAB „Drobė“, UAB „Edmundas ir kompanija“, AB „Linas“, UAB „Lelija“, AB „Liteksas“). Prie stambiųjų eksportuotojų priskirtos skirtingų pramonės šakų įmonės, pvz. AB „Vakarų laivų gamykla“, AB „Baltijos laivų statykla“, UAB „Baltik vairs“, UAB „SY Wiring Technologies Lietuva“, AB „Panevėžio stiklas“, AB „Šiaulių stumbras“, UAB „Nemuno banga“, AB „Grigiškės“, UAB „Putokšnis“.

3.1. Mineralinių produktų eksportas

Analizuojant mineralinių produktų pardavimus pastebėta, kad didžiausia pasaulyje išsiurbiamos naftos dalis (80 – 90 proc.) perdirbama į įvairaus tipo kurą ir tepalus, ir tik apie 8 proc. naudojama organinėje sintezėje. Lietuvoje, turinčioje ne itin gausius naftos išteklius, ypatingas dėmesys skirtas racionalaus jos panaudojimo problemoms spręsti. Jeigu ir toliau AB „Mažeikių nafta“ perdirbimo gamykloje bus naudojama lengva, mažai sieros turinti Vakarų Sibiro nafta arba įvežama lengva Vakarų Europos nafta, tai Lietuvos nafta gali būti perdirbama savarankiškai, pagal poreikius ir galimybes atitinkančias technologijas. Jeigu bus įvežama sunki Kuveito nafta arba eksploatuojama sunki silūro nuogulų nafta (vidurio Lietuvoje), tai kambro nafta turėtų būti naudojama jai praskiesti.

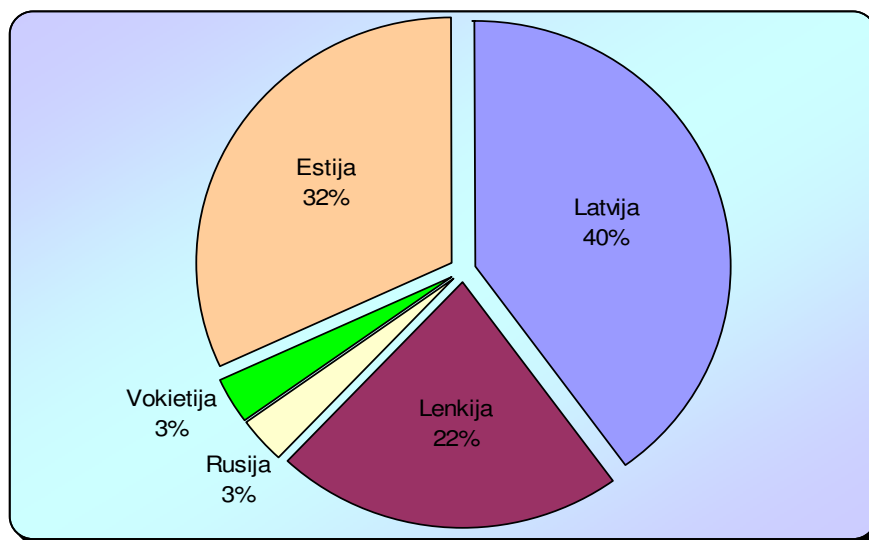
Lengvos naftos kiekis pasaulyje nuolat mažėja, nes jos gavybos ir perdirbimo kaštai yra mažesni. Be to, naftą eksportuojančios šalys vis daugiau naftos stengiasi perdirbti pačios, todėl ateityje galima tikėtis sunkios naftos arba netgi naftos produktų importo.

Iš lietuviškos naftos galima gauti reaktyvinį TS–1 markės kurą, žieminių ir vasarinių dyzelinius kurus, mažai sieros turintį 40 ir 100 markės mazutą. Įvertinus ekonominę situaciją, iš lietuviškos naftos aliejinių frakcijų gali būti gaminami baziniai tepalai, kurių išėiga galėtų sudaryti 25 – 33 proc. Tepalų gamyba yra pati brangiausia naftos perdirbimo pramonės sritis, todėl ekonominį efektą galima gauti perdirbant ne mažiau kaip 1,5 – 2 mln. t naftos per metus. Iš lietuviškos naftos gali būti gaminamas etilenas, propilenas, butadienas ir benzolas – pagrindinė žaliava chemijos pramonei. Naudinga būtų pastatyti etileno gamybos liniją, kur kaip žaliava galėtų būti naudojama ne tik žemos temperatūros naftos frakcija, bet ir naftos stabilizacijos dujos bei gamtinių ir spūdinių dujų etanas. Etano kiekis gamtinėse dujose gali sudaryti 7 proc., o spūdinėse dujose ir stabilizuojant naftą gaunamose dujose iki 15 proc. Iš silūro naftos dar gali būti gaunamas kelio bitumas.

Didžiausia mineralinio kuro Lietuvos eksportuotoja pernai buvo ir, regis, šiemet išliks didžiausia bei daugiausiai mokesčių sumokanti Lenkijos koncernui "PKN Orlen" priklausanti naftos perdirbimo įmonė AB „Mažeikių nafta“.

AB „Mažeikių nafta“ naftos perdirbimo gamykla – vienintelė naftos perdirbimo įmonė Baltijos šalių regione, todėl vaidina itin svarbų vaidmenį vietinio energetinio sektoriaus stabilumui ir saugumui. Įmonė tiekia naftos produktus tiek į Lietuvos, tiek į kaimyninių ES šalių (Latviją, Estiją, Lenkiją ir kt.) rinkas.

Mineralinių produktų eksportas visoje eksporto struktūroje sudaro beveik trečdalį viso eksporto. Tačiau jų negalėtume laikyti tikru lietuviškos kilmės prekių eksportu, nes Lietuvoje išgaunamos naftos dalis, palyginti su visu žaliavos srautu, beveik neįsivaizduojama. Vis dėlto tai labai svarbus eksporto produktas, kurio apimtys nuo 2000 m. iki 2008 m. sparčiai didėjo ir išaugo beveik tris kartus.



3.4 pav. Mineralinio kuro eksportas į užsienio rinką 2004 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 3.4 pav. duomenimis, galima teigti, kad daugiausia mineralinio kuro per 2004 – 2008 m. Lietuva eksportavo į Latviją (40 proc.), šiek tiek mažiau eksportavo į Estiją (32 proc.), tuo tarpu mažiausiai mineralinio kuro eksportavo į Vokietiją ir Rusiją (po 3 proc.).



3.5 pav. Mineralinio kuro eksportas 2004 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 3.5 pav. duomenimis, nustatoma, kad daugiausia mineralinio kuro buvo eksportuojama iš Telšių aps. registruotų įmonių. Bendras eksportas sudarė 94 proc. visų 2004 – 2008 m. eksportuotų mineralinio kuro produktų. 3 proc. mineralinių produktų buvo eksportuota iš Klaipėdos aps., iš Vilniaus aps. buvo eksportuota vos 2 proc., iš Utenos aps. buvo eksportuota mažiausiai – 1 proc. mineralinio kuro.

2008 m. gruodžio mėn., palyginti su 2007 m. gruodžio mėn., eksportas ir importas sumažėjo atitinkamai 3,2 ir 8,8 proc. (be mineralinių produktų, eksportas ir importas sumažėjo atitinkamai 4,0 ir 17,4 proc.).

2009 m. pirmame ketvirtyje, naftos kaina buvo pakilusi dešimtadaliu nuo praėjusiais metais fiksuoto 54 proc. kritimo. Tuo metu naftos kainos kritimui turėjo įtakos naftą eksportuojančių šalių organizacijai (OPEC) nepriklausančių naftos išgavėjų veiksmams. Kol OPEC šalys mažino naftos gavybą rekordiniais kiekiais, Brazilija, Rusija ir JAV didino naftos gavybos apimtį. JAV importą iš OPEC sumažino iki 818 tūkst. barelių per dieną (14 proc. mažiau nei prieš metus).

2007 – 2008 m. AB „Mažeikių nafta“ importavo Baltijos rinkai apie 200 tūkst. tonų degalų. Po gaisro įmonė negalėjo vykdyti įsipareigojimų, todėl dalį degalų vežėsi iš kitų gamintojų. Tik apie 15 proc. jų buvo importuoti per AB „Klaipėdos nafta“. Šios įmonės terminalas gali importuoti degalus, bet jis nėra pats patogiausias. AB „Klaipėdos nafta“ – eksportui orientuotas terminalas, nelabai tinkamas importui. AB „Klaipėdos nafta“ nėra vienintelis Lietuvoje terminalas, sugebantis ir galintis importuoti. Veikia dar vienas naujas modernus krovinių terminalas, kurio pajėgumas – 2 mln. tonų naftos produktų per metus. To užtenka visos Lietuvos poreikiams patenkinti.

Didžioji Lietuvoje perdirbamos naftos dalis importuojama iš Rytų Europos valstybių, o didžioji dalis Lietuvoje perdirbtos naftos produktų eksportuojama į Vakarų Europos valstybes, todėl Lietuvos atliekamos transportavimo ir perdirbimo funkcijos labai priklauso nuo Rytų ir Vakarų Europos valstybių energetinių tendencijų. Siekiant kuo daugiau eksportuoti naftos produktų į ES rinkas, privaloma laikytis produkcijos kokybei keliamų reikalavimų pagal direktyvas 93/12/EEB ir 98/70/EB. Naftos produktuose privalo būti įterpta didesnė dalis komponentų, gaminamų iš atsinaujinančių, biologinės kilmės šaltinių (grūdų, bulvių ir pan.). Naftos produktų kokybė ir priemaišų dalis juose griežtai reglamentuojama ir kontroliuojama.

Kadangi iš mineralinio kuro Lietuva gauna daugiausia pajamų ir surenka didžiausius mokesčius, ko gero būtų galima teigti, kad Lietuvai tikslinga eksportuoti šios grupės gaminius, nes jie naudingi ir kitų šalių vartotojams.

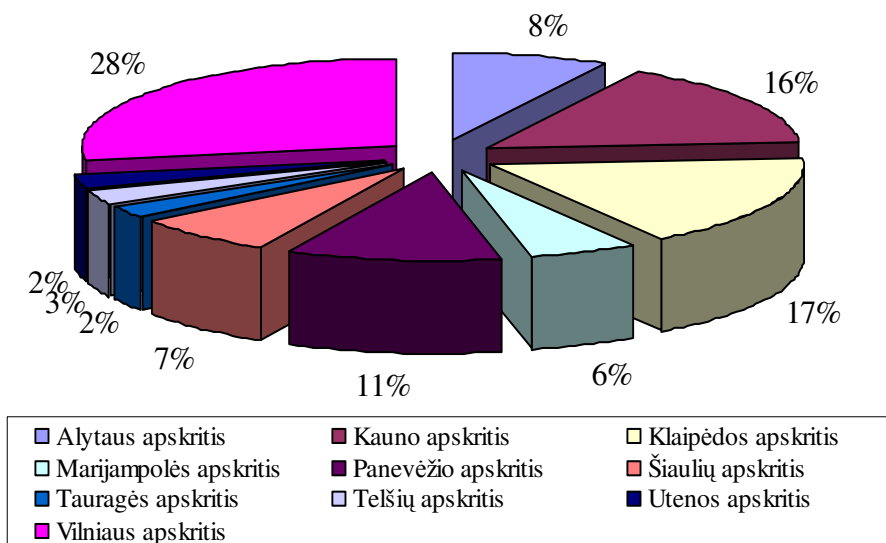
3.2. Lietuviškos medienos eksportas

Medienos produkcijos gamyba yra sena, tradicinė pramonės šaka. Medienos apdirbimo, popieriaus ir baldų gamybos pramonė yra viena svarbiausių Lietuvos ekonomikoje. Pagrindiniai pramonės pošakiai yra medienos ir medinių gaminių gamyba, plaušienos, popieriaus ir popieriaus gaminių gamyba bei baldų gamyba. Svarbiausi šalies pramonės gaminami gaminiai yra: langai, durys, jų staktos ir slenksčiai, klijuota fanera, medienos drožlių plokštės, popierius ir kartonas, gofruotas kartonas, sofas lovos, valgomieji stalai, medinės lovos, drabužių spintos. Kiek baldų buvo eksportuota, tikslių duomenų nėra, tačiau kartu su mediniais namais baldų ir jų dalių buvo eksportuota daugiau kaip už 2,2 mlrd. Lt.

Lietuva pramoninės gamybos baldus pradėjo eksportuoti dar 1963 m., kai kitos to meto pramonės šakos eksportui dar neturėjo ko pasiūlyti. Lietuvoje sukurti ir pagaminti baldai jau 1965 m. buvo parduodami Kipre, Norvegijoje, 1967 m. pradėti eksportuoti į Kanadą, nuo 1968 m. – į Daniją, Jungtinę Karalystę, Vokietiją, nuo 1970 m. – į Prancūziją, Austriją.

Dabar didžioji dalis Lietuvos baldų pramonės dirba jau tik eksportui, jos pagamintą produkciją noriai perka daugelyje pasaulio šalių esantys dideli prekybos centrai. Tad baldų gamyba auga ypač sparčiai, augimo sparta buvo kiek sumažėjusi tik 2005 m.

Iš medienos žaliavos Lietuvoje dar gaminama nemažai pjautinės medienos, medinės taros, klijuotos faneros, plokščių, šiek tiek stalių dirbinių (langu, durų), medinių rąstinių ir kitokių surenkamų namų. Įmonės, eksportuojančios apvaliąją medieną į užsienį, dažnai susiduria su problema, kai dėl medienos pertekliaus importuojančiose įmonėse akivaizdžiai sistemingai mažinami medienos glaudumo koeficientai, nesiskaitoma su atskirų įmonių, kad ir labai kvalifikuotų, matuotojų matavimo rezultatais.

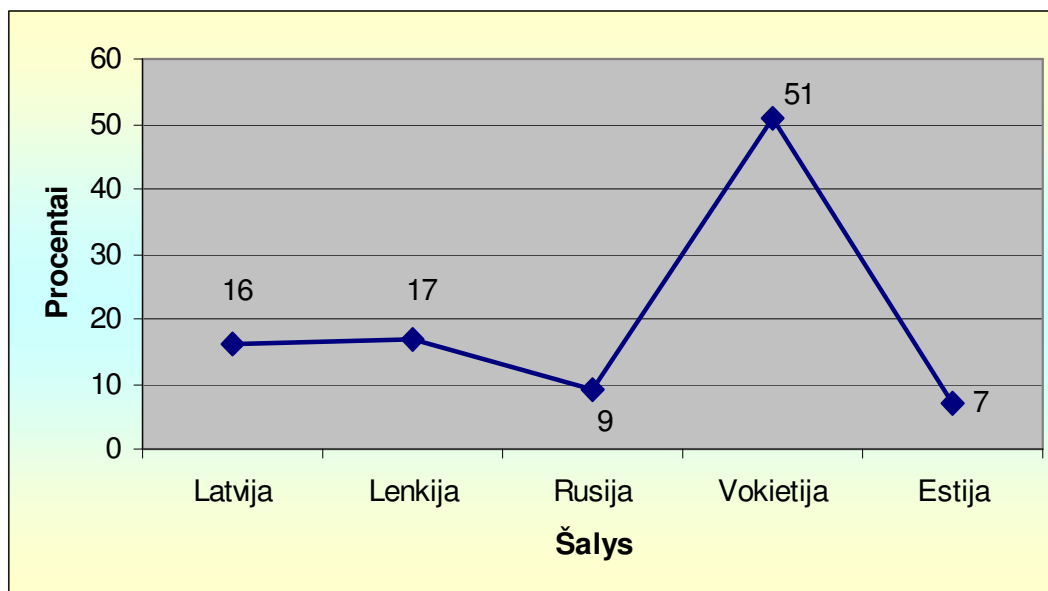


3.6 pav. Lietuviškos kilmės baldų ir jų grupės eksportas 2004 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 3.6 pav. duomenimis, nustatyta, kad labai daug medienos eksportuoja Vilniaus apskrityje registruotos įmonės, 2004 – 2008 m. jos vidutiniškai eksportavo 28 proc.

Išanalizavus asociacijos UAB „Lietuvos mediena“ duomenis, galima teigti, kad daugiausia per 2008 m. medienos eksportavo AB „Klaipėdos baldai“ – už 184010 tūkst. Lt., antroje vietoje – UAB „Vilniaus Baldai“, jų eksportas buvo mažesnis nei lyderės (47918 tūkst. Lt.).



3.7 pav. Medienos eksportas į užsienio rinką 2004 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 3.7 pav. duomenimis, galima teigti, kad pagrindinę eksporto dalį 2004 – 2008 m. sudarė medienos eksportas į Vokietiją. Į šią šalį buvo eksportuota 51 proc. visos per 2004 – 2008 m. eksportuotos medienos. Į mūsų kaimynes Latviją ir Lenkiją atitinkamai buvo eksportuota 16 proc. ir 17 proc. produkcijos per nagrinėjamą laikotarpį. Į Rusiją bei Estiją medienos eksportas nesiekė 10 proc. (atitinkamai 9 proc. ir 7 proc.).

Rusijai 2007 m. įvedus medienos eksporto muitus, Skandinavijos celiuliozės fabrikai pradėjo aktyviau pirkti medieną Estijoje, Latvijoje, Lietuvoje ir Lenkijoje.

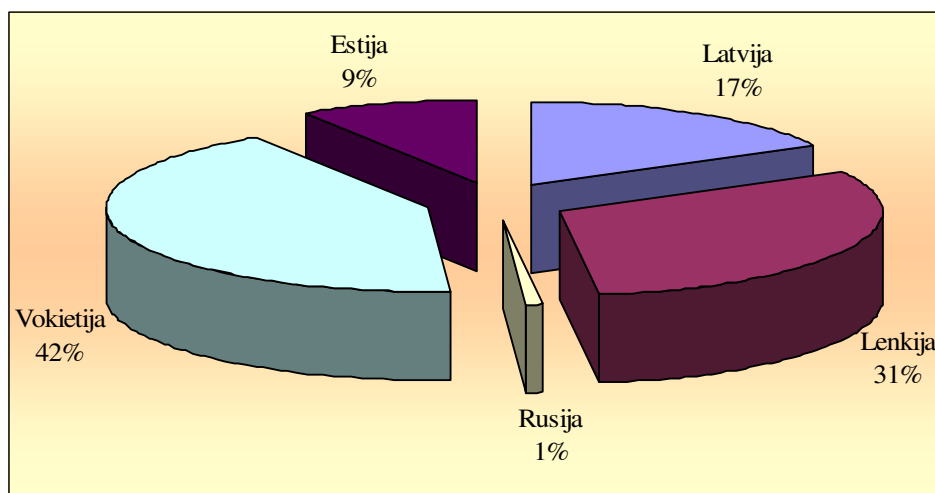
2008 m. rinka medienos gaminiams buvo perpildyta. Klaipėdos įmonė UAB „Pajūrio mediena“ į Didžiąją Britaniją eksportuodavo spygliuočių medieną, tačiau 2008 m. pirmame ketvirtyje, teko pakeisti eksporto kryptį, nes pastaruoju metu šios šalies rinka buvo perpildyta produkcija iš Kanados, JAV, o taip pat kitų Europos šalių. Dauguma Lietuvos įmonių, kurios eksportuodavo produkciją į Didžiąją Britaniją, pradėjo eksportuoti medieną į kitas šalis arba stabdė savo veiklą.

Lietuvoje kasmet medienos produkcijos parduodama maždaug už 6 mlrd. Lt, o iškertama pusė kasmet priaugančio kiekio – 7 iš 16 mln. kub. metrų medienos.

3.3. Lietuviškų trąšų eksportas

Dar viena stipri verslo šaka, kuri ir toliau turėtų klestėti yra trąšos, nes šiandien yra gana daug ūkininkų, kurie naudoja trąšas grūdų sėjimui ir pan. Iki pasaulį ištikusios krizės žemės ūkis klestėjo, nes ūkininkai gavo ES paramą, kurios dėka susitvarkė savo ūkius. Todėl ir šiandien, šalį ištikus finansų krizei ir gaunant mažesnes pajamas, gali auginti produkciją ne tik vietos rinkai, bet ir eksportui.

Pasaulio ūkininkai lietuviškas trąšas vertina kaip vienas kokybiškiausių. UAB „Achema“ – didžiausia trąšų gamintoja Baltijos šalyse, turinti platų produktų asortimentą ir sparčiai investuojanti į savo plėtrą. Didelės įtakos šios įmonės ateičiai turės pagrindinės žaliavos – dujų – kainos, antra pagal dydį Lietuvos trąšų gamybos bendrovė yra UAB „Litfert“. Lietuviškos trąšos sėkmingai skinasi kelią į pasaulines rinkas, o savo kokybe nenusileidžia gaminamoms kitose pasaulio šalyse.



3.8 pav. Trąšų eksportas į užsienio rinką 2004 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Vietos rinkoje visų pagamintų trąšų lieka vos 20 proc., kiti 80 proc. yra eksportuojami. Remiantis 3.8 pav. duomenimis, nustatoma, kad daugiausia trąšų eksportuota į Vokietiją – 42 proc., šiek tiek mažiau į Latviją – 17 proc., į Lenkiją – 31 proc., į Estiją – 9 proc. Mažiausiai trąšų eksportuota į Rusiją, – vos 1 proc. visų 2004 – 2008 m. eksportuotų trąšų.

Lietuviškos trąšos paklausios ES šalių ūkiuose, nes jos yra pigesnės nei kitų šalių, tačiau lietuviškų trąšų kainos artimiausiu metu turėtų taip pat didėti, nes azotinės trąšos gaminamos iš dujų, kitos – iš natūralių uolienų. Tai yra žaliavos arba energetiniai resursai, kurių kainos pastaruoju metu pasaulyje labai kilo. Todėl tiek, kiek dar brangs energija, pabrangs ir trąšos. Jei jos bus brangesnės nei kitų šalių, ko gero eksportas – sumažės, tačiau vietinėje rinkoje trąšoms paklausa turėtų išlikti.

3.3 lentelė

Trąšų eksportas pagal apskritis 2004 – 2008 m.

Apskričių pavadinimai	Tūkst. Lt				
	2004	2005	2006	2007	2008
Lietuvos Respublika	1118439	1431795	1418143	2100904	3451879
Alytaus apskritis	0	33,5	0	0	0
Kauno apskritis	1074322	1383070	1348475	2031389	3366747
Klaipėdos apskritis	1616,3	2265,7	1658,6	0	958,1
Marijampolės apskritis	35035,3	36060,8	45489,7	46712	68619,9
Panevėžio apskritis	81,2	293,7	3290,8	2094,5	733,2
Šiaulių apskritis	7255,2	9726,6	15332	20297,4	14566
Tauragės apskritis	0	102,7	0	0	0
Telšių apskritis	14,7	32,9	0	57	0
Utenos apskritis	0	208,5	237,7	14,7	0
Vilniaus apskritis	114,8	0,7	3658,9	338,6	254,8

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 3.3 lentelėje pateiktais duomenimis, galima teigti, jog daugiausia trąšų eksportuota iš Kauno aps. – net 97 proc., šiek tiek konkurencijos sudaro Marijampolės aps. veikiančios įmonės, jos vidutiniškai per 2004 – 2008 m. eksportuoja 2 proc. produkcijos, bei Šiaulių aps. veikiančios įmonės, jos vidutiniškai per 2004 – 2008 m. eksportavo 1 proc. produkcijos.

Lietuvai įstojus į ES, importinių trąšų į Lietuvą įvežama kelis kartus mažiau. Antai Rusija naikina azoto, fosforo ir sudėtinių trąšų eksporto muitus, kurie siekė 8,5 proc. Muito tarifas kalio trąšų eksportui lieka 5 proc., o žaliavai mineralinių trąšų gamybai (kalio chloridas, apatito koncentratas) ir toliau bus taikomas 6,5 proc. eksporto muitas. Vien importuojamų trąšų muito mokestis sudaro 15 proc. Taigi, teiginys, kad importinės trąšos pigesnės nėra pagrįstos. Vadinasi, gaminti trąšas šalyje yra ir bus pelninga. Trąšoms labai didelę įtaką turi sezoniškumas. Pasak ekspertų, trąšų kainos mažesnės birželio ir liepos mėn., kada jų poreikis nebėra toks didelis.

Kinija nuo 2008 m. balandžio mėn. iki rugsėjo įvedusi eksporto muitus visoms trąšoms, gerokai išbalansavo visą pasaulio trąšų rinką. Kinija padarė tai siekdama atpiginti trąšas savo šalies žemdirbiams. Jautriausia tokiam Kinijos sprendimui yra azotinių trąšų rinką, o ypač karbamidas – mat Kinija per metus pagamina 1,6–2 mln. tonų šios trąšos, o tai sudaro maždaug 5% pasaulio produkcijos. AB „Lifosa“ direktorius patvirtino, kad įvesti muitai gali turėti įtakos ir šios įmonės, gaminančios fosforo trąšas, produkcijos kainoms ir yra naudingi įmonei. Nors Kinija daug daugiau įsiveža fosforo trąšų negu jų eksportuoja, ši šalis vis dėlto yra svarbus žaidėjas pasaulio fosforo trąšų rinkoje. Jos fosforinių trąšų eksportas į kaimynines šalis yra gana didelis, kad galėtų paveikti pasaulinį fosforo trąšų prekybos balansą ir padidinti kainas. Panaši padėtis ir su kalio trąšomis: Kinija jų daugiau eksportuoja nei importuoja. Bet kai kurių kalio trąšų šioje šalyje yra perteklius, tad naujieji muitai gali turėti įtakos ir šių trąšų kainoms pasaulyje.

Remiantis UAB „Rosstat“ duomenimis, 2009 m. vasario mėn., palyginti su 2009 m. sausio mėn., trąšų pagaminta net 18,7 proc. daugiau – iki 1,15 mln.t. Kaip teigia ekspertai, po praktiškai visiško gamybos sustojimo praėjusių metų pabaigoje agrochemijos pramonė džiaugiasi išaugusia trąšų paklausa. Tačiau gamintojai atsargiai vertina dabar susiklosčiusią padėtį, nes trąšų pirkimas naujajam sezonui baigiasi, todėl paklausa gali vėl sumažėti.

Remiantis UAB „Rosstat“ duomenimis, kalio trąšų gamyba 2009 m. vasario mėn., palyginti su praėjusių metų gruodžio mėn., sumažėjo 35,2 proc., o azoto ir fosforo išaugo – atitinkamai 5,6 ir 13,3 proc. Pasak „EuroChem“ atstovo Vladimiro Torino, taip atsitiko, nes vidaus rinkoje trąšų paklausa išaugo po Rusijos vyriausybės veiksmų, t.y. devalvavus rublį. Įtakos turėjo ir 2009 m. vasario mėn. pradžioje paskelbta naujiena apie eksporto muitų atšaukimą azoto ir kalio trąšoms. Be to, vėl pradėjo augti trąšų kainos.

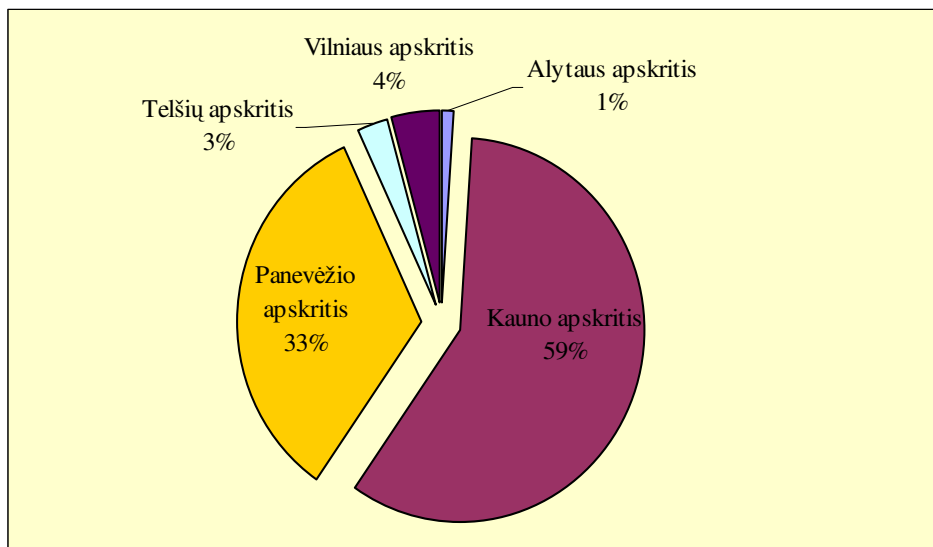
Kadangi trąšų poreikis sparčiai didėja, Klaipėdoje buvo įrengti kupoliniai sandėliai. Buvo galima pradėti daugiau gaminti trąšų, kurios skirtos ne tik vietinei rinkai, tačiau ir Baltarusijos bei Rusijos rinkoms aptarnauti. Sandėliai buvo sujungti antžeminėmis ir požeminėmis galerijomis, o šios galerijos su trąšų maišymo cechu. Jo pajėgumas pirmaisiais eksploatavimo metais siekė 100 tūkst. tonų, vėliau didėjo pagal užsakymų kiekį. Buvo maišomi mažiausiai trys produktai, mišiniai fasuojami į įvairios talpos tarą: didmaišius, 40–50 kg maišus ir kitus. Maišymo įranga garantuoja krovinio kokybines charakteristikas. Kadangi buvo įdėtos tikrai didelės investicijos, siekiant pagerinti trąšų gaminimą bei jų laikymą, tikėtina, kad ir ateityje jos bus perpetyviausios prekės eksportui. Šiandien eksportuoti daugiau nei 80 proc. trąšų nebeįmanoma, nes jų suvartojimo kiekis padidėjo vietinėje rinkoje. Tačiau manoma, kad su tokiais pajėgiais įrengimais, trąšų bus pagaminama daugiau nei šiandien ir eksportuojama į kitų NVS šalių rinką.

Trąšos pastaruju metu brangsta ne tik Lietuvoje, bet ir visame pasaulyje. Ekspertai linkę nurodyti dvi tokio nuo praėjusių metų besitęsiančio kainų šuolio priežastis. Viena – brangsta trąšų gamybai naudojamos žaliavos, tarp jų ir gamtinės dujos. Kita priežastis – itin išaugusi mineralinių trąšų paklausa. Ypač tai juntama besivystančiose šalyse – Kinijoje, Indijoje, Brazilijoje bei kitose.

3.4. Tekstilės eksportas

Analizuojant lietuviškos kilmės prekių eksportą, 2007 m. tekstilės medžiagos ir tekstilės dirbiniai sudarė 8,1 proc. viso lietuviškos kilmės prekių eksporto. Kol kas lietuviško prekės ženklą, kuriuo galima būtų konkuruoti užsienyje, iki šiol neturime. Lietuviai savo gaminius parduoda su svetimais prekių ženklais. Pavyzdžiui, Ukmergės marškinių fabriko marškinius perka „Hugo Boss“. Uždėjus prekės ženklą, jų kaina išauga mažiausiai dvigubai.

Lietuvos aprangos ir tekstilės sektoriuje dirba beveik 42 tūkst. žmonių. 2007 m. tekstilės ir tekstilės gamybos srityje sukuriama bendroji pridėtinė vertė (BPV) sudarė 1,7 proc. visos bendrosios vertės arba 8,9 proc. apdirbamojoje gamyboje sukuriamo BVP. Šio sektoriaus sukuriamos pridėtinės vertės dalis bendrosios pridėtinės vertės struktūroje nuosekliai mažėja. Vis dėlto 2007 m., palyginti su 2006 m., tekstilės gaminių pardavimai išaugo 3,9 proc. Analizuojant lietuviškos kilmės prekių eksportą, 2007 m. tekstilės medžiagos ir tekstilės dirbiniai sudarė 8,1 proc. viso lietuviškos kilmės prekių eksporto.



3.9 pav. Lietuviškos kilmės tekstilės eksportas 2004 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 3.9 pav. duomenimis, galima teigti, jog daugiausia tekstilės gaminių eksportuojama iš Kauno aps. – 59 proc., šiek tiek mažiau iš Panevėžio aps. – eksportas sudaro 33 proc. visos parduodamos produkcijos, tuo tarpu mažiausiai eksportuojama iš Alytaus apskrities – vos 1 proc. tekstilės gaminių.

Tekstilės eksporto srityje mažiausia konkurencija su Azijos šalimis. Būtent į Azijos šalis turėtų būti nukreiptas tekstilės eksportas, nes Azijos šalyse didžiausios perspektyvos.

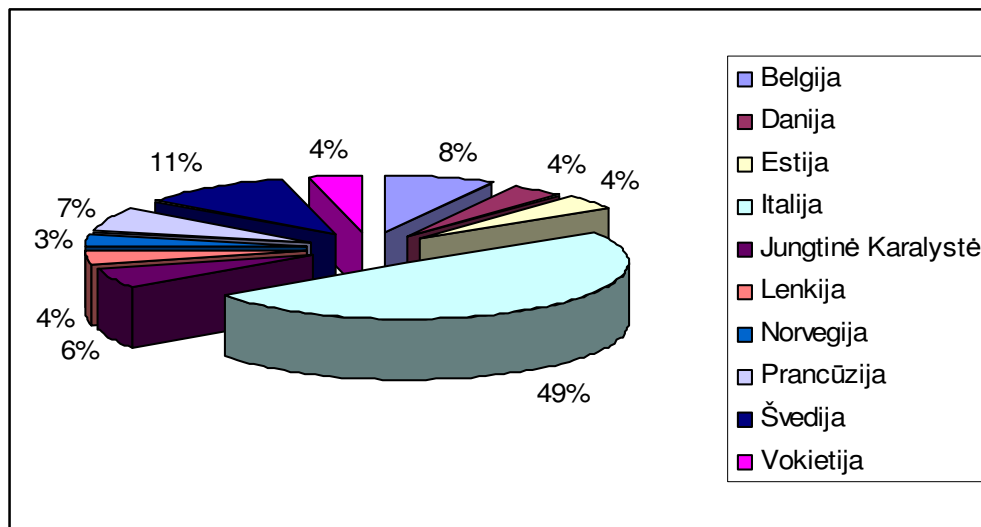
Tekstilės ir aprangos sektorius kaip tradicinė pramonės šaka užima svarbią vietą daugelio pasaulio šalių pramonėje. Jau kelis dešimtmečius tekstilės ir aprangos sektorius išgyvena esminius struktūrinius pasikeitimus, kuriuos sąlygoja globalizacijos veiksniai: Azijos šalių tekstilės ir aprangos sektoriaus globalaus konkurencingumo didėjimas ir didžiausių JAV ir Europos rinkų atvėrimas nulėmė JAV ir Europos šalių tekstilės ir aprangos pramonės įmonių užimamos rinkos dalies nuolatinį mažėjimą ir masinius įmonių bankrotus.

Tekstilės ir aprangos pramonė svarba siejama su jos dalimi, dalyvaujant apdirbamosios pramonės produkto kūrime, užtikrinant užimtumą ir eksporto apimtį bei esminiu tekstilės ir aprangos pramonės vaidmeniu įvairių šalių ekonomikoje. Per pastaruosius penkerius metus dėl technologinių naujovių, pasikeitusių gamybos sąnaudų ir atsiradusių stambių tarptautinių konkurentų (Tolimųjų Rytų rinkos), Europos tekstilės ir aprangos pramonės sektorius patiria dideles permainas. Konkurencingumas didėja ne tik tarp atskirų šalių, bet ir tarp atskirų regionų. Daug šios pramonės koncentruojasi Europos ir ypač Rytų Europos besivystančiose šalyse (Lietuvoje,

Bulgarijoje, Slovakijoje), kuriose konkurencingumo didinimas yra vienas iš šios šakos išlikimo ir vystymosi užtikrinimo veiksnių.

Konkurencija auga ne tik dėl globalizacijos, internacionalizacijos bei importo muitų Tolimųjų Rytų šalims panaikinimo, bet ir dėl logistikos kompetencijų, klasterių bei kitų pažangių inovacinių sistemų vystymo. Atsiliepdama į konkurencijos iššūkius, ši pramonė praėjo ilgą restruktūrizavimo ir modernizavimo procesą. Lietuvos tekstilės ir aprangos pramonė (toliau TA pramonė) nepaisant nepalankių tarptautinių šios šakos raidos tendencijų, turi perspektyvų išlikti svarbia Lietuvos ūkio dalimi, jeigu atras ir sugebės išnaudoti pagrindinius konkurencingumą didinančius veiksnus. Šios šakos sėkmingo vystymo ir konkurencingumo didinimo klausimai gali būti sprendžiami pasitelkiant kiekvienai šaliai svarbius bei individualius veiksnus.

Remiantis PPO, 2006 m. pasaulinės tekstilės ir aprangos pramonės prekybos (eksporto) apimtys siekė 530 mlrd. JAV dolerių (2000 m. – 357 mlrd. JAV dolerių), t. y. sudarė daugiau nei 6 proc. viso pasaulio eksporto. Aprangos sektorius eksportas sudarė didesnę dalį (59 proc.) ir siekė 311 mlrd. JAV dolerių (2006 m.).



3.10 pav. Tekstilės eksportas į užsienio rinką 2004 – 2008 m.

Šaltinis: sudaryta autorių, remiantis LRSD duomenimis

Remiantis 3.10 pav. duomenimis, nustatyta, kad daugiausia tekstilės eksportuota į Italiją – 49 proc., į Švediją – 11 proc. tekstilės gaminių. Mažiausiai (3 proc.) eksportuota į Norvegiją.

ES šalys 2006 m. išliko didžiausiomis tekstilės ir aprangos gaminių eksportuotojomis (155 mlrd. JAV dolerių, įskaitant vidinį ES (25 šalys) šalių eksportą, arba tik 46 mlrd. JAV dolerių eksportas už ES25 ribų), tačiau pagal tekstilės ir aprangos gaminių eksporto apimtį jas pasivijo Kinija (144 mlrd. JAV dolerių). ES šalių vidinis ir išorinis tekstilės ir aprangos gaminių eksportas

2006 m. sudarė 29,2 proc. viso pasaulio tekstilės ir aprangos gaminių eksporto, Kinijos – 27,2 proc. (palyginimui, 2000 m. ES – 30,8 proc., Kinija – 14,6 proc.). ES šalys yra didžiausi tekstilės ir aprangos pramonės produkcijos importuotojai – 2006 m. ES vidinis ir išorinis importas siekė 212 mlrd. JAV dolerių (arba 39,9 proc. visos pasaulinės prekybos).

Nuo 2005 m. pradžios įsigaliojo paskutinis laisvosios prekybos (GATT) sutarties etapas – buvo visiškai panaikintos tekstilės ir aprangos gaminių importo kvotos (Agreement of Textiles and Clothing, 1995–2004). Iš esmės tai reiškė, kad trečiosios šalys gali eksportuoti į Europą ir JAV didelę dalį tekstilės prekių ir žaliavų be kvotų apribojimų ir muitų mokesčių. Iki 2005 m. kvotos galiojo 20–čiai šalių (Argentinai, Brazilijai, Kinijai, Honkongui, Indijai, Pakistanui ir kt.).

Tekstilės ir aprangos pramonė, kaip tradicinė pramonės šaka, Europoje jau daug metų išgyvena krizę, kuri ypač paaštrėjo 2000–aisiais. Pagrindinės ES tekstilės ir aprangos sektoriaus krizės priežastys yra prekybos liberalizavimas ir globalizacija: įgyvendinant laisvosios prekybos (GATT) sutartį dėl prekybos tekstile ir drabužiais (Agreement of Textiles and Clothing, 1995–2004) pastebimai sustiprėjo mažomis sąnaudomis pagamintos produkcijos importo iš Azijos šalių spaudimas. Be to, neigiamos įtakos Europos tekstilės pramonei turi ir žymus JAV dolerio nuvertėjimas euro atžvilgiu.

2008 m. vasarą Europos Parlamente (EP) Briuselyje pirmąkart buvo pristatoma Lietuvos pramonės viena svarbiausių šakų: aprangos ir tekstilės pramonė. Iki šiol EP nebuvo apskritai pristatyta Lietuvos pramonė. Tikimasi, kad šis pristatymas prisidės gerinant Lietuvos aprangos ir tekstilės pramonės bei apskirtai visos pramonės įvaizdį ES. Susipažinti su Lietuvos tekstilės pramone galėjo EP nariai, kitų ES institucijų atstovai, Briuselyje esančių tekstilės, aprangos, odos ir avalynės sričiai atstovaujančių organizacijų vadovai bei kiti įvairių šalių verslininkai, kurie kaip buvo tikimasi, pamatys ir įvertins Lietuvos aprangos bei tekstilės pramonės inovatyvumą, kūrybingumą bei sugebėjimą diegti naujus, pasauliniu mastu konkurencingus produktus. Galbūt panašūs pristatymai, tekstilininkams padės surasti naujų rinkų arba sudomins potencialius investuotojus. Kartu tai ir Lietuvos valstybės populiarinimas Europoje.

Kinijai įstojus į PPO, organizacijos narėms leista iki 2008 m. pabaigos taikyti specialias apsaugos priemones (kiekybinius Kinijos eksporto apribojimus), jei kiltų rinkos sutrikimo pavojus. ES yra antroji stambiausia tekstilės gaminių ir aprangos eksportuotoja pasaulyje. Siekiant apsaugoti Lietuvos rinką, būtina imtis veiksmų, kad atsilaikytume prieš „brutalią Kinijos konkurenciją“ tekstilės sektoriuje. Todėl įvairiomis moderniomis priemonėmis būtina didinti Europos pramonės konkurencingumą. Jau šiandien susiduriama su pigiomis, nekokybiškomis, neautentiškomis prekėmis iš Kinijos. Net 70 proc. visų suklastotų prekių, patenkančių į Europos rinką, yra iš Kinijos. ES galioje – kruopščiai stebėti prekių srautus ir taikyti specialias „ankstyvo įspėjimo

sistemas“, taip pat nustatyti, kokios priemonės galėtų apsaugoti Europos įmones nuo nesąžiningos konkurencijos.

Vertinant muitų ir kitų rinkos apsaugos priemonių taikymo pokyčius, matyti, kad pastaruosiu metu vis didėjančią rinkos apsaugos priemonių dalį sudaro netarifiniai barjerai: techniniai standartai, muitiniai įvertinimai, importo licencijavimas, antidempingo mokesčiai, subsidijos ir antisubsidiniai mokesčiai ir pan. Tokiais barjeriais Europos Sąjungoje, be žemės ūkio, apsaugoti du pagrindiniai sektoriai: daug darbo reikalaujantys produktai, tokie kaip drabužiai ir tekstilė, taip pat odos gaminiai.

Nereikia pamiršti prioritutinės Lietuvos tekstilės ir drabužių pramonės šakos – linininkystės, kuri likti ES rinkoje turi daugiausia galimybių. Tačiau ji taps konkurencinga tik tuomet, kai vienodai bus rūpinamasi ir ūkininkais, auginančiais linus, ir linų perdirbėjais, ir tekstilės įmonėmis, kurios gamina lininius audinius, bei drabužių gamintojais.

Apibendrinant galima teigti, kad magistro darbe iškelta hipotezė pasitvirtino – lietuviškos kilmės produktai yra perspektyvūs įsitvirtinti užsienio rinkose.

Eksporto augimą įtakoja daugybė veiksnių, pvz., tarptautinės aplinkos nepastovumas, pasikeitimai tikslinėse rinkose, valiutų kurso svyravimai, ir kiekybiškai įvertinti kiekvieno jų poveikį itin sudėtinga. Eksportas tiesiogiai priklauso nuo vartojimo, o šiuo metu išplitusi ir užsitęsusi pasaulinė finansų krizė, vartojimą sumažino. Įmonėms norint išlikti rinkoje, būtina daugiau investicijų skirti ne vien plėtrai, bet ir produkto konkurencingumui. Sprendžiant iš nemažėjančių Lietuvos eksporto apimčių užsienio prekybos regionuose, šiuo metu eksportui, be mineralinių produktų, didžiausią įtaką daro užsienio paklausos svyravimai. Didžiausia rinka prekėms iš Lietuvos vėl tapo Rusija, gerokai aplenkusi Latviją ir Vokietiją. Nors Europos Sąjungai vis dar tenka beveik du trečdaliai Lietuvos eksporto, jo bendros apimties didėjimas vis labiau priklauso nuo pardavimo Rytų rinkose. Tai, kad naftos ir dujų kainos pasaulyje pakilo, teigiamai paveikė ir Lietuvos verslą – išaugusi Rusijos, Ukrainos, Kazachstano, Baltarusijos gyventojų perkamoji galia atvėrė Lietuvos įmonėms naujas galimybes. Šiose šalyse Lietuvos verslininkai yra kur kas pranašesni už konkurentus iš Vakarų – dėl palankios geografinės padėties, kalbos mokėjimo ir verslo specifikos žinojimo. Ilguoju laikotarpiu prekių eksporto perspektyvos daugiau pesimistinės – jo struktūroje vyrauja tradicinės veiklos produkcija (maisto prekės, tekstilės ir medienos dirbiniai, trašos ir pan.). Su aukštesnėmis technologijomis susiję gaminiai sudaro tik menką prekių eksporto dalį, kurią padidinti ypač trukdo atitinkamų tiesioginių investicijų stygius. Šių investicijų pritraukimas turėtų tapti vienu valstybės politikos prioritetų. Lietuvos įstojimas į ES atvėrė dideles galimybes Lietuvos verslui, tačiau verslininkų dalyvavimas pasaulinės ekonomikos integracijos procesuose priklausys nuo sugebėjimo tinkamai prisitaikyti prie sparčiai kintančios aplinkos, prieštaringų pasaulinės ekonomikos raidos tendencijų ir aršios konkurencinės kovos tiek

Bendrijoje, tiek pasaulinėse rinkose. Labai didelė dalimi nuo Lietuvos vyriausybės ekonominės politikos pokyčių.

IŠVADOS IR REKOMENDACIJOS

Išanalizavus šalies ir užsienio autorių mokslinę literatūrą, pastebėta, kad tarptautinių prekybos ekonominių prielaidų yra keletas: skirtingos gamybos sąlygos; skirtingi gamybos našumo lygiai; skonių, polinkių, prioritetų įvairovė. Tarptautinės prekybos politika vykdoma laisvosios prekybos forma, protekcionizmo (dempingas, embargas, muitai, kvotos, netarifiniai apribojimai, eksporto subsidijos) formomis. Eksporto augimo tempai priklauso nuo daugelio veiksnių: *lito kurso poveikio, bendrovių vadovų kompetencijos, tiesioginių užsienio investicijų ir pan.* Vienas iš pagrindinių veiksnių, sąlygojančių eksporto plėtrą Lietuvoje, yra *valstybės vykdoma eksporto politika ir eksportuotojams palankių sąlygų sudarymas.* Iš ekonominės politikos priemonių, kuriomis galima daryti įtaką Lietuvos įmonių eksportui, efektyviausios ir tikslingiausios yra horizontaliosios vidaus ekonominės politikos (mokesčių politika, darbo santykių reguliavimas, žemės naudojimo ir jos išsigijimo reguliavimas, įėjimo į rinką reguliavimas) priemonės. Jas taikant sudaromos sąlygos ilgalaikiam konkurencingumui ir eksporto plėtrai. Viena iš pagrindinių Lietuvos užsienio prekybos problemų yra eksporto apimčių didinimas. Nors šalies eksporto apimtys kasmet didėjo, jos yra nepakankamos, kad užtikrintų teigiamą užsienio prekybos saldo.

Įvertinus Lietuvos eksporto dinamiką 2004 – 2008 m. laikotarpiu, galima daryti tokias išvadas:

- Tiriamuoju laikotarpiu Lietuvoje eksportas išaugo 47 proc. ir 2008 m. siekė 55477,36 mln. Lt. Eksportas Lietuvoje kasmet vidutiniškai didėjo 7414,55 mln. Lt. Remiantis atliktais skaičiavimais, galima teigti, jog per tiriamą laikotarpį eksportas išaugo 114,87 proc., eksporto prieaugis svyravo nuo 26,91 proc. (2004 – 2005 m.) iki 28,44 proc. (2007 – 2008 m.). Šie eksporto prieaugio svyravimai kiekvienais metais buvo skirtingi, tačiau remiantis atliktų skaičiavimų rezultatais, galima teigti, kad eksportas didėjo vidutiniškai 21,28 proc. per metus.
- Po įstojimo į ES eksportas Lietuvoje išaugo, pagrindiniu eksporto partneriu tapo ES šalys, kurioms tekdavo apie pusę viso Lietuvos eksporto. Lietuvos geografinė padėtis ir ES narės statusas yra itin palankus logistikos paslaugų teikimui bei prekių gamybai.
- Eksporto spartus augimas turėjo tam tikrų ir neigiamų pasekmių. Augant eksporto apimtims buvo gaunamos vis mažesnės įplaukos į šalies biudžetą iš pridėtinės vertės mokesčio, nes eksportuojant produkciją šis mokestis yra gražinamas. Kadangi pridėtinės vertės mokestis yra pagrindinis biudžeto pajamų šaltinis, todėl suprantama, kad augančios eksporto apimtys stipriai mažina šalies biudžeto pajamas.
- Pagrindinis Lietuvos eksporto partneris tiriamuoju laikotarpiu buvo Rusija. Lyginant 2004 – 2008 m. duomenis, eksportas į Rusiją padidėjo 27 proc. ir 2008 m. siekė 8916,7 mln. Lt, o

tai sudaro 16,0 proc. viso Lietuvos eksporto. Didžiausią dalį Lietuvos eksporto į Rusiją sudarė antžeminio transporto priemonės (18 proc. viso eksporto), elektros mašinos ir įrenginiai bei jų dalys (11 proc.), branduoliniai reaktoriai, katilai (boileriai), mašinos ir mechaniniai įrenginiai ir jų dalys (11 proc.).

- Ne mažiau reikšmingos Lietuvos eksporto partnerės, į kurias eksporto apimtys sparčiai didėjo, buvo Latvija, Vokietija, Estija ir Lenkija. Lietuvos eksportas į kaimynę Latviją kasmet vidutiniškai didėjo 956,75 mln. Lt., t. y. 26 proc. per metus. Per 2004 – 2008 m. eksportas padidėjo 41 proc. Daugiausiai eksportuota mineralinio kuro, alyvos ir jų distiliavimo produktų – 29 proc. visos eksportuotos produkcijos.

Bendra Lietuvos eksporto į Vokietiją suma per 2004 – 2008 m. sudaro 17600 mln. Lt. Lietuvos eksportas į Vokietiją kasmet vidutiniškai didėjo – 336,53 mln. Lt. Per nagrinėjama laikotarpį eksportas išaugo 66 proc. Daugiausia eksportuota plastikų ir jo dirbinių – 10 proc. Į Vokietiją eksportuota mediena bei jos dirbiniai, baldai, patalynės reikmenys, čiužiniai ir t. t. sudaro net 9 proc. visos eksportuojamos produkcijos.

2008 m. Lietuvos eksportas į Estiją sudarė 3168 mln. Lt (5,82 proc. viso Lietuvos eksporto). Į Estiją kasmet eksportuota vis daugiau produkcijos. 2004 – 2008 m. laikotarpiu eksportas į Estiją išaugo 1876,7 mln. Lt., t.y. padidėjo 41 proc. Net 71 proc. įvežamo benzino į Estiją atkeliauja iš Lietuvos.

Į Lenkiją eksportuojama produkcija palaipsniui didėjo, 2004 – 2008 m. eksportas į Lenkiją išaugo 1958,3 mln. Lt (39 proc.). Eksportas į šią šalį kasmet vidutiniškai didėjo 489,58 mln. Lt. Net 31 proc. visos eksportuojamos produkcijos į Lenkiją sudaro mineralinio kuro grupė.

- Atlikta eksporto perspektyvos analizė parodė, kad eksportas šalyje turėtų augti su sąlyga, jei aplinkos poveikis nepasikeis. Gauti prognozių rezultatai nėra patikimi dėl pasaulinės finansų krizės įtakos, todėl darbe remtasi ekonomikos ekspertų prognoze, kurios teigimu, artimiausiu metu eksporto apimtys turėtų mažėti dėl sumažėjusio vartojimo ir kitų priežasčių.
- Lietuvos eksporto pagrindą sudaro naftos produktų pardavimas. 2008 m. naftos eksportas išaugo iki 29 proc., tuo tarpu 2007 m. naftos eksportuota 7 proc. mažiau nei 2006 m., tam įtakos turėjo naftotiekio „Drūžba“ sustabdymas. 2006 m. sausio – gegužės mėn. buvo importuojama ir eksportuojama nafta, tuo tarpu 2007 m. tuo pačiu laikotarpiu buvo tik importuojama, todėl eksporto pajamos ženkliai sumažėjo. Antroje pagal eksportuojamų prekių kiekį yra kelių transporto priemonės (įskaitant transporto priemones su oro pagalvėmis). Kelių transporto priemonių iš Lietuvos eksportuota daugiausia 2007 m. ir 2008 m. – po 25 proc. Palyginus 2003 – 2007 m. duomenis, galima teigti, kad šios produkcijos eksportas išaugo 16 proc. Daugiausia kelių transporto priemonių eksportuojama spalio mėn.

– 10 proc., mažiausiai – sausio mėn. – 5 proc. Drabužių ir drabužių priedų per 2003 – 2008 m. eksportas sudarė 36 proc. visų eksportuojamų prekių. Kasmet vis daugiau drabužių eksportuojama į Rusiją ir kitas NVS šalis.

- Lietuvos baldų pramonė dabar yra viena iš sėkmingiausiai dirbančių ir neabejotinai perspektyvių Lietuvos pramonės šakų. Pusė Lietuvoje pagamintų baldų eksportuojami. Daugiausia baldų gaminama Kaune (25 proc.), Klaipėdoje (15 proc.), Vilniuje (13 proc.), Šilutėje (10 proc.) ir Ukmergėje (8 proc.).
- Vertinant naftos produktų eksporto plėtros galimybes pastebėta, kad Lietuva pajėgi sunaudoti tik dalį gaminamų naftos produktų. Kitą dalį būtų galima parduoti užsienyje. Norint produktyviai dirbti ir eksportuoti, reikalingas nuolatinis patikimas žaliavos srautas.
- Kadangi iš mineralinio kuro Lietuva gauna daugiausia pajamų ir surenka didžiausius mokesčius, būtų galima teigti, kad Lietuvai tikslinga eksportuoti šios grupės gaminius, nes jie naudingi ne tik Lietuvos ekonomikai, bet ir kitų šalių vartotojams.
- Eksportą (importą) įtakoja kultūriniai, ekonominiai, finansiniai, politiniai ir teisiniai veiksniai, kurie neretai labai skiriasi nuo savoje šalyje vyraujančių atitinkamų verslo aplinkos veiksnių. Lietuvos ekonomikos atvirumo laipsnis ir pagal eksportą, ir pagal importą yra gana aukštas. Atvirumo laipsnis pagal eksportą siekia 50 proc., pagal importą – 65 proc. Ryšys tarp BVP augimo ir eksporto apimties didėjimo yra labai stiprus ir tiesioginis, t. y. augant Lietuvos BVP, didėja ir eksporto apimtis. Beveik 90 proc. eksporto apimties variacijos lemia BVP kitimas. Tiesioginės užsienio investicijos 2009 m. sausio 1 d. sudarė 31,48 mlrd. Lt ir buvo 11,3 proc. mažesnės nei 2008 m. sausio 1 d. (35,50 mlrd. Lt). Tiesioginių investicijų ir eksporto ryšys yra labai glaudus, todėl užsienio tiesioginės investicijos įtakoja eksporto pajamas.
- Remiantis konstruktyviojoje dalyje atlikta analize, nustatyta, kad lietuviškos kilmės prekių eksportas 2006 m., palyginti su 2001 m., išaugo beveik 2 kartus. 2008 m. didžiausią lietuviškos kilmės prekių eksporto dalį sudarė naftos produktai (35 proc. viso Lietuvos eksporto).
- Atlikus mineralinių produktų dinamikos analizę nustatyta, kad mineralinių produktų eksportas visoje eksporto struktūroje sudarė beveik trečdalį. Mineralinių produktų eksporto apimtys nuo 2000 iki 2008 m. sparčiai didėjo ir išaugo beveik tris kartus. Tuo remiantis būtų galima teigti, kad Lietuva turi potencialių galimybių ir ateityje plėsti eksportą didindama mineralinių produktų gamybą ir pardavimus.
- Į Vokietiją buvo eksportuota 51 proc. visos per 2004 – 2008 m. eksportuotos medienos. Į mūsų kaimynes Latviją ir Lenkiją, atitinkamai buvo eksportuota 16 proc. ir 17 proc.

produkcijos per nagrinėjamą laikotarpį. Į Rusiją bei Estiją medienos eksportas nesiekė 10 proc. atitinkamai 9 proc. ir 7 proc.

- Visų pagamintų trašų vietos rinkoje lieka vos 20 proc., kiti 80 proc. yra eksportuojami. Daugiausia trašų eksportuojama į Vokietiją – 42 proc., šiek tiek mažiau į Latviją – 17 proc., į Lenkiją – 31 proc., į Estiją – 9 proc. Mažiausiai trašų eksportuojama į Rusiją, vos 1 proc. visų per 2004–2008 m. eksportuotų trašų.
- Tekstilės eksportuojama į Italiją – 49 proc., į Švediją per 2004–2008 m. eksportuota 11 proc. tekstilės gaminių. Mažiausiai 3 proc. eksportuota į Norvegiją.

Rekomendacijos

- Viena iš svarbiausių priemonių turėtų išlikti eksportui palankios aplinkos sukūrimas. Tam tikslui gali tarnauti mokesčių mažinimas, nes tai leistų pasiekti mažesnę savikainą ir prekės būtų konkurencingesnės. Kaip vienas iš tokių galimų veiksnių yra tam tikrą laiko tarpą taikomas mažesnis bei lengvatinis pelno mokesčio tarifas įmonėms, kurios eksportuoja produkciją.
- Palankios eksportui aplinkos sukūrimui galėtų tarnauti ir Lietuvos Respublikos diplomatinė atstovybių, komercijos atašė, Lietuvos įmonių bei eksporto veiklą skatinančių organizacijų susitikimai.
- Viena iš sąlygų ieškant naujų rinkų produkcijai parduoti galimybė dalyvauti vykstančiose tarptautinėse verslo parodose ir mugėse, kadangi tai pats efektyviausias būdas pristatyti savo prekes ir paslaugas vietiniams importuotojams, prekybos atstovams, potencialiems pirkėjams, užmegzti tiesioginius verslo ryšius. Tuo labiau, kad verslo visuomenėje labai vertinamas betarpiškas bendravimas ir asmeniniai kontaktai, kurių negali pakeisti elektroniniu paštu įmonėms siunčiami komerciniai pasiūlymai ar eksporto paklausimai ambasadais.
- Įvertinus tai, kad Lietuvai bus sunku ir toliau išlaikyti eksporto augimo tempus, jei nepasikeis eksporto šakinė struktūra ir joje nepadidės dalis prekių, kuriose yra daugiau pridėtinės vertės. Pakilus pirminių išteklių (žaliavų, darbo jėgos) kainoms, pakils ir gamybos kaštai, o tada Lietuvos eksportui bus sunku konkuruoti su pigiu eksportu iš žemų kaštų šalių. Optimizuoti eksporto struktūrą galima skatinant naujų sektorių kūrimąsi ir plėtrą bei restruktūrizuojant esamus. Lietuvai norint pakelti šalies eksporto lygį, reikėtų keisti ūkio struktūrą ir specializaciją, didinant aukštesnės pridėtinės vertės prekių ir paslaugų gamybą.
- Sumažėjus iki šiol buvusiai stabiliai eksporto plėtrai į Rusiją ir ES, svarbu kompensuoti eksporto kritimą arba jo nedidėjimą šiose rinkose kitomis eksporto kryptimis, kurios galbūt yra mažiau paliestos krizės ir imlios eksportui. Iki šiol buvusias tradicines Lietuvos eksporto

rinkas – ES ir Rusiją – gali pakeisti tokios kaip Baltarusija, Azerbaidžanas, Iranas, Indija, Brazilija, Argentina ir Šiaurės Afrikos šalys.

- Eksporto plėtros prioritetais turėtų būti inovatyvių ir didelę pridėtinę vertę turintys produktų eksportas. Greta šiuo metu vyraujančių eksporto prekių grupių, daugiau dėmesio turėtų būti skiriama informacinių technologijų (IT) prekių ir paslaugų, mašinų, mechaninių ir elektros įrenginių, įvairių chemijos produktų, plastiko dirbinių eksportui.
- Tradicinių Lietuvos eksporto prekių srityje siūlytume atkreipti dėmesį į maisto produktų eksportą, **ypač į populiarėjantį ekologiškų maisto produktų sektorių**. Tam tikrose ES šalyse (ypatingai Danijoje ir kitose Skandinavijos šalyse) ekologiškų produktų paklausa viršija pasiūlą, o vietiniai gamintojai neįstengia šios paklausos patenkinti, tad prekybininkai pradeda dairytis į naujas ES šalis. Pavyzdžiui Portugalijoje 2008 m. žemės ūkio ir maisto produktų importo augimas buvo antras pagal dydį (9,3 proc.) tarp visų importo prekių grupių (po energetinių resursų), o ekonominės krizės sąlygomis šių dažniausiai pirmo būtinumo prekių paklausa gali išlikti stabiliausia.
- Intensity Vilniaus Universiteto ir Fizikos instituto mokslininkų tiriamoji veikla lėmė, jog šiuo metu Lietuva yra viena didžiausių specifinių lazerinių technologijų eksportuotojų pasaulyje. Šiuo metu šalyje veikia virš 10 lazerinių technologijų gamyba ir tyrimais užsiimančių įmonių (UAB MGF “Šviesos konversija”, UAB „Altechna“, UAB „Ekspla“ ir t. t.), kurios per metus eksportuoja produkcijos už 70 mln. Lt. Daugiausia produkcijos (90 proc.) eksportuojama į ES, JAV, Japonijos rinkas. Įmonėms yra galimybė plėsti veiklą Pietryčių Azijoje bei kitose pasaulio valstybėse.

LITERATŪRA

1. „Achema“ didina pelną ir rinkos dalį Lietuvoje. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–01]. Prieiga per internetą: <http://www.achemosgrupe.lt/press-lt/article_2005_09_15.html>
2. Bagdonavičius J., Stankevičius P., Lukoševičius L. (1999). *Ekonomikos terminai ir sąvokos*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
3. Baldaufa A., Cravens W. D., Wagner U. (2000). *Examining determinants of export performance in small open economies*. Journal of World Business, Volume 35, Issue 1, Spring. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.sciencedirect.com>>.
4. Baranauskas V. (1998). *Ekonomikos augimas ir mokslinė techninė pažanga*. Vilnius.
5. Barrell R., and Pain N. (1997). *Foreign direct investment, technological spring and economics growth within Europe*. *The Economic Journal*. Vol. 107, 1770–85.
6. Bartosevičienė V. (2006). *Ekonominė statistika*. Kaunas, Technologija.
7. Bartosevičienė V., Vaitkevičius S., Janučkienė I. (2004). *Ekonominiai statistiniai tyrimai*. Kaunas, Technologija.
8. Bernotytė D. (1998). *Lietuvos eksporto plėtros problemos*. *Socialiniai mokslai. Ekonomika*. Kaunas: Technologija. Nr. 1.
9. Bernatonytė D. *Šalies eksporto plėtros veiksnių tyrimo metodologiniai pagrindai*. [Internete]. Žiūrėta [2008–05–25]. Prieiga per internetą: <<http://www.ktu.lt/habilitacija/bernatonyte/bernatonytetema.html>>.
10. Bikauskaitė D. (2006). *Lietuviai investavo į trašų terminalą Gento uoste*. [Internete]. Žiūrėta [2009–05–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.ve.lt/?data=2006-1013&rub=1065924814&id=1160668510>>
11. Blanchard O. (2007). *Makroekonomika*. Masačusetso Technologijos Universitetas. Vilnius.
12. Brazinskas S. *Eksportas – pagrindinis ekonomikos plėtros svirtis, problemos ir perspektyvos*. Konsultacinio posėdžio pranešimas 2002 06 11.
13. Brazdinskas S. *Eksportas – pagrindinis ekonomikos plėtros svirtis*. [Internete]. Žiūrėta [2008–12–07]. Prieiga per internetą: <<http://209.85.135.104/search?q=cache:SGaCOxXMnrkJ:www.lpk.lt/LPKNAUJ/newsdir/lpknews/Taryba0412/S.Brazinsko.htm+%C4%AFmoni%C5%B3+eksporto+tikslai&hl=lt&ct=clnk&cd=22&gl=lt>>
14. Buškevičiūtė, E., Mačerinskienė, I. (1998). *Finansų analizė*. Kaunas: Technologija.
15. *Commission of the European Communities. Communication from the Commission. Europe and basic research*, COM(2004) 9 final, Brussels, (2004); [Internete]. Žiūrėta [2009–01–07]. Prieiga per internetą: <http://db.cordis.lu/fep-cgi/srchidab?CALLER=NEWS_ERA&ACTION=D&QM_EN_RCN_A=22019>

16. Čaplikas A. (2008). *Azotinių trąšų brangimo priežastys ir pasekmės*. [Internete]. Žiūrėta [2009–05–07]. Prieiga per internetą: <<http://www.valstietis.lt/Priedai/Ukininku-zinios/Azotiniu-trasu-brangimo-priezastys-ir-pasekmes>>
17. Čiburienė J. (2002). Šiuolaikinės ekonomikos augimo problemos. *Ekonomika ir vadyba – 2002. Ekonomikos aktualijos*. Tarptautinės mokslinės konferencijos pranešimų knyga. 2 knyga. Kaunas: Technologija.
18. Čičinskas, J., Klebanskaja, N. (2001). *Ekonomika ir verslas*. Vilnius: Lietuvos Junior Achievement.
19. Džiukevičius A. (2000). *Nacionalinis mokėjimų balansas*. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.manoinvesticijos.lt/>>.
20. *Eksportas–importas*. [Internete]. Žiūrėta [2008–12–01]. Prieiga per internetą: <<http://209.85.135.104/search?q=cache:dFZ4DUng9MJ:www.infochema.lt/infochema/selectPage.do%3FdocLocator%3D393BBAED653811D990E5746164617373%26inlanguage%3Dlt%26pathId%3D39+Eksportas&hl=lt&ct=clnk&cd=9&gl=lt>>
21. *Eksporto rizikos minimizavimas*. [Internete]. Žiūrėta [2008–12–10]. Prieiga per internetą: <<http://www.lepa.lt/lt/EksportoRizikosMinimizavimas.html>>
22. *Europos Parlamente pirmą kartą pristatoma Lietuvos pramonė* (2008). [Internete]. Žiūrėta [2008–12–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.darbopartija.lt/lt/zinias?item=368>>
23. *Europos Sąjungos Lisabonos darbotvarkės ir jos poveikio Lietuvai įvertinimas. Ekonominės ir socialinės politikos sričių integracijos poveikio analizė. (2003)* Lietuvos laisvosios rinkos institutas, Vilnius. [Internete]. Žiūrėta [2008–12–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrinka.lt/Projektai/Lisabona.phtml>>
24. Europos Sąjungos veikla. *Tarptautinė prekyba*. [Internete]. Žiūrėta [2008–12–01]. Prieiga per internetą: <<http://74.125.39.104/search?q=cache:SWinijN1ec4J:europa.eu/pol/comm/indexlt.htm+tarptautin%C4%97+prekyba&hl=lt&ct=clnk&cd=8&gl=lt>>
25. Gaižauskas V. (2008). *Dėl kinų salietra brangs*. [Internete]. Žiūrėta [2009–05–04]. Prieiga per internetą: <<http://archyvas.vz.lt/news.php?id=1001394>>
26. Ginevičius R., Rakauskienė O.G., Patalavičius R., Tvaronavičienė M., Kalašinskaitė K., Lisauskaitė V. (2005). *Eksporto ir investicijų plėtra Lietuvoje*. Vilnius: Technika.
27. Giplin R. (1998). *Tarptautinių santykių politinė ekonomija*. Vilnius: Algarvė.
28. Grižas, R. A. (2003) *Tarptautiniai ekonominiai santykiai*. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras.
29. Harris R. and Schmitt N. (2000). *Strategic export policy with foreign direct investment and import substitution*. The Economic Journal. No 62, 85–104.
30. Jagaitė R. (2008). *Trąšų kainos atsisuko prieš jų gamintojus*. [Internete]. Žiūrėta [2009–05–

- 01]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrytas.lt/-12271138021226223418-p1-kaimas-tr%C4%85%C5%A1%C5%B3-kainos-atsisuko-prie%C5%A1-j%C5%B3-gamintojus.htm>>
31. Jakutis A., Petraškevičius V. Ir kt. (1999). *Ekonomikos teorijos pagrindai*. Kaunas: Smaltija.
32. Jakutis A., ir kt. (2005). *Ekonomikos teorija*. Vilnius: Eugrimas.
33. Jonkuvienė S. (2002). *Aktyvėja krovinių gabenimas kryptimi Baltijos jūra – Juodoji jūra*. [Internete]. Žiūrėta [2009–05–04]. Prieiga per internetą: <http://www.jura.lt/2002_02/article04_1.htm>
34. Juozaitienė, L., Tijūnaitienė, R. (2004). *Studentų savarankiškų ir mokslo darbų tiriamųjų darbų rašymo ir iforminimo tvarka*. Šiauliai: Šiaulių Universitetas.
35. *Kaip keisis importuojamų prekių kontrolė Lietuvos pasienyje?* [Internete]. Žiūrėta [2009–03–01]. Prieiga per internetą:< <http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.printer/3f1d0c53b9c60>>
36. Kazakevičius K. (2008). *Grūdai pinga, trąšos – vis brangyn* [Internete]. Žiūrėta [2009–05–04]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/index.php?url=articles/83334>>
37. Кириев А. *Международная экономика*.(1997) Москва: Международные отношения.
38. Kolyta S., Masandukaitė A., Mikšys A., Rastauskaitė J., Vaitkevičius D. (2002). *Verslo Europos Sąjungos bendrojoje rinkoje vadovas*. Vilnius.
39. Kučinskaitė K. (2009). *Trąšų rinką iš sąstingio budina geros kainos*. [Internete]. Žiūrėta [2009–04–11]. Prieiga per internetą: <http://www.visasverslas.lt/portal/block/37/article/577>>
40. Kuvykaitė R. (1997). *Tarptautinės rinkos aplinkos tyrimų organizavimas. Socialiniai mokslai. Ekonomika*. Kaunas: Technologija.
41. Kvainiauskaitė V. (2004). *Tarptautinių ekonominių santykių pagrindai*. Kaunas: Technologija.
42. *Kvotos negąsdina Lietuvos tekstilininkų*. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–11]. Prieiga per internetą: <<http://verslas.banga.lt/lt/leidinys.full/3ece1784a4dc3>>
43. *Laisvas kuniškų prekių judėjimas verčia Baltijos šalių siuvimo pramonės įmones specializuotis*. [Internete]. Žiūrėta [2009–03–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.vtv.lt/content/view/5596/140/>>
44. *Lietuvos aprangos ir tekstilės pramonės technologinės platformos galimybių studija*. [Internete]. Žiūrėta [2009–04–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.ntplatformos.lt/index.php?1423319102>>
45. *Lietuvos ekonominės plėtros agentūra*. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–11]. Prieiga per internetą: <www.verslovartai.lt>
46. *Lietuvos ekonominės politikos eksportui įvertinimas*. Lietuvos laisvosios rinkos institutas. [Internete]. Žiūrėta [2009–01–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.ukmin.lt>>

47. *Lietuvos eksportas išaugo 27,2 proc., importas 24,5 proc.* (2006). Žiūrėta [2009–04–01]. Prieiga per internetą: <<http://kauno.diena.lt/dienrastis/ekonomika/lietuvos-eksportas-isaugo-27-2-proc-importas-24-5-proc-34173>>
48. *Lietuvos finansai ir ekonomika 2008 metais*. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–01]. Prieiga per internetą: <<http://geofinansai.lt/?p=16>>
49. *Lietuvos Respublikos ambasada Stokholme*. [Internete]. Žiūrėta [2009–04–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.litemb.se/index.php?650588375>>
50. *Lietuvos Respublikos muitinė*. [Internete]. Žiūrėta [2009–04–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.cust.lt/lt/rubric?rubricID=406>>
51. *Lietuvos Respublikos statistikos departamentas*. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.stat.gov.lt/lt>>
52. *Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija*. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.urm.lt/index.php?165283226>>
53. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1998 m. spalio mėn. 29 d. nutarimas Nr. 1282, (1998). *Dėl eksporto plėtojimo strategijos*. Valstybės žinios Nr. 96–2669.
54. *Lietuvos valdininkai ieško pigesnės salietros*. [Internete]. Žiūrėta [2009–05–07]. Prieiga per internetą: <<http://www.manoukis.lt/index.php?s=1313&m=2&t=25>>
55. Lydeka, Z., Drilingas, B. (2001). *Firmos ekonomikos pagrindai*. Vilnius: Pačiolis.
56. Lydeka Z., Drilingas B. (2002). *Firmos ekonomikos pagrindai*. Antroji knyga. Vilnius: Pačiolis.
57. Lukoševičius, V., Stankevičius, P. (2003). *Teorinė ekonomika*. Vilnius: Vilniaus pedagoginis universitetas.
58. *Lithuania Country Economic Memorandum. (2002) Converging to Europe: Policies to Support Employment and Productivity Growth*. Washington DC: World Bank.
59. Mayer, T. (1995). *Pinigai, bankai ir ekonomika*. Vilnius: Alma litera.
60. Martinkus B., Žilinskas V. (1997). *Ekonomikos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
61. Martinkus B., Žilinskas V. (1999). *Ekonomikos teorijos pagrindai*. Kaunas: Technologija.
62. Martišius S.A., Vaičiūnas G.P. (2001). *Taikomoji statistika ekonomistams ir vadybininkams*. Šiauliai: Šiaulių universiteto leidykla.
63. Matiušaitytė R. (2006). *Tarptautinė prekyba*. Ekonomika: studijų knyga. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
64. McGrath, Paul T. (1999). *Tarptautinės ekonomikos pagrindai*. Vilnius
65. Meilienė E., Snieška V. (2005). Lietuvos ekonominės politikos ir eksporto skatinimo strategijos sąveika. *Viešoji politika ir administravimas*. Nr. 11. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–01]. Prieiga per internetą: <<http://internet.ktu.lt/lt/mokslas/zurnalai/vpa/z11/1648-2603->

2006–nr11–48.pdf.>

66. Milian E. (1998). *Methods of exportong and channels of distribution*. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–01]. Prieiga per internetą: <<http://internet.ggu.edu/~emilian/ops113/guide04.html>>
67. Miškinis A., Kasnauskienė G., Vaiginienė E. (2006). *Pasikeitusio prekybos režimo poveikis Lietuvos tekstilės ir siuvimo pramonei*. *Ekonomika. Mokslo darbai* 73. Vilnius: Vilniaus universiteto leidykla, p. 68–80.
68. *Pasaulio ūkio krizes įveikia inovacijos*. [Internete]. Žiūrėta [2009–02–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.uzsidirbkpats.lt/article/articleview/1682/1/210/>>
69. Pass C., Lowes B., Davies L. *Dictionary of economics*. London: Collins Referente.
70. *Permainos Rusijos trašų rinkoje* (2009). [Internete]. Žiūrėta [2009–02–01]. Prieiga per internetą: <<http://prekyba.litfood-fair.com/index.php?>>
71. Porter M. (1990). *Competitive advantage of Nations*. *Harward University Press*.
72. Pugačiauskas V. (2000), *Globalizacija ir Lietuvos ekonominė politika*. [Internete]. Žiūrėta [2009–02–06]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrinka.lt>>
73. Rimkus V., Misiūnas A., Gervė J. (2006). *Lietuvos užsienio prekybos pokyčių analizė 2006 m.* Taikomasis mokslinio tyrimo darbas. Vilnius. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–06]. Prieiga per internetą: <http://www.ukmin.lt/lt/veiklos_kryptys/prekyba/uzsienio/moksliniai-darbai/doc6/UP-Analize-200611.doc>
74. Rudzškis R. (2008). *Lietuvos eksportas plečiasi Rytų kryptimi*. [Internete]. Žiūrėta [2009–01–06]. Prieiga per internetą: <<http://www.veidas.lt/lt/leidinys.nrfull/47b97343deabf>>
75. Rudzikienė V. (2005). *Socialinė statistika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
76. *Rusijai ribojant medienos eksportą auga paklausa žaliavinei medienai*. [Internete]. Žiūrėta [2009–01–06]. Prieiga per internetą: <http://www.ekomediena.lt/go.php/lit/_Rusijai_ribojant_medienos_eksporta_auga/517>
77. Savulionytė V. (2008). *Tekstilės kokybė tampa svarbesnė už kainą*. [Internete]. Žiūrėta [2009–05–06]. Prieiga per internetą: <<http://www.balsas.lt/naujiena/191451/tekstiles-kokybe-tampa-svarbesne-uz-kaina/rubrika:naujienos-verslas>>
78. Sešel A. *Tekstilės ir drabužių siuvimo pramonė*. [Internete]. Žiūrėta [2009–05–02]. Prieiga per internetą: <http://www.euro.lt/old/upl_images/20020102111948.doc>
79. Snieška V., Baumilienė V., ir kt. (2005). *Makroekonomika*. Kaunas: Technologija.
80. Snieška V. ir kt. (2005). *Makroekonomika, Vadovėlis ekonominių specialybių studentams*. Kaunas: Technologija.
81. Snitka V. (2002). *Mokslinių tyrimų, inovacijų, technologijos politika ir žinių ekonomikos plėtra*. Kaunas: Naujasis lankas. p. 34.
82. Skominas V.(2006). *Makroekonomika*. Vilnius: Vilniaus Universitetas.

83. Startienė G. (2002). *Tarptautinės prekybos finansavimas, rizika, mokėjimai, kreditavimas*. Kaunas: KTU, Technologija.
84. Subačius G. (2005). *Panevėžio miškų urėdija mažina medienos eksportą*. [Internete]. Žiūrėta [2009–05–02]. Prieiga per internetą: <<http://www.sekunde.lt/content.php?p=read&tid=12333>>
85. Sūdžius V. (2001). *Smulkaus ir vidutinio verslo administravimas ir valdymas*. Vilnius: Kronta.
86. *Tarptautinė prekyba*. [Internete]. Žiūrėta [2008–10–01]. Prieiga per internetą: <<http://mesa.ktusa.lt/joomla/Dokumentai/Mikroirmakroekonomika/7makro.pdf>>
87. *Tarptautinė prekyba daro įtaką ES žemės ūkiui*. [Internete]. Žiūrėta [2008–10–01]. Prieiga per internetą: <<http://74.125.39.104/search?q=cache:ilR5gaar7NkJ:www.zum.lt/documents/BZUP/13%2520Tarptautine%2520prekyba.pdf+tarptautin%C4%97+prekyba&hl=lt&ct=clnk&cd=10&gl=lt>>
88. *Tarptautinių žodžių žodynas (TŽŽ)*. Vilnius: Vyriausioji enciklopedijų redakcija, 1985.
89. Vaiginienė E., Kasnauskienė G., Miškinis A. (2006). *Lietuvos aprangos ir tekstilės pramonės konkurencingumo stiprinimo galimybės*. Ekonomika 74. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas.
90. Vengrauskas V., Perminienė N. (2002). *Tarptautinis verslas*. Kaunas: Technologija.
91. Vilpišauskas R. *Lietuvos užsienio prekybos politika ir jos raida: veiksmų analizė*. Pinigų studijos. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrinka.lt/Straipsn/Studija.phtml>>
92. Vilpišauskas R. (2004). *Tarptautinis konkurencingumas ir Lietuvos eksporto politika*. *Pinigų studijos*.
93. Vilženskis D. (2004). *Užsienio prekyba mediena ir jos gaminiai*. [Internete]. Žiūrėta [2009–04–01]. Prieiga per internetą: <<http://www.medis.lt/bmm-straipsnis.cfm?id=156>>
94. Urbonas J. (2003). *Eksporto organizavimas ir planavimas*. Kaunas: Technologija.
95. Urniežius, R. (2004). *Ūkinės veiklos ekonominė analizė*. Vilnius: Ekonomikos mokymo centras.
96. Zvirbliauge (2008). *Sėkminga lietuviškų trąšų „emigracija“*. [Internete]. Žiūrėta [2008–11–01]. Prieiga per internetą: <<http://zvirbliauge.blogas.lt/422292/sekminga-lietuvisku-trasu-emigracija.html>>
97. Wonnacott. P., Wonnacott R. (1994). *Makroekonomika*. Litterae Universitatis.

PRIEDAI